بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع الله جي نالي سان جو ڏاڍو مهربان ۽ رحم وارو آهي

سِنڌي ڪتاب

٣

استادن لاءِ رهبر

اعزازي ڪاپي – ناقابلِ فروخت

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس، يونيورسٽي آف اوڪسفرڊ جو هڪ شعبو آهي.
جيڪو سڄي دنيا ۾ اشاعتن جي ذريعي تحقيق، علم و فضيلت ۽ تعليم ۾ اعليٰ معيار جي مقصدن جي واڌاري ۾
يونيورسٽيءَ سان سهڪار ڪري ٿو. Oxford برطانيہ ۽ ڪجهہ ٻين ملڪن ۾
اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جو ٽريڊ مارڪ آهي

پاڪستان ۾ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس
نمبر 38، سيڪٽر 15، ڪورنگي انڊسٽريل ايريا،
پي او باڪس 8214، ڪراچي 74900، پاڪستان
مان شايع ڪيو

© اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس 2026ع

مصنف جي اخلاقي حقن تي زور ڏنو ويو آهي

پهريون اشاعت 2026ع

سمورا حق محفوظ آهن. اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس کان اڳواٽ لکت ۾ اجازت يا جنهن ريت واضح طور تي قانون اجازت ڏئي ٿو، لائسنس يا ريپرو گرافڪس حقن جي اداري سان طئي ٿيل مناسب شرطن کان سواءِ هن ڪتاب جي ڪنهن بہ حصي جو نقل، ڪنهن بہ قسم جو ذخيرو نہ ٿو ڪري سگهجي، جتان ان کي ٻيهر حاصل ڪري سگهجي يا ڪنهن بہ صورت ۾ يا ڪنهن بہ وسيلي سان ان جو ٽيڪسٽ ڊيٽا مائيننگ يا هٽرادو ذهانت جي سڪيا جي لاءِ استعمال يا منتقل نہ ٿو ڪري سگهجي. مٿي ڏنل صورتن کان سواءِ ٻيهر اشاعت خاطر معلومات حاصل ڪرڻ لاءِ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جي اشاعتي حقن واري شعبي سان مٿي ڏنل ائڊريس تي رابطو ڪريو.

توهان هي ڪتاب ڪنهن بہ ٻي صورت ۾ تقسيم نہ ٿا ڪري سگهو
۽ ڪنهن ٻئي حاصل ڪندڙ تي بہ لازمي طرح اهي ئي شرط وجهندا

ISBN 9786275226567

ايم بي پٿائي سٽّار ۽ نوري نستعليق فونٽ ۾ ڪمپوز ڪئي وئي آهي

ٿورا

ليکڪ: محمد ابراهيم ٻرڙو

تعارف

سنڌي ٻولي دنيا جي قديم ترين ٻولين مان هڪ آهي. جنهن وٽ هڪ وسيع ادبي ۽ علمي ورثو موجود آهي. سنڌي ٻولي کي مادري ٻولي طور پڙهائڻ هڪ اهم تعليمي عمل آهي. جنهن لاءِ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جديد تعليمي تحقيق ۽ عالمي معيارن جي بنياد تي سنڌي نصاب کي ترتيب ڏنو ويو آهي.

اوڪسفرڊ پاران تيار ڪيل سنڌي ڪتابَ ٻارن جي پنهنجي ٻولي ۽ انهن جي آس پاس جي ماحول کي ڌيان ۾ رکنديلکيا ويا آهن. سنڌ ۾ سنڌي ٻولي ٻارن جي مادري يا گهٽي استعمال ٿيندڙ ٻولي آهي، تنهنڪري هيءَ ٻوليءَ جي تدريس استادن لاءِ بہ وڏيڪ اثرائتي ۽ ڪارائتي ثابت ٿيندي رهي آهي. انهن ڪتابن ۾ ٻولي سيکارڻ وقت ٻارن جي فڪري، لساني ۽ سماجي واڌ ويجهہ کي خاص ڌيان ۾ رکيو ويو آهي.

ٻولي سکيا جي عمل ۾ مرڪزي حيثيت رکي ٿي، جو تہ اها رابطي، سمجهہ ۽ تنقيدي سوچ جي واڌ ويجهہ ۾ مدد ڪري ٿي. ٻولي سيکارڻ جو عمل ٻڌڻ ۽ ڳالهائڻ سان شروع ٿيندو آهي، جڏهن تہ پڙهڻ ۽ لکڻ جون مهارتون گڏوگڏ ترقي وٺن ٿيون. ٻار اسڪول اچڻ کان اڳ ئي ڳالهائڻ جي صلاحيت رکن ٿا، تنهن ڪري استاد لاءِ ضروري آهي تہ هو ٻارن کي اڳ ئي سکيل ٻولي استعمال ڪرڻ جا ڀرپور موقعا ڏئي. سنڌي پڙهائيندڙ استاد لاءِ رڳو ٻولي ڳالهائڻ ڪافي ناهي، پر سٺي، معياري ۽ صاف سنڌي ڳالهائڻ، لکڻ ۽ اکر لکڻ پڻ لازمي آهي. استاد جو آواز نرم، انداز اثرائتو ۽ لهجو ٻارن جي عمر مطابق هئڻ گهرجي. هو اڳواٽ تياري سان، آسان ۽ اخلاقي ٻولي استعمال ڪري، ٻارن کي شاباس ڏئي ۽ سندن ڳالهائڻ جي همت افزائي ڪري. ڪلاس ۾ ٻارن کي ڳالهرائڻ لاءِ استاد سبق ٻڌائڻ کان پوءِ ورجاءُ ڪرائي، سبق يا ڪهاڻيءَ جو خلاصو پڇي، سوال ڪري ۽ ٻارن کان پنهنجي راين جو اظهار ڪرائي، جيئن ٻوليءَ جي سکيا وڌيڪ مؤثر ۽ اثرائتي بڻجي سگهي.

اوڪسفرڊ جي سنڌي نصاب ۾ ٻوليءَ جون بنيادي مهارتون، جهڙوڪ ٻڌڻ، ڳالهائڻ، پڙهڻ، لکڻ، سمجهڻ وغيره. منظم نموني سان ڏاهيو ويو آهي. گڏوگڏ، انهن مهارتن کي حقيقي زندگيءَ ۾ استعمال ڪرڻ لاءِ مناسب تدريسي طريقا بہ شامل ڪيا ويا آهن. استادن جو هي رهنما ڪتاب پهرئين کان پنجين درجي تائين سنڌي ڪتابن سان ڳنڍيل آهي ۽ سيني درجن ۾ ٻولي سيکارڻ لاءِ هڪجهڙو ۽ مربوط طريقو اختيار ڪيو ويو آهي، جنهن سان ٻارن جي سکيا ۾ تسلسل برقرار رهي ٿو.

’سنڌي ڪتاب ٣‘ اوڪسفرڊ يونيورسٽي پريس جي اهتمام هيٺ تيار ڪيو ويو آهي، ۽ ان ڪتاب جي بنياد تي استادن لاءِ هي رهنما ڪتاب ترتيب ڏنو ويو آهي، تہ جيئن استاد ڪلاس ۾ سنڌي ٻوليءَ جي مؤثر، معنيٰ خيز ۽ ٻارن دوست تدريس ڪري سگهن.

فهرست

سبق	عنوانُ	سنڌي	اردو
سبق ۱	حمد	۱	۵۷
سبق ۲	سيرت مبارڪ صَلَّي اللهُ عَلَيهِ وَعلىٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلَّم	۳	۵۹
سبق ۳	نَعَت	۵	۶۲
سبق ۴	قومي جهنڊو	۷	۶۴
سبق ۵	وَتائَي فَقيرَ جُون ڳالهِيُون	۹	۶۶
سبق ۶	پوپٽ (نظم)	۱۱	۶۸
سبق ۷	سِنڌي ٽوپِيءَ جو هُنُر	۱۴	۷۱
سبق ۸	قُدرتي آفَت "زِلزِلو"	۱۶	۷۳
سبق ۹	پورهيت پنهنجي مُلڪ جا	۱۸	۷۵
سبق ۱۰	پَنهنجو ديسُ آ پاڪستانُ (نظم)	۲۰	۷۷
سبق ۱۱	سَال جُون مُندُون	۲۲	۷۹
سبق ۱۲	عيد جو ڏهاڙو	۲۴	۸۱
سبق ۱۳	پاڙيسري ملڪن سان ناتا	۲۶	۸۳
سبق ۱۴	محنت (نظم)	۲۸	۸۵
سبق ۱۵	شاهه عبداللطيف ؒ جو پيغام	۳۰	۸۷
سبق ۱۶	وڏي ياءُ ڏانهن خطُ	۳۲	۸۹
سبق ۱۷	مَان آهِيَان مَوبَائِيل فَون	۳۴	۹۱
سبق ۱۸	رَاندِ رَچَايُون (نظم)	۳۶	۹۳
سبق ۱۹	رستن تي هلڻ جا قاعدا	۳۸	۹۵
سبق ۲۰	ٻارَن جو عَالَمي ڏهاڙو	۴۰	۹۷
سبق ۲۱	ڪوٽ ڏِيجي قِلعَي جو سَير	۴۳	۹۹
سبق ۲۲	سُهڻي صَلاحَ (نظم)	۴۵	۱۰۱
سبق ۲۳	مَلاکڙو رانڊِ	۴۷	۱۰۳
سبق ۲۴	شِينهُن ۽ ڪُوئُو (تصويري ڪهاڻي)	۴۹	۱۰۵
سبق ۲۵	وڏن جي عزت ۽ احترام	۵۱	۱۰۷
سبق ۲۶	وَڻَ ۽ ٻُوٽَا	۵۳	۱۰۹
سبق ۲۷	ٽِڪُو (مزاحيا نظم)	۵۵	۱۱۱

سبق پهريون

حمد

سکيا جي حاصلات:

- نظم سُر ۽ لئه سان ٻڌي، لطف حاصل ڪري ۽ ان جو اظهار ڪري سگهي.
- ٻاراڻا نظم، سُر ۽ لئه سان ٻڌي، لطف حاصل ڪري سگهي، ۽ ان جي سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- نظم مان پنهنجي پسند جي شعر جو مفهوم لکي سگهي.
- لفظن جا ضد ڳولهي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون (٣)، صفحو نمبر ١ ۽ ٢

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي سنڌي ٽئين ڪتاب جو تعارف ڪرائي. ان ڪانپوءِ ڪتاب جي صفحي نمبر ١ تي ڏنل سبق "حمد" کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي تہ اڄ هو پهريون سبق پڙهندا. (نئين لفظن جي معنيٰ صفحي ٨٥ تي ڏسو.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ٻڌائي تہ حمد الله تعاليٰ جي تعريف ۾ چيل نظم کي چئجي ٿو. هاڻي حمد کي چٽي اُچار سان، وڏي آواز ۾ سُر ۽ لئه سان پڙهڻ شروع ڪريو. ڌيان ڏيو تہ ان ئي سُر ۽ لئه سان شاگرد پڙهي رهيا آهن ۽ لفظن کي صحيح اُچاري رهيا آهن.
- حمد پڙهڻ کانپوءِ زباني سوال ڪريو: هي حمد ڪنهن جو لکيل آهي؟ شاعر الله تعاليٰ جي ڪيئن ساراهہ ڪئي آهي؟

لفظن جا ضد پڙهايو:

بورڊ تي لکو "خوش" ۽ شاگرد کان پڇا ڪريو تہ ان لفظ جو ضد ڇا ٿيندو؟ جواب وٺڻ کانپوءِ سمجهاڻي ڏيو تہ:

ضد انهن لفظن کي چوندا آهن، جن جو مطلب بلڪل ابتڙ (الٽو) هجي.

جيئن:

وڏو–ننڍو

سٺو–خراب

ڏينهن–رات

گرم–ٿڌو

مشق:

(الف) بيت جو مڪمل سٽون

١. جو ٿو ٿڏڙا مينهن وسائي، ٢. عرش ۾ جو تارا ٽمڪائي،

٣. تنهن مالڪ کي سڀ ساراهيون. ۴. گيت ڏڻيءَ جا ڳڏجي ڳايون.

(ب) سبق جي سوالن جا جواب.

سوال ١. مينهن ڪير وسائيندو آهي؟

جواب: مينهن ڌڻي يعني اسان جو مالڪ الله سائين وسائيندو آهي.

سوال ٢. باغن ۾ انبَ ڪير پچائيندو آهي؟

جواب: باغن ۾ انب پڻ اسان جو الله پچائيندو آهي.

سوال ٣. عرش ۾ تارا ڪير ٽمڪائيندو آهي؟

جواب: عرش ۾ تارا ٽمڪائيندڙ پڻ الله سائين آهي.

سوال ۴. حمد مان پنهنجي پسند جي هڪ شعر جو مطلب لکو.

جواب: (شاگرد پنهنجي پسند جي حساب سان ڪنهن هڪ شعر جي سمجهاڻي پنهنجي لفظن ۾ لکندا)

(ج) لفظن جا ضد.

لفظ	مِٺو	زمين	هيٺ	سَنهو
ضد	ڪڙو/ٻاڙو	آسمان	مٿي	ٿُلهو

(د) ڌڻيءَ جي ساراهه ۾ ڪي ٻه جملا لکو. (ٻار ڪي ٻه جملا لکي سگهن ٿا)

١. ڌڻي (الله سائين) پنهنجي ناهيل هر ساهواري جو خيال رکندو آهي.

٢. هو سيني سان اولاد جيان پيار ڪري ٿو.

سرگرمي.

صفحي نمبر ٢ تي ڏنل سرگرمي ٻارن کي ڪتاب مان پڙهي ٻڌايو. جڏهن ٻارَ سرگرمي ڪن تہ توهان نگراني ڪريو. جتي ڪين مدد جي ضرورت هجي، اُتي رهنمائي ڪريو.

سبق ٻيون

سيرت مبارڪ صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم

سکيا جي حاصلات:

- اسم جي مفهوم کي ڄاڻي سگهي.
- چئن يا چئن کان وڌيڪ پدن وارا لفظ ٻڌي ۽ سمجهي سگهي.
- چئن يا چئن کان وڌيڪ پدن وارن لفظن کي ٽوڙي بيان ڪري سگهي.
- ڏهن کان پندرنهن جملن واري سادي عبارت پڙهي سمجهي سگهي
- عددي رتبا جي ڄاڻ موجب هڪ- ٻه- ٽي- ۽ پهريون- ٻيون- ٽيون جو فرق سمجهي سگهي.
- امدادي سامان: چاڪ، بورڊ، ٽيون سنڌي ڪتابُ ٣، صفحو نمبر ٣-٤-٥

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ٣ تي ڏنل سبق ”سيرت مبارڪ صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم“ کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي تہ اڄ هو ڪتاب جو ٻيون سبق پڙهندا. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي، جيڪڏهن شاگرد جواب نہ ڏئي سگهن تہ سبق پڙهائڻ کانپوءِ ساڳيا سوال ڪري.
- استاد چٽي اُچار ۽ وڏي آواز سان سبق پڙهڻ شروع ڪري. ڌيان سان ڏسو تہ شاگرد پڙهڻ دوران لفظن کي صحيح اُچاري رهيا آهن. جيڪڏهن ڪو ٻارُ سبق جو ڪو بہ لفظ صحيح نہ اُچاري سگهي يا هَبڪ ٿئي تہ استاد اُهو لفظ ڪيس صحيح پڙهائي.
- زباني تفهيمي سوال: پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم ننڍپڻ ۾ ڪيئن هئا؟ ڪين ٻين جي مدد ڪرڻ وقت ڪيئن محسوس ٿيندو هو؟
- پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم ڪم بابت ڇا چيو؟ پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جي امڙ جي وفات کانپوءِ سندن پرورش ڪنهن ڪئي؟
- جواب وٺڻ کانپوءِ حضرت محمد رسول الله خَاتَم النَّبِيِّين صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم بابت ٻارن کي سادن لفظن ۾ ٻڌايو. اهڙي ريت ٻارن کي سبق ۾ ڏنل تصوير بابت بہ ٻڌايو.

مشق:

(الف) هيٺ ڏنل جملن کي لڪير جي مدد سان مڪمل ڪريو

١. ڄمڻ کانپوءِ ڪين دائي	عارُ نہ ڪريون.
٢. پاڻ ڪان ننڍن سان	هٽ سان ڪائيندا پيئندا هئا.
٣. پاڻ سدائين ساڃي	پيار ڪندا هئا
٤. اسان بہ محنت ۽ مزدوري ڪان	بيبي حليما جي حوالي ڪيو ويو.

(ب) سوالن جا جواب:

سوال ١ جو جواب : پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم عربستان جي مڪي شهر ۾ ڄاوا.

سوال ٢ جو جواب: پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم جي والد جو نالو حضرت عبدالله هو.

سوال ٣ جو جواب: پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم جي اَمڙ جو نالو بيبي آمنہ هو؟

سوال ٤ جو جواب: پاڻ سڳوراصَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم ننڍپڻ ڪان وٺي محنت ۽ پورهيو ڪندا هئا.

(ق) پهريان اسم پڙهايو. پوءِ اسم لکرايو.

١. ڳوٺ ٢. شهر ٣. ندي ٤. لڪڻ ٥. بيماري ٦. شاھ عبداللطيف ڀٽائي.

(د) پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم بابت ڪي بہ چار جملا لکو.

● پاڻ سڳوراصَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم غريبن جي مدد ڪندا هئا. ●ننڍن سان پيار ڪندا هئا. ●وڏڙن جو احترام ۽ ادب ڪندا هئا. ●ڪم ڪرڻ ڪان ڪڏهن بہ عارُ محسوس نہ ڪندا هئا.

(ھ) هڪ کان ڏھ تائين انگ.

پهريون	ٻيون	ٽيون	چوٿون	پنجون
ڇهون	ستون	اٺون	نائون	ڏهون

سرگرمي: لفظ پڙهو ۽ انهن کي اکرن ۾ ٽوڙيو.

الله	ا	ل	ل	ه
محمد	م	ح	م	د
آمنہ	ا+ا	م	ن	ه
رسول	ر	س	و	ل
مسجد	م	س	ج	د
حليمہ	ح	ل	ي	م+ه

سبق ٽيون

نعت

سکيا جي حاصلات:

- چئڻ يا ٻڌڻ کان وڌيڪ پڙهڻ وارن لفظن کي جوڙي بيان ڪري سگهي.
- نثر ۽ نظم ۾ فرق سمجهي، درست ادائگيءَ سان پڙهي سگهي.
- نظم سُر ۽ لئه سان ٻڌائي سگهي.
- واحد لفظن مان جمع ۽ جمع لفظن مان واحد ٺاهي سگهي.

امدادي سامان:

سولي سنڌي ڪتابُ ٣، صفحو نمبر ٦ - ٧ ۽ ٨

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ٦ تي ڏنل سبق "نعت" کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي ته اڄ هو ڪتاب جو ٽيون سبق نعت پڙهندا. (ياد رکو: نئين لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي، جيڪڏهن شاگرد جواب نه ڏئي سگهن ته سبق پڙهائڻ کانپوءِ ساڳيا سوال ڪري.
- استاد سُر ۽ لئه سان نعت وڏي آواز سان پڙهڻ شروع ڪري. اهڙو سُر ۽ لئه جوڙو جيئن ٻارَ به ساڳي انداز ۾ پڙهن. هڪ ڀيرو استاد پڙهائڻ کانپوءِ شاگردن کي به هدايت ڪري ته هو گڏجي سُر ۽ لئه سان نعت پڙهن.
- هي نعت پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم جي شانَ ۾ لکيل آهي. شاعر مقصود گل پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم تي نعت ۾ چئي ٿو ته اسان کي سچ جو رستو ڏيکارڻ وارو، ڪمزورن کي همٿ ڏيڻ وارو، مسڪينن سان محبت ڪرڻ وارو، سيني سان ٻاجهه سان هلڻ وارو، توڙي رنگ، نسل ذات پات جا فرق ختم ڪرڻ وارو پاڻ سڳور صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَعَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم آهي. اڳتي لکي ٿو ته محشر يعني قيامت ۾ سيني کي پڻ بخشائڻ وارو اسان جو پيارو نبي آهي.

صفحي نمبر ٨ تي ڏنل ڳالهه ٻارن کي پڙهي ٻڌايو.

مشق:

(الف) ڏنل شعر جون مڪمل سٽون.

١. آيو اونداهي دُنيا ۾، حق جي جوت جلائڻ وارو.

٢. مجبورن ۽ مظلومن کي پيار ڏئي پرچائڻ وارو.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

۳. ذاتِ، قَبيلي، رنگ، نسل جا، سارا فرق مٽائڻ وارو

۴. حامي هادي مير محمد، مولا ساڻ ملائڻ وارو

(ب) سوالن جا جواب:

سوال ۱ جو جواب: هن نعت ۾ شاعر حق جي راهه ٻڌائڻ وارو پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم کي چئي ٿو.

سوال ۲ جو جواب: انسانن کي عظمت اسان جي پياري نبي بخشي آهي.

سوال ۳ جو جواب: ذات، رنگ نسل، ۽ قبيلي جا فرق اسان جي پياري مِٽايا آهن.

سوال ۴ جو جواب: محشر ۾ اُمتَ کي سڳورا حضرت محمد رسول الله خَاتَم النَّبِيّين صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم بخشرائيندا.

(ج) اکر جوڙي لفظ ناهڻ.

ا	ل	ف	ت		الفت
پ	ي	ا	ر		پيار
ا	ن	س	ا	ن	انسان
ع	ظ	م	ت		عظمت
م	ج	ب	و	ر	مجبور

(د) واحد ۽ جمع

واحد

واحد	جمع
پاءُ، چادر، مسجد	برڪتون، ٽوپيون، مَينهون

(د) پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم کي ڪهڙيون عادتون پسند هيون: ۱ پاڻ سڳورا صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم سدائين پنهنجو ڪم پاڻ ڪندا هئا ۽ محنت مزوري پنهنجي هٿن سان ڪرڻ فرمائيندا هئا. ۲ پاڻ سمورا ٽورو ڪائيندا هئا.

سرگرمي

ٻن ٻن ٻارن جا جوڙا ناهيو. ڪين تياري لاءِ ۲ منٽ ڏيو ۽ ڪين چئو ته هو جوڙن ۾ پاڻ سڳورن صَلَّي اللهُ عَلَيہِ وَ عَليٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّمجي صفتن، خوبين تي پنهنجي پنهنجي ڪرسي وٽان ئي سڄي ڪلاس کي ٻڌائن.

جيڪا جوڙي وڌيڪ ڀلي نموني سان ڳالهه ٻولهه ڪري انهن کي شاباس چئو ۽ آخر ۾ سيني ٻارن جي ساراهه ڪريو.

سبق چوٿون

قومي جهنڊو

سکيا جي حاصلات:

- عبارت ۾ آيل نون لفظن کي ٻڌي درست اچاري سگهي.
- ڏهن کان پندرنهن جملن واري سادي عبارت کي پڙهي سمجهي سگهي.
- نثر پڙهي سوالن جا درست جواب ڏئي سگهي.
- مذڪر لفظن جا مؤنث ۽ مؤنث لفظن جا مذڪر ٺاهي سگهي.
- موقعي جي مناسبت سان پنهنجن خيالن جا اظهار ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٩-١٠ ۽ ١١

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ٩ تي ڏنل سبق ”قومي جهنڊو“ کولڻ جي هدايت ڪندي ٻڌائي ته اڄ هو ڪتاب جوچوٿون سبق پڙهندا. (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد وڏي آواز ۾ سبق پڙهڻ شروع ڪري. شاگردن کي به ساڳي انداز ۾ پڙهن. هڪ ڀيرو استاد پڙهائڻ کانپوءِ شاگردن کي به هدايت ڪري ته هو گڏجي سبق پڙهن.
- هي سبق قومي جهنڊي جي باري ۾ آهي. دنيا جي هر ملڪ وٽ هڪ جهنڊو هوندو آهي. جهنڊو هر قوم جي ملڪ جي سڃاڻپ هوندو آهي. پاڪستان جو جهنڊو سائي ۽ اڇي رنگ جو ٺهيل آهي. ان تي چنڊ ۽ تارو به ٺهيل آهي. اسان جي ملڪ جو جهنڊو قائداعظم جي هدايت تي اميرالدين قدوائيءَ ملڪ جي ٺهڻ کان صرف ٽي ڏينهن اڳ تيار ڪيو هو. قومي جهنڊي ۾ سائو حصو ملڪ جي مسلمان آباديءَ جي نمائندگي ڪري ٿو. جڏهن ته اڇو حصو پاڪستان جي اقليتن (ٿورڙائي مذهبن جي ماڻهن) جي نمائندگي ڪري ٿو. اڇو رنگ پاڪيزگي، امن ۽ محبت به ظاهر ڪري ٿو.
- شاگردن کان پڇو ته هو پاڪستان جو قومي ڏينهن يوم آزادي ڪيئن ملهائيندا آهن. ان کانپوءِ مذڪر ۽ مؤنث لفظن ۾ فرق به سمجهايو.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

مشق:

(الف) خالي جاين کي ڀريو.

١. ١١ آگسٽ ١٩٤٧ع ٢. چنڊ جو نشان ٣. پنجن ڪنڊن واري تاري ۴. قومي جهنڊي جو احترام

(ب) سوالن جا جواب:

١. پاڪستان جو جهنڊو سائي ۽ اڇي رنگ جو ٺهيل آهي.

٢. قومي جهنڊي تي چنڊ ۽ تاري جو نشان ٺهيل آهي.

٣. جهنڊي ۾ سائو رنگ ملڪ جي مسلمان آباديءَ جي نمائندگي ڪري ٿو ۽ ملڪ جي اسلامي ورثي، ثقافت ۽ روايتن کي بہ ظاهر ڪري ٿو.

۴. اڇو حصو پاڪستان جي اقليتن (ٿورڙائي مذهبن جي ماڻهن) جي نمائندگي ڪري ٿو. اڇو رنگ پاڪيزگي، امن ۽ محبت بہ ظاهر ڪري ٿو.

قواعد:

(ج) مذڪر لفظن جا مؤنث ۽ مؤنث لفظن جا مذڪر.

مذڪر	مرد	گهوٽ	ماڪوڙو	پولڙو	مامو	ڏيڳو
مؤنث	عورت	ڪنوارِ	ماڪوڙي	پولڙي	مامي	ڏيڳي

(د) قومي جهنڊي جي باري ۾ ڪي بہ چار جملا لکو:

١. پاڪستان جو قومي جهنڊو سائي ۽ اڇي رنگ جو آهي.

٢. سائو حصو مسلمانن جي نمائندگي ڪري ٿو.

٣. اڇو حصو اقليتن جي نمائندگي ڪري ٿو.

۴. جهنڊي ۾ اڇو چنڊ ۽ تارو بہ ٺهيل آهي.

سرگرمي:

- چار چار شاگرد جا ٽولا يا گروپ ٺاهيو. جهنڊي ۾ رنگ ڀري پوءِ گروپن ۾ قومي جهنڊي بابت راءِ ڏيڻ جو چئو. جيڪا ٽولي وڌيڪ سٺي نموني سان رنگ ڀري ۽ راءِ ڏئي انهن جي سڄي ڪلاس اڳيان ساراهہ ڪريو.

سبق پنجون

وتائي فقير جون ڳالهيون

سکيا جي حاصلات:

- لطيفا، ٽوٽڪا ۽ پروليون پڙهي، انهن جو مطلب سمجهي سگهي.
- هڪ منٽ ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٦٠ لفظ درست ادائگيءَ اُچار سان پڙهي سگهي.
- آکاڻيون، واقعن ۽ نظمن ۾ ڏنل متن جوجب سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن به موضوع بابت گهٽ ۾ گهٽ پنج کان ست سادا جملا لکي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ١٢، ١٣، ١٤ ۽ ١٥

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ١٢ تي ڏنل سبق” وتائي فقير جون ڳالهيون“ کولڻ جي هدايت ڪري. (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي. شاگردن کان اِهو بہ پڇو تہ ڇا هنن ڪڏهن وتائي فقير جي باري ۾ پڙهيو آهي، انهن ڪهڙيون ڳالهيون پڙهيون آهن.
- استاد وڏي آواز ۾ سبق پڙهڻ شروع ڪري. شاگردن کي بہ ساڳي انداز ۾ پڙهن. هڪ ڀيرو استاد پڙهائڻ کانپوءِ شاگردن کي بہ هدايت ڪري تہ هو گڏجي سبق پڙهن.
- هيءُ سبق هڪ ڏاهي ۽ دانشور وتائي فقير جي باري ۾ آهي. سندس اصل نالو وتن مل هو پوءِ اسلام قبول ڪري مسلمان ٿيو. ننڍپڻ کان سادي زندگي گذاريندو. سندس ڳالهين ۾ يوڳ چرچن سان گڏ ڏاهپ بہ هوندي هئس. هو ڪڏهن ڪڏهن اهڙا سوال ڪري يا اهڙي ڳالهہ چوندو جو ماڻهو کلندا بہ هئا ۽ سوچيندا بہ هئا. سندس گفتن مان سبق ملي ٿو تہ غرور نہ ڪجي، دل صاف رکي انسانيت جي خدمت ڪجي.
- شاگردن کان پڇو تہ هو وتائي فقير جي ڪا اهڙي ڳالهہ ٻڌائن، جيڪا سبق ۾ شامل ناهي.
- شاگردن کي سبق هڪ ڀيرو ٻيهر پڙهڻ جو چئو ٻڌايو تہ هڪ منٽ ۾ ٦٠ لفظ درست ادائگي ۽ اُچار سان پڙهن.
- شاگردن کي ٻڌايو تہ صفت اهو لفظ آهي جيڪو ڪنهن شيءِ، ساهواري، جاءِ يا ماڻهوءَ جي جي خوبي يا اوڻائي ٻڌائي. مثال: سنو ٻارُ. هتي سنو صفت آهي، جيڪو ٻار جي خوبي ٻڌائي ٿو. اڇو ڪپڙو. اڇي ڪپڙي جو رنگ ٻڌائي ٿو. وڏو گهر. وڏوگهر جي خاصيت ڏيکاري ٿو. محنتي استاد. استاد جي خوبي جي خبر پئي ٿي.

مشق:

(الف) خالي جاين کي ڀريو.

۱. سجاڻپ ۲. وتن مل ۳. شيخ طاهر ۴. امان

(ب) سوالن جا جواب:

۱. وتايو فقير تاجپور شهر ۾ ڄائو.

۲. سندس مائٽ نصرپور شهر لڏي اچي ويٺا.

۳. وتائي جي ماءُ جي هٿ ۾ اُها ڳالهه هئي تہ ”جي وٺيس تہ پٽ رڏي، جي وٺيس تہ ماني پچائي.“

۴. وتائي کي سندس ماءُ تاندو ڪٽي اچڻ لاءِ چيو.

قواعد:

صفت: ٻهريان شاگردن کي ڪتاب جي صفحي ۱۵ تي ڏنل صفت جي وصف پڙهايو.

(ج) صفت جا ڪي بہ ڇهہ لفظ لکي ڏيکاريو.

وڏو، ننڍو، محنتي، ايماندار، تيز، سُهڻو.

(د) اکر جوڙي لفظ ناهڻ.

۱.	س	ي	ا	ڻ	پ	سياڻپ
۲.	د	ر	و	ي	ش	درويش
۳.	و	ت	ا	ي	و	وتايو
۴.	ڪ	ن	گ	هہ	ڻ	ڪنگهڻ

(هہ) وتائي فقير بابت پنج جملا لکو.

- وتايو فقير سنڌ جو سادو پر ڏاهو ماڻهو هو. سندس اصل نالو وتن مل هو. هن جون ڳالهيون ٻڌي ماڻهن حيرت ۾ وٺجي ويندا هئا. سندس ڪيترين ئي ڏاهپ ڀريون ڳالهيون مشهور آهن. وتائي فقير جي مزار ٽنڊي الهيار ڀرسان آهي

سرگرمي:

- ٽي ٽي شاگردن تي ٻڌل ٽولا يا گروپ ناهيو. سندن وچ ۾ لطيفا ۽ ڀروليون ٻڌائڻ جو مقابلو ڪرايو. سڀ کان ٻهريان سڄي ڪلاس کي پنج منٽ ڏيو تہ تياري ڪري لطيفا ۽ ڀروليون لکي وٺن. پوءِ ڪلاس ۾ سيني اڳيان ٻڌائن. جيڪا ٽولي سٺا لطيفا ۽ ڀروليون ٻڌائي انهن لاءِ سڄي ڪلاس اڳيان تاڙيون وڄرائي ساراهہ ڪريو.

سبق ڇهون

پوپٽ

سکيا جي حاصلات:

- هاڪاري، ناڪاري، سوالي ۽ عجب وارا جملا ٺاهي سگهي.
- پنهنجي پسند جي آکاڻين، لطيفن، نظمن ۽ پرولين جي چونڊ ڪري پڙهي سگهي.
- عددن جي ترتيب سمجهي سگهي.
- ڪنهن به موضوع تي موقعي جي مناسبت سان پنهنجي لفظن ۾ گهٽ ۾ گهٽ ڏهه جملا بيان ڪري سگهي.
- ڪنهن به موضوع بابت گهٽ ۾ گهٽ پنجن کان ست سادا جملا لکي سگهي.
- ڪو به نظم انفرادي يا اجتماعي طور تي سُر ۽ لئه سان پڙهي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ١٦، ١٧ ۽ ١٨

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ١٦ تي ڏنل نظم ”پوپٽ“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد سُر ۽ لئه سان نظم وڏي آواز سان پڙهي. اهڙو سُر ۽ لئه جوڙيو ته جيئن ٻارَ به ساڳي انداز ۾ پڙهي سگهن. هڪ ڀيرو استاد پڙهائڻ کانپوءِ شاگردن کي به هدايت ڪري ته هو گڏجي سُر ۽ لئه سان نظم پڙهن.
- هيءُ نظم رشيد احمد لاشاري جو لکيل آهي. نظم ۾ هن پوپٽ جي سونهَن جي باري ۾ لکيل آهي. شاعر ٻڌائي ٿو ته پوپٽ چاڪاڻ ته گلن تي گذارو ڪندو آهي، تنهنڪري گلن ۾ رهڻ ۽ کائڻ ڪري سندس سونهَن به گلن جيان اٿس. هن جا رنگ به گلن جيان الڳ الڳ پر وڻندڙ هوندا آهن. شاعر کي پوپٽ ايترو وڻي ٿو جو سندس خواهش آهي ته هو کائنس رنگ اڌارا وٺي.
- پڇو: ڪنهن ڪنهن پوپٽ ڏٺو آهي؟ ان جا رنگ ڪهڙا هئا؟ اهو توهان ڪٿي ڏٺو هو؟ اسڪول ۾ گلن جي ڀرسان شاگردن کي وٺي وڃوءِ انهن کي گل ۽ ان ڀرسان جي پوپٽ هجن ته اُهي ڏيکاريو.
- ٻارن کي تقرير بابت ٻڌايو ۽ پوءِ تقرير جو مقابلو ڪرايو.

مشق:

(الف) ڏنل شعرن کي لڪيرن ذريعي صحيح بندَ يا سِٽَ سان ملايو.

واهہ واهہ پيارو	پلارو پوپٽ
گلڙن کي ٿو	رسُ ٿو چوسين
سندر سُهڻو	گيت ٻڌائي
پورو ٻاڳ	پيارو پوپٽ
روزُ گُلن جو	۽ من مهڻُو

(ب) سوالن جا جواب:

١. پوپٽ ٽن يا ان کان وڌيڪ رنگن جا هوندا آهن.

٢. پوپٽ گُلن جي رسُ چوسيندا آهن.

٣. پوپٽ تارن جيان چلڪندا ۽ چمڪندا آهن.

۴. پوپٽ گُلن جي رس تي گذاريندا آهن.

قواعد:

(ج) ڏنل جملن کي سواليہ ۽ ناڪاري جملن ۾ مٽايو.

ناڪاري جملو	سواليہ جملو	سادو جملو
مون کي بک نہ لڳي آهي.	ڇا مون کي بک لڳي آهي؟	مون کي بک لڳي آهي.
ٻار اسڪول نہ ويَن ٿا.	ڇا ٻار اسڪول وين ٿا؟	ٻار اسڪول وين ٿا.
ٻڪري گاهہُ نہ کائي ٿي.	ڇا ٻڪري گاهہُ کائي ٿي؟	ٻڪري گاهہُ کائي ٿي.
اڄ مهمان نہ ايندا.	ڇا اڄ مهمان ايندا؟	اڄ مهمان ايندا.

(د) هيٺ ڏنل عددي انگن کي لفظي انگن جي مختلف صورتن ۾ بدلايو.

١.	هڪ	پهريون	پهرين
٢.	ٻہ	ٻيون	ٻئين
٣.	ٽي	ٽيون	ٽئين
۴.	چار	چوٿون	چوٿين
۵.	پنج	پنجون	پنجين

(هہ) پوپٽ ۽ ان جي رنگن بابت پنج کان ست سادا جملا.

١. پوپٽ هڪ جيت آهي.

٢. پوپٽن جا سوين قسم آهن.

٣. هو گلن جي رس تي گذارو ڪندا آهن.

٤. بهار جي موسم ۾ هر هنڌ نظر ايندا آهن.

۵. رنگين ۽ خوبصورت هئڻ ڪري اُهي ڏاڍا وڻندڙ هوندا آهن.

٦. پوپٽن ٻوٽن لاءِ فائديمند آهن.

سرگرمي:

• ڪلاس ۾ چار شاگردن جون چار چار ٽوليون ٺاهيو. ڪين تقرير ڪرڻ جو نداز سيکاريو. پوءِ هر هڪ ٻار کي ڏهہ سٽن جون تقريرون ڪرڻ جي هدايت ڪريو.

سبق ستون

سنڌي ٽوپيءَ جو هُنُر

سکيا جي حاصلات:

- پنهنجي گهر ۽ اسڪول جي ضرورتن تي گفتگو سگهي.
- ضمير خالص (آءٌ، مان، اسين، ۽ اسان، تون توهان، اوهين، اوهان، هو هوءَ، اهي وغيره) لفظن جي مفهوم کي سمجهي ۽ استعمال ڪري سگهي.
- ڪلاس ۽ اسڪول جي سطح تي ٿيندڙ ادبي ۽ ثقافتي سرگرمين ۾ حصو وٺي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ١٩-٢٠-٢١

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ١٩ تي ڏنل سبق "سنڌي ٽوپيءَ جو هنر" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- ٻن ٻن شاگردن جون ٽوليون ٺاهيو ۽ کين سبق واري واري سان ٽولين ۾ پڙهڻ جي هدايت ڪريو.
- هيءُ سبق سنڌي ٽوپيءَ جي هنر بابت آهي. ماڻهن جي ثقافت ۾ ڪاڏي پيتي، ڪپڙي توڙي ٻين شين جي وڏي اهميت هوندي آهي. آڳاٽي وقت ۾ ماڻهو مٿو اگهاڙو ڪرڻ کي عيب سمجهندا هئا. انڪري ڪجهه نه ڪجهه مٿي کي ڍڪڻ لاءِ ڪم آڻيندا هئا. سنڌي ماڻهو ٽوپي پائڻ کي پنهنجو شان ڀائيندا آهن. هزارين سالن کان ٽوپي ڌار ڌار ڊزائن جي شڪل ۾ ٺهندي رهي آهي. پر آڳاٽي ۽ هاڻوڪي دور جي ٽوپيءَ ۾ ٿورو ئي فرق آهي. وڌيڪ سبق جي ڳالهين کي مختصر ڪري ٻڌايو.
- شاگردن کان پڇو ته سنڌي ٽوپيءَ يا ثقافت وارو ڏينهن ڪير ڪير ملهائيندو آهي؟ ان ڏينهن ڇا ٿيندو آهي؟
- ضمير ڇا آهي؟ ڌار ڌار ٻارن کان پڇو ۽ پوءِ ٻڌايو ته ضمير اسم جي بدران استعمال ٿيندو آهي. جيڪو ضمير ماڻهن يا ساهوارن جي نالي بدران ڪم اچي ان کي وري ضمير خالص چئبو آهي. ان ۾ آئون، مان اسين، تون، توهان، اسان، اسين وغيره اچي وڃن ٿا. بورڊ تي لکي مثالن سان سمجهايو.

مشق:

(الف) صحيح ۽ غلط جملن اڳيان نشانيون لڳايو.

۱. ✓ ۲. ✗ ۳. ✓ ۴. ✗

(ب) سوالن جا جواب:

١. پراڻي دور جا ماڻهو اگهاڙي مٿي کي عيب سمجهندا هئا.

٢. سنڌي ٽوپي ڍاهڻ کان اڳ ان جي گول پٽ ڍاهي ويندي آهي.

١. سنڌي ٽوپيءَ جون ڪيتريون ئي ڊزائنون آهن.

٢. سنڌي ٽوپيءَ جي خاصيت ان جي محراب ۾ لڪل آهي.

قواعد:

(ج) ڏنگين مان ضمير خالص چونڊي جملن ۾ استعمال ڪريو. جواب

١. توهان ٢. مان ٣. اسان ۴. تون

(د) سنڌي ٽوپيءَ تي ڪي ٻه چار جملا لکو.

١. سنڌي ٽوپي مٿي تي سٺي لڳندي آهي.

٢. گهڻا سنڌي وڏي شان سان ان کي پائيندا آهن.

٣. اسان جي شهر شهدادڪوٽ ۾ سٺيون ٽوپيون ملنديون آهن

۴. ان مٿان گهڻي محنت ٿيل هوندي آهي.

سرگرمي:

- ٻارن کي سنڌي ثقافت جا فوٽو ڏيکاريو ۽ سندن ثقافت جي پسند بابت پڇو.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

سبق ائون

قدرتي آفت "زلزلو"

سکيا جي حاصلات:

- هاڪاري، ناڪاري، سوالي ۽ عجب وارا جملا ٺاهي سگهي.
- پنهنجي ماحول بابت گهٽ ۾ گهٽ هڪ منٽ تائين تقرير ڪري سگهي.
- ڪنهن به تقريب يا نمائش کي ڏسي، ڪنهن خاص سرگرميءَ تي پنهنجي پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگهي.
- گروهي، سماجي ۽ ثقافتي ڪمن ۾ حصو وٺي سگهي، ۽ پنهنجي ذميواري خوشي اسلوبيءَ سان ادا ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٢٢-٢٣-٢٤-٢٥

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ٢٢ تي ڏنل سبق "قدرتي آفت زلزلو" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٥-٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي. شاگردن کان اِهو به پڇو ته ڇا توهان ڪڏهن زلزلي جي باري ۾ ٻڌو آهي؟
- شاگردن کي سبق پڙهائڻ شروع ڪريو ۽ کين چئو ته هو به توهان سان گڏ سبق پڙهن.
- زلزلو هڪ قدرتي آفت آهي. زمين اندر هڪڙيون وڏيون پليٽون آهن، جنهن کي ٽيڪٽونڪ پليٽون چون ٿا، جڏهن اهي پاڻ ۾ ٽڪرائيندڻيون آهن ته زلزلو ايندو آهي. ان کي سنڌيءَ ۾ زمين ڌُٻڻ به چوندا آهن. ڪجھ زلزلا ڀين سببن ڪري به ٿيندا آهن، جيئن سبق ۾ پڙهيو. زلزلي اچڻ وقت جيڪي اپاءَ وٺڻ گهرجن، اهي شاگردن کي ٻڌايو.
- سبق ۾ ٻڌايل اپاءَ ڪلاس ۾ ڪري ڏيکاريو.
- بورڊ ذريعي سمجهايو ته هاڪاري جملا اُهي آهن جنهن ۾ ڪا ڳالھ ٿي هجي، مان پڙهان ٿو. ناڪاري جملي ۾ ٿيندو، مان نه پڙهان ٿو. سوالي جملي ۾ ڇا مان پڙهان ٿو؟ پر عجب واري جملي ۾ ڪيڏو نه سهڻو چنڊ آهي! ان ۾ عجب جي نشاني لڳندي آهي.

مشق:

(الف) صحيح ۽ غلط جملن اڳيان نشانيون لڳايو.

١. ✓ ٢. ✗ ٣. ✓ ٤. ✗

(ب) سوالن جا جواب:

١. زمين جي اندروني حرڪت ڪري زلزلو ايندو آهي.

٢. زلزلا ڪيترن ئي قسمن جا آهن، ڪي ٽيڪٽونڪ پليٽن جي ٽڪرائڻ، ڪي ٻرندڙ جبلن ڪري ايندا آهن، وغيره.

٣. زلزلي جي شدت کي ريڪٽر اسڪيل تي ماپيو ويندو آهي.

٤. اهو شديد زلزلو هوندو آهي، جيڪو گهرن کي ڊاهي پٽ ڪري ڇڏيندو آهي.

قواعد:

(ج) جملن کي سواليه جملن ۾ بدلايو.

١. ڇا زِلزلو هڪ قدرتي آفت آهي؟

٢. ڇا زلزلا مختلف قسمن جا هوندا آهن؟

٣ ڇا انهن جي اها حرڪت سُست هوندي آهي؟

٤. ڇا کليل ميدانن يا پارڪس ۾ وڃڻ گهرجي؟

(د) زلزلي اچڻ تي اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي، تي جملا.

١. زلزلي اچڻ وقت تڪڙو کليل ميدانن ۾ وڃڻ گهرجي.

٢. جيڪڏهن ٻاهر نه نڪري سگهجي ته ڪنهن مضبوط شيءِ، جهڙوڪ ٽيبل وغيره هيٺان پناهه وٺجي.

٣. ڏَکي ٽيل ماڻهن کي فوري امداد ڏجي.

(هه) يارنهن کان ويهن تائين شاگردن کان انگ جو سنڌيءَ ۾ لکرايو. جيئن يارنهن، ٻارنهن وغيره

سرگرمي:

• ڪتاب ۾ ڏنل ٻئين سرگرميون ڪرايو.

سبق نائون

پورهيت پنهنجي مُلڪ جا

سکيا جي حاصلات:

- سوالن کي غور سان ٻڌي، سمجهي سگهي.
- عددي رتا جي ڄاڻ موجب هڪ- ٻ- ٽي، پهريون، ٻيون، ٽيون، جو فرق سمجهي سگهي.
- ڪا بہ ڳالهہ ٻڌي ان جو تجزيو ڪري ٻڌائي سگهي ۽ ان بابت سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- بصري لفظ روانيءَ سان پڙهي سگهي.
- تصوير/تصويري آڪاٽي ڏسي ان بابت پڇيل سوالن جا جواب لکي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٢٦-٢٧-٢٨ — لفظن جا فليش ڪارڊ

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جو صفحو نمبر ٢٦ تي ڏنل سبق ”پورهيت پنهنجي ملڪ جا“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ چٽي لفظن سان پڙهائڻ شروع ڪريو ۽ کين چئو تہ هو بہ توهان سان گڏ سبق پڙهن.
- سبق پڙهائڻ کانپوءِ ڏنڏن ڪاروبار بابت سوال ڪريو؟ توهان جا وڏا ڪهڙو ڪم ڪار ڪندا آهن؟ ڇا توهان بہ انهن جي مدد ڪندا آهيو؟ جي نہ ڪندا آهيو تہ ڇو نہ؟ جي ڪندا آهيو تہ ڪهڙي مدد ڪندا آهيو؟
- شاگردن کي تفصيل سان ڏنڏن جي اهميت بابت ڄاڻ ڏيو. ڪهڙي ريت هر ڏنڌي جي اهميت آهي، سڀ ڪم ڪار ملي ڪري سماج سنوهلي ٿو. هر ڪم جي پنهنجي اهميت آهي، ڪو بہ ڪم گهٽ ناهي.
- لفظن جا فليش ڪارڊ ڏيکاريو.
- لفظي انگن جي ترتيب بورڊ جي مدد سان تبديل ڪرڻ سيکاريو.

مشق:

(الف) صحيح جواب

١. ٻني ٻارو ٢. درزي ٣. رازا ٤. سرڪاري

(ب) سوالن جا جواب:

١. پيٽ گذر لاءِ ماڻهو کي ڪنهن ڌنڌي يا ڪم ڪار جي ضرورت پوي ٿي.

٢. روزي ڪمائڻ لاءِ جيڪو ماڻهو ڪم ڪن ٿا تن کي ڌنڌو، پيشو يا ڪم ڪار چئبو آهي.

٣. ڪڙمي ۽ هاري فصل اپائيندا يا ٻني ٻارو ڪندا آهن.

٤. ماڻهن جي حفاظت پوليس ۽ فوج ڪندي آهي.

قواعد:

(ج) انگن جي لفظن ۾ ترتيب بدلايو.

١. ستون ٢. ڏهون ٣. سورهون ٤. چوويهون

(د) اوهان جو والد صاحب ڪهڙي ڌنڌي يا پيشي سان واڳيل آهي؟

- منهنجو والد صاحب ٻني ٻاري سان واڳيل آهي. هو ٻني ٻارو ڪري فصل تيار ڪندو آهي. فصل مان مليل اناج شهر ۾ وڪرو ڪري پيون ضرورتون پوريون ڪندو آهي. هو سڄو سال ٻني تي ڪم ڪندو آهي.

سرگرمي:

- استاد، واڊو، ڊاڪٽر، شاگردن کي انهن پيشن جي ڪردارن تي مختصر طور تي بحث ڪرڻ ڏيو.

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

سبق ڏهون

پَنهنجو ديسُ آ پاڪستان

سکيا جي حاصلات:

- نظم ۽ نثر ۾ فرق سمجهي، درست ادائگيءَ سان پڙهي سگهي.
- نظم مان پنهنجي پسند جي شعر جو مفهوم لکي سگهي.
- اسم ۽ ضمير جي مفهوم کي ڄاڻي سگهي.
- مناسب آواز ۽ لهجي ۾ گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سادن جملن تي ٻڌل تقرير ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٢٩-٣٠

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٢٩ تي ڏنل نظم ”پنهنجو ديس آ پاڪستان“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۽ چٽي لفظن سان نظم سُر ۽ لئه سان پڙهائڻ شروع ڪريو ۽ کين چئو ته هو به توهان سان گڏ سبق پڙهن.
- نثر ۽ نظم ۾ فرق سمجهايو: نثر ۾ ڳالهه سڌي ۽ سادي ٻوليءَ ۾ ڪئي ويندي آهي. اهو ڪهاڻي، مضمون يا گفتگو جي صورت ۾ هوندو آهي، نثر ۾ رديف يا قافيو نه هوندو آهي. جڏهن ته
- نظم اهڙي لکڻي آهي جيڪا شاعري جي صورت ۾ هوندي آهي. ان ۾ قافيا، رديف ۽ چند هوندي آهي. نظم پڙهڻ ۾ سُر ۽ لئه سان پڙهبو آهي. مثال: ڏسي دنيا جا عجب نظارا، سائينءَ جي سگهه سمجهه پيارا.
- نظم جي سمجهاڻي به ٻڌايو. اسان جو ملڪ وڏي نعمتن سان ڀرپور آهي. ان ۾ هر شيءِ آهي. درياءَ، ٻنيون، جبل، سمنڊ، ڍنڍون، قدرتي وسيلا. گهڻيون ٻوليون، ماڻهن جا سهڻا لباس، مزيدار کاڌا وغيره.
- اسم ۽ ضمير سمجهايو. اسم اهو لفظ آهي، جو ساهوارن، ماڻهن، شين، ڪمن لاءِ ڪم ايندو آهي. ضمير اسم جي بدران ڪم ايندو آهي. علي قلم ورتو. علي ۽ قلم اسم آهن. مون قلم ورتو. مون ضمير ۽ قلم اسم آهي.

مشق:

(الف) شعر مڪمل ڪريو.

١. جبل، نديون ۽ ساوا گاهه، هتي وهن ٿا ڪيئي واهَ.

٢. برساتن ۾ ڇهڪي پئي ٿو، ٿر، بر ۽ هي ڪوهستانُ.

٣. ڪيڏو محنت وارن جو ڏِس، ربَ وڏايو آهي مانُ.

٤. امنُ، محبت آهي هِتڙي، خوش آهي هرڪو انسان.

(ب) سوالن جا جواب:

١. اسان جي ديس ۾ درياءَ، جبل، نديون، ڇنيون، ساوا گاهه وغيره آهن.

٢. برساتن ۾ ٿر، بر ۽ ڪوهستان ساوا ٿيندا آهن، سڀ ساهوارا خوش ٿيندا آهن.

٣. هتان جا هاري ۽ ناري، يعني مرد توڙي عورتون محنتي آهن.

٤. هتان جا ماڻهو امن ۽ محبت سان خوش رهن ٿا.

قواعد:

(ج) اسم ۽ ضمير جي وصف لکرايو.

- اسم اهو لفظ آهي، جيڪو ڪنهن ماڻهو جانور، شيءِ يا جاءِ جو نالو ٻڌائي ٿو. مثال سارنگ، راڪيش، ماروي وغيره.
- ضمير اهو لفظ آهي جيڪو اسم جي جاءِ تي اچي ٿو يعني نالو بار بار نہ ورجايو وڃي. مثال آئون، توهان، هو وغيره.

(د) شاگردن کي هدايت ڪريو تہ اوهان کي ڪهڙو شعر وڻي ٿو اهو لکو ان جي سمجهاڻي بہ لکو.

سرگرمي:

- منهنجي ملڪ جو نالو پاڪستان آهي. پاڪستان ١٤ آگسٽ ١٩٤٧ع تي آزاد ٿيو. هي ملڪ قائداعظم محمد علي جناح جي قيادت ۾ وجود ۾ آيو. پاڪستان جا چار صوبا آهن: سنڌ، پنجاب، بلوچستان ۽ خيبر پختونخوا. پاڪستان جو راڄڌاني شهر اسلام آباد آهي. پاڪستان هڪ قدرتي سونهن سان ڀرپور ملڪ آهي. هتي بلند جبل، وهندڙ درياهه ۽ ساوا ميدان توڙي ريگستان آهن. پاڪستان جي مٽي زرخيز آهي ۽ هتي هر قسم جا فصل ٿين ٿا. پاڪستان جا ماڻهو محنتي، مهمان نواز ۽ بهادر آهن. مون کي پنهنجي وطن سان پيار آهي، هي منهنجي سڃاڻپ آهي.

سبق يارهون

سالَ جون مُندون

سکيا جي حاصلات:

- ڪنهن بہ عنوان تي ڏهہ سادا ۽ مربوط جملا لکي سگهي.
- جملي ۾ زمان حال، زمان ماضي ۽ زمان مستقبل جي استعمال کي سمجهي سگهي.
- تقرير، واقعو يا گفتگو ٻڌي ان تي پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.
- گفتگوءَ ۾ پنهنجي موقف کي بيان ڪري سگهي.
- پنهنجي ماحول بابت ڪنهن بہ موضوع تي گهٽ ۾ گهٽ هڪ منٽ جي تقرير ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٣١-٣٢-٣٣

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٣١ تي ڏنل سبق "سالَ جون مُندون" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۽ چٽي لفظن سان پڙهائي ۽ شاگردن کي بہ سبق پڙهڻ جي هدايت ڪري.
- ٻارو هر موسم جي پنهنجي اهميت آهي. چار ڌار ڌار موسم ٿيڻ ڪري اسان جو ملڪ وڻندڙ لڳندو آهي. ڌار ڌار مندن ۾ ڌار ڌار ڪم ٿيندا آهن، جيئن هر فصل پنهنجي مُند ۾ ٿيندو آهي.
- موسم ۾ تبديلي کي ماحولياتي تبديلي چيو ويجي ٿو. جڏهن ڌرتي جو موسم گرم يا ٿڌو وڌيڪ ٿيڻ لڳي يا مينهن جا ڏينهن متجي وڃن، يا تہ گهڻو مينهن وسي يا صفا نہ وسي، گرمي وڌي وڃي، سيارو بہ متجي، تہ ان کي ماحولياتي تبديلي چئبو آهي. ماحولياتي تبديلي ماحول ۾ زهريلا ۽ نقصانڪار گئس ڇڏڻ ڪري ٿين ٿا. گهڻو دونهو ۽ ٻيو زهر واريون شيون ماحول کي خراب ڪن ٿيون.
- زمان حال جيڪو هلندڙ وقت بابت ٻڌائي، جيئن مان لکي رهيو آهيان.
- زمان ماضي جنهن ۾ ڪم ٿي ويو هجي. مان ڪم لکي ڇڏيو هو.
- زمان مستقبل معنيٰ جيڪو ڪم ايندڙ وقت ۾ ٿئي، جيئن مان لکندس.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. ربيع ۲. خريفئ ۳. خشڪ ۴. بهار

(ب) سوالن جا جواب:

۱. موسم ٿوري ٿوري دير ۾ مٽجندي رهندي آهي، جڏهن تہ مُند سال ۾ چار ڀيرا مٽجندي آهي.

۲. اونهارو، سيارو، سرءُ، بهار.

۳. ٿڌ گهٽي ٿيندي آهي. ماڻهو سيءَ کان بچڻ لاءِ گرم ڪپڙا پائيندا آهن وغيره

۴. بهار ۾ هر جاندار خوش نظر ايندو آهي.

(ج)

زمان حال	زمان ماضي	زمان مستقبل
فغيم لغڙ اڏاري ٿو.	فهيم لغڙ اڏاريو.	فهيم لغڙ اڏاريندو.
روماسا ماني کاڌي.	روماسا ماني کاڌي هئي.	روماسا ماني کائيندي.
بابا سياٽي اچي رهيو آهي.	بابا ڪالهہ آيو.	بابا سياٽي ايندو

(د) پنهنجي پسند جي موسم تي پنج کان ست جملا لکو.

۱. مونکي سانوڻ يعني مينهن جي موسم وڻندي آهي.

۲. مينهن جي مُند ۾ سڄي زمين سائي ٿي ويندي آهي.

۳. مالَ ۽ ٻين جانورن لاءِ گاهہ پيدا ٿيندا آهن.

۴. فصل پڪ ڪيا ويندا آهن.

۵. مينهن کانپوءِ گرمي گهٽجي ويندي آهي.

سرگرمي:

- شاگردن جي مدد ڪريو ۽ کين هڪ منٽ جي تقرير ماحول جي گدلاڻ واري موضوع تي ڪرايو.

سبق ٻارهون

عيد جو ڏِهاڙو

سکيا جي حاصلات:

- عبارت ۾ آيل نوان لفظ درست اُچاري سگهي.
- چئن يا چئن کان وڌيڪ پدن وارن لفظن کي جوڙي ٽوڙي بيان ڪري سگهي.
- مختلف جملن کي درست اچار ۽ رواني سان پڙهي سگهي.
- ڪا بہ ڳالھ ٻڌي ان جو تجزيو ڪري سگهي ۽ ان بابت سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- عددي رتا جي ڄاڻ موجب هڪ-ٻہ-ٽي ۽ پهريون، ٻيون ۽ ٽيون جو فرق ڄاڻي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٣٤-٣٥-٣٦

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٣٤ تي ڏنل سبق ”عيد جو ڏهاڙو“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۽ چٽي لفظن سان پڙهايو. ان کانپوءِ شاگردن کي بہ سبق پڙهڻ جي هدايت ڪريو تہ هو واري واري سان سبق کي پڙهن. جتي لفظ اُچاري نہ سگهن، اتي شاگردن جي مدد ڪريو.
- شاگردن کي ٻڌايو تہ عيد جو ڏينهن پلارو ۽ سڀني مسلمانن لاءِ برڪت ڀريو هوندو آهي. ان ڏينهن هو خوش ٿيندا آهن، سٺا ڪاڏا تيار ڪندا آهن. نوان ڪپڙا پهريندا آهن. مٽن مائٽن ڏانهن ايندا ويندا آهن. هڪٻئي کي سوکڙيون ڏيندا آهن. ٻارن کي عيد جي خرچي ملندي آهي، سندن فرمائشي ڪاڏا تيار ٿيندا آهن. اهڙي طرح اُهي خوشي جا ڏينهن آهن. ٻارن کي ٻڌايو تہ عيد الفطر ۽ عيد الضحيٰ ۾ ڪهڙو فرق آهي.
- ٻارن کان پڇو تہ هنن کي ڪهڙي عيد وڻندي آهي؟ هو عيد تي ڇا ڇا ڪندا آهن.
- شاگردن کان سوالن جي جوابن وارن سوال زباني پڇا ڪريو.
- شاگردن کي عددي رتا بابت بہ پڙهايو تہ ڪيئن هڪ مان پهريون ۽ ٻہ مان ٻيون، ٽي مان ٽيون، چار مان چوٿون، پنج مان پنجون لکيو ويندو آهي. ان لاءِ بورڊ جو استعمال ڪريو.

مشق:

(الف) جملا لڪير وسيلي مڪمل ڪريو.

١. مسلمانن جون ٻه عيدون ٿينديون آهن.

٢. اهي جانور ڳئون، ٻڪريون، رڍون، مينهون يا اٺ ٿيندا آهن.

٣. هڪ ٻئي سان ڀاڪر پائي عيد مبارڪ چوندا آهن.

۴. خاص قسم جا کاڌا کائيندا ۽ ڪچهريون ڪندا آهن.

(ب) سوالن جا جواب:

١. مسلمان عيد الفطر ۽ عيدالاضحيٰ ٻه عيدون سال ۾ ايندیون آهن.

٢. عيدالفطر رمضان مهيني جي پڄاڻيءَ تي شوال جي پهرئين تاريخ تي ٿيندي آهي.

٣. عيدالاضحيٰ حج مهيني ۾ ايندي آهي.

۴. عيد جي ڏهاڙي نوان ڪپڙا پهري، نماز پڙهي، هڪٻئي سان ملندا آهن، سٺا کاڌا کائي ملهائيندا آهن.

(ج) عددي رٽا: ٻه مان ٻيون، ٽي مان ٽيون، چار مان چوٿون، پنج مان پنجون.

(د) عيد ڪيئن ملهائيندا آهيو اٺ جملا لکو. عيد تي اسان سيئي صبح سوير اٿندا آهيون. عيد نماز لاءِ نوان ڪپڙا پائيندا آهيون. مسجد وڃي گڏجي نماز پڙهندا آهيون. نماز کان پوءِ سيئي هڪ ٻئي سان ڀاڪر پائي ملندا آهيون ۽ عيد مبارڪ چوندا آهيون. گهر واپس اچي مٺايون ۽ سيون کائيندا آهيون. اسان ننڍن ٻارن کي عيدي ملندي آهي. پوءِ مائٽن ۽ پاڙيسرين سان ملڻ ويندا آهيون. سڄو ڏينهن خوشيون، گڏجاڻين ۽ سٺن کاڌن کائڻ ۾ گذرندو آهي.

سرگرمي:

- صفحي نمبر ٣٦ تي ڏنل سرگرمي پڙهي ٻڌايو ۽ شاگردن کي ڪرڻ ۾ مدد ڪريو.

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

سبق تيرهون

پاڙيسري ملڪن سان ناتا

سکيا جي حاصلات:

- مختلف جملن کي درست اچارَ ۽ رواني ءَ سان پڙهي سگهي.
- مناسب آواز ۽ لهجي ۾ گهٽ ۾ گهٽ ڏهن جملن تي مشتمل تقرير ڪري سگهي.
- فعل جي مفهوم کي ڄاڻي سگهي.
- پنهنجي راءِ ڏيڻ وقت ٻين جي جذبن ۽ احساسن جو احترام ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٣٧-٣٨-٣٩

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٣٧ تي ڏنل سبق "پاڙيسري ملڪن سان ناتا" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۽ چٽي لفظن سان پڙهايو. ان ڪانپوءِ شاگردن کي به سبق پڙهڻ جي هدايت ڪريو ته هو واري واري سان سبق کي پڙهن. جتي لفظ اُچاري نه سگهن، اتي شاگردن جي مدد ڪريو.
- شاگردن کي ٻڌايو ته جيئن اسان جا پاڙيسري هوندا آهن، تيئن ملڪن جا به پاڙيسري هوندا آهن.
- ڇا پاڙيسري سان سٺو هلڻ گهرجي؟ جيڪڏهن ها ته پوءِ ڇا پاڙيسري ملڪ سان ڪيئن هلڻ گهرجي؟ ڪنهن هڪڙي پاڙيسري ملڪ بابت ڪير ٻڌائيندو؟ (ڌار ڌار شاگردن کان الڳ الڳ پاڙيسرين بابت پڇو.)
- تقرير بابت ٻڌايو ۽ سرگرمي ۾ تقرير ڪرائڻ جي مشق ڪرايو.
- فعل پڙهايو: اهڙا لفظ جنهن مان هئڻ، ڪرڻ، سهڻ ۽ ٿيڻ جي معنيٰ نڪري، تنهن کي فعل چئبو آهي.
- بورڊ تي لکو: منيبا انب کائي ٿي. فائزا ننڊ ڪري ٿي. رُبَيا کلي ٿي. صغرا پڙهي ٿي. ابراهيم اسڪوٽر هلائي ٿو. ڏنل جملن ۾ ليڪ ڏنل لفظ هئڻ، ڪرڻ، ٿيڻ جو ٻڌائن ٿا، يعني ڪم ڪندي ڏيکارن ٿا، اُهو فعل آهي.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. ڀارت ۲. تهران ۳. ٻاويھ ۴. اُتر اولھ

(ب) سوالن جا جواب:

۱. ايران، ڀارت، افغانستان ۽ چين پاڪستان جا پاڙيسري ملڪ آهن.

۲. چين جي گاديءَ جو هنڌ بيجنگ آهي.

۳. هندستان جي سرحد سنڌ، پنجاب ۽ آزاد ڪشمير واري پاسي کان ملي ٿي.

۴. ايران جي قومي ٻولي فارسي آهي.

(ج) فعل پڙهايو.

فعل وارا جملا:

۱. سرمد لکي ٿو.

۲. پريانڪا ماني کائي ٿي.

۳. منيبا سائيڪل هلائي ٿي. (فعل: لکي، کائي، هلائي)

(د) انگ لکي ڏيکاريو:

ايڪيھ، ٻاويھ، ٽيويھ، چوويھ، پنجويھ، ڇهويھ، ستاويھ، اناويھ، اٺٽيھ، ٽيھ.

سرگرمي:

- صفحي نمبر ۳۹ تي ڏنل سرگرمي پڙهي ٻڌايو ۽ شاگردن کي ڪرڻ ۾ مدد ڪريو. تقرير جي تياري لاءِ شاگردن کي ڪجھ وقت ڏيو ۽ سندن رهنمائي ڪندا رهو.

سبق چوڏهون

محنت

سکيا جي حاصلات:

- ڪو بہ نظم انفرادي يا اجتماعي طور تي سُر ۽ لئہ سان پڙهي سگهي.
- جملي ۾ ڪم آندل هم معنيٰ لفظ سڃاڻي سگهي.
- ٻاراڻا نظم سُر ۽ لئہ سان پڙهي لطف حاصل ڪري سگهي ۽ سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- گروهي، سماجي ۽ ثقافتي ڪمن ۾ حصو وٺي سگهي ۽ پنهنجي ذميواري خوش اسلوبي سان ادا ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۴۰-۴۱

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۴۰ تي ڏنل نظم ”محنت“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي نظم سُر ۽ لئہ سان وڏي آواز ۾ پڙهايو. ان ڪانپوءِ شاگردن کي بہ گڏجي سُر ۽ لئہ سان نظم پڙهڻ جي هدايت ڪريو.
- شاگردن کي ٻڌايو تہ محنت ڪانسواءِ ڪا شيءِ تيار نہ ٿيندي آهي. هر ڪم محنت سان ٿيندو آهي. جيڪڏهن محنت نہ ڪنداسين تہ ڪجهہ نہ ٿيندو، تڪليف ڏسنداسين. وڌيڪ مثال بيت يا نظم مان ڏيو.
- محنت ڪيتري ضروي آهي؟ جي اُها نہ ڪنداسين تہ ڇا ٿيندو؟ توهان ڪهڙي شيءِ لاءِ محنت ڪندا آهيو؟ (ڌار ڌار شاگردن کان جواب وٺو.)
- هم معنيٰ لفظن جي معنيٰ آهي، جن لفظن جي معنيٰ ساڳي هجي. جيئن پيارو-سهڻو. وڌيڪ ٻيا مثال ڏيو.
- هم نصابي سرگرمين جي اهميت ٻڌايو.

مشق:

(الف) بيت جون سٽون مڪمل ڪريو.

۱. زماني ۾ نالو وڏائي ٿي محنت،
۲. ڪنجي ڪاميابي جي آهي اِها ئي.
۳. سُچائيءَ جي غم کان بچائي ٿي محنت،
۴. هيءَ خوددار سڀ کي بڻائي ٿي محنت.

(ب) سوالن جا جواب:

۱. محنت سان سُک ملي ٿو، ڏکيائي ختم ٿئي ٿي.
۲. محنت ڪاميابي جي ڪُنجي آهي.
۳. محنت ماڻهوءَ کي سُچائي، معنيٰ ڪجهه نه هئڻ کان بچائي ٿي.
۴. محنت ڪندڙ جي عمر خوش ۽ آسودگي سان گذري ٿي، هو ڪنهن اڳيان هٿ نٿو ٽَنگي.

(ج) هم معنيٰ لفظ:

انسانُ_ماڻهو. اُميد_آسرو. آرام_سُڪون. خوفُ_ڊِڄُ.

(د) محنت بابت پسند جي شعر جي سمجهاڻي:

ڪندو جو محنت، خوشحال ٿيندو، سچائيءَ جي غم کان بچائي ٿي محنت. هن سٽ ۾ شاعر چئي ٿو ته جيڪو محنت ڪندو آهي، ان وٽ هر شيءِ هوندي آهي، جنهنڪري هو هر شيءِ ڪاڏو پيٽو پيون ضرورتون پوريون ڪري سگهندو آهي، ۽ سچائيءَ جي ڏک کان بچائيندي آهي محنت، ڇاڪاڻ ته جڏهن شيءِ ناهي هوندي، ڪجهه وٺي ناهي سگهبو ته ان جي تڪليف ٿيندي آهي. جيڪڏهن ڪو ٻيءُ پنهنجي ٻارَ کي ڪتاب نه وٺي ڏئي سگهي ته ڪيس ڪيڏو ڏک ٿيندو.

سرگرمي:

- صفحي نمبر ۴۱ تي ڏنل سرگرمي پڙهي، شاگردن جي رهنمائي ڪندي ڪائڻ ڪرايو.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

سبق پندرهون

شاهہ عبداللطيف جو پيغام

سکيا جي حاصلات:

- چئن يا ڇئن کان وڌيڪ پدن وارن لفظن کي جوڙي بيان ڪري سگهي.
- آکاڻين، واقعن، ۽ نظمن ۾ ڏنل متن موجب سوالن جا جواب لکي سگهي.
- واحد لفظ مان جمع ۽ جمع لفظ مان واحد ٺاهي سگهي.
- بيت بازي ۾ حصو وٺي سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن بہ موضوع بابت پنج کان ست سادا جملا لکي سگهي.
- ڪا بہ آکاڻي يا نظم پڙهي يا ٻڌي پنهنجي پسند يا ناپسند بابت پنهنجي راءِ جو اظهار ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۴۲-۴۳-۴۴

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۴۲ تي ڏنل سبق "شاهہ عبداللطيف جو پيغام" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸٦ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق پڙهي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. ان کانپوءِ شاگردن کان بہ ٽولين ۾ هڪ ڀيرو سبق پڙهايو.
- شاهہ لطيف سنڌ جو وڏو صوفي بزرگ ٿي گذريو آهي، جنهن سنڌ توڙي دنيا کي امن، محبت، ۽ هڪٻئي سان گڏجي رهڻ جو پيغام ڏنو. هن ماڻهن کي پنهنجي ڌرتي سان پيار ڪرڻ سيکاريو. ٻين جي عزت ۽ احترام سيکاريو. ٻين مذهبن جو احترام ۽ سڀني جو خدا هڪڙو آهي، تنهنڪري سڀ گڏجي پيار محبت سان رهو جو پيغام ڏنو. ساڳيو پيغام سنڌ جي ٻين صوفي فقيرن بہ ڏنو آهي. سچل سرمست بہ ساڳيو پيغام ڏنو آهي، جيڪو خيرپور ۾ هوندو هو. سندس مزار بہ ان ضلعي ۾ آهي.
- ٻارن ۾ لطيف جي بيتن جو مقابلو ڪرايو. ان لاءِ بہ ٽوليون ٺاهيو ۽ سٺا بيت ٻڌائيندڙن کي شاباس ڏيو.

مشق:

(الف) صحيح ـ غلط

۱. صحيح ۲. غلط ۳. صحيح ۴. غلط

(ب) سوالن جا جواب:

١. شاهہ لطيف ١٦٨٩ع ۾ پيدا ٿيو.

٢. شاهہ لطيف جي والد صاحب جو نالو شاهہ حبيب هو.

٣. شاهہ لطيف جي شاعريءَ جي ڪتاب کي "شاهہ جو رسالو" چيو ويندو آهي.

۴. پاڻ ١۴ صفر ١١٦۵ هجريءَ ۾ وفات ڪيائون.

(ج) جمع جا واحد ۽ واحد جا جمع لکو.

واحد	ڪپڙو	ملڪُ	ميرو	تنبورو
جمع	ڪپڙا	ملڪَ	ميرا	تنبورا

(د) شاهہ لطيف جي زندگي بابت پنج کان ست جملا:

١. شاهہ لطيف سنڌ جو وڏو شاعر هو.

٢. هن محبت، سچائي ۽ انسانيت جو پيغام ڏنو.

٣. شاهہ لطيف جو ڪلام سيني کي گڏ رهڻ ۽ هڪ ٻئي سان پيار ڪرڻ سيکاري ٿو.

۴. هو ماڻهن کي همت، حوصلي ۽ سچ ڳالهائڻ جو سبق ڏئي ٿو.

۵. سندس شعر اڄ بہ اسان لاءِ رهنمائي جو سبب آهن.

سرگرمي:

- صفحي نمبر ۴۴ تي ڏنل سرگرمي ۾ شاگردن کان شاهہ لطيف جي بيتن تي مقابلو ڪرايو.

سرگرمي:

- جهہ ر ڪ ي= جهرڪي۔ ع ي ن ڪ =عينڪ۔ ط و ط و=طوطو

سبق سورهون

وڏي ياءُ ڏانهن خط

سکيا جي حاصلات:

- ڏهن کان پندرنهن سادن جملن واري عبارت پڙهي سمجهي سگهي.
- لفظن جا ضد ڻاهي سگهي.
- روزمرهہ جي زندگيءَ ۾ بجلي، پاڻي، گئس ۽ ابلاغ جي ذريعن انٽرنيٽ ۽ ڪمپيوٽر جو درست استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۴۵-۴۶

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۴۵ تي ڏنل سبق "وڏي ياءُ ڏانهن خط" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸٦ ۽ ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي خط وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. ان کانپوءِ شاگردن کان بہ جوڙن ۾ هڪ ڀيرو خط پڙهايو.
- ٻڌايو تہ اڳ جڏهن موبائل نہ هوندي هئي تہ ماڻهو هڪٻئي کان پنهنجو حال احوال ٻڌائڻ ۽ وٺڻ لاءِ خط لکندا هئا. خط ڪاغذ تي لکي بہ موڪلبو آهي ۽ انٽرنيٽ تي اي ميل يا اليڪٽرانڪ خط بہ لکيو وڃي ٿو. شاگردن کي ٻڌايو تہ خط لکڻ گهرجي، ان سان هڪٻئي جي خبر بہ پوندي آهي ۽ لکڻ بہ بهتر ٿيندو آهي. شاگردن کي موبائل تي واٽس ايپ، گوگل، اي ميل ڏيکارڻ کان اڳ انهن بابت پڇو. پوءِ ڏيکاري سمجهايو تہ هي شيون روزمرهہ جي زندگي ۾ گهڻيون استعمال ٿين ٿيون.
- لفظن جا ضد: لفظن جا ضد انهن کي چئبو آهي، جيڪي هڪ لفظ جو ضد يا ابتڙ ٻڌائين. جيئن هيٺ جو مٿي، ٿڌ جو گرمي، علم جو جهالت وغيره. توهان بہ ڪي لفظ جا ابتڙ يا ضد ٻڌايو.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. خير ۲. خط ۳. اونو هوندو ۴. ڏوم ڏام

(ب) سوالن جا جواب:

۱. خط لکڻ جي شروعات خيريت پڇڻ سان ڪجي.

٢. مٿيون خط هڪ ننڍي ڀاءُ پنهنجي وڏي ڀاءُ ڏانهن لکيو آهي.

٣. خط ۾ ڀاءُ طرفان خط نه لکڻ، ڪا خبر نه ڏيڻ، شاديءَ جون تياريون وغيره بابت ڳالهيون لکيل آهن.

٤. خط جي پڇاڙي دعائن ۽ جواب گهرڻ خط جي ذريعي سان ڪجي.

(ج) لفظن جا ضد: گهٽا-ٿورا. شروع-ختم. کوڙ-گهٽ- ڳڻتي-خوشي/دلجاءِ

(د) پنهنجي دوست ڏانهن خط لکو جنهن ۾ پنهنجي امتحان ۾ پاس ٿيڻ جو ٻڌايو.

مٺي پهرئين نومبر، ٢٠٢٥ع

پيارا دوست،

السلام عليڪم،

رب جي ڪرم سان هت سڀ خير آهي. مان خوش آهيان. موڪلون مزي سان گذاري رهيو آهيان. اميد ته تون خوش هوندين، گهر ڏانهن به خير هوندو. حال احوال ڏجاءِ ته ڪيئن آهي، موڪلن جي ڏينهن ۾ ڇا پيو ڪرين؟ سڀ خط ۾ لکي موڪل. امتحانن جا نتيجا اچي ويا آهن. تنهنڪري توسان ونڊ ڪندي سُرهائي ٿي رهي آهي ته مان امتحان سٺن نمبرن ۾ پاس ڪيا آهن. سنڌيءَ جي مضمون ۾ ته ٩٠ سيڪڙو مارڪون آيون آهن. مضمون لکيو هو شاهه لطيف تي، جيڪو سنڌ جو وڏو شاعر هو. هن محبت، سچائي ۽ انسانيت جو پيغام ڏنو هو. مون اُهو سڀ لکيو هو. تنهنڪري شايد سٺيون مارڪون مليون آهن. ٻين مضمونن ۾ به اسي سيڪڙو نمبر ڪنيا آهن. اڙدو ۾ گهٽ مارڪون آيون آهن، پر پاس ٿي ويو آهيان. ڪوشش ڪندس ته توکان اڙدو سکي وٺان. توکي اڙدو پلي ايندي آهي.

جلدي پنهنجي مارڪن بابت لکي ٻڌاءِ. ڪيتريون مارڪون ڪنيون اٿئي، ڪهڙي ڪهڙي مضمون ۾ وغيره. موڪلن ۾ ڇا ڇا ڪيو اٿئي، هن سال ڀلا مينهن وسيا آهن، توهان ڏي به وسيا هوندا. تنهنجي خط جو انتظار رهندو.

وڏي پيار منجهان،

اوهان جو دوست راجا رمضان

سرگرمي:

- ٻارن جا جوڙا ناهيو. پهريان خط لکڻ بورڊ تي سمجهايو پوءِ هڪٻئي ڏي خط لکڻ جي هدايت ڪريو. ڪاپيءَ ۾ خط لکي پنهنجي جوڙي ۾ وينل کي ڏيکارين، توهان به ڏسو ته ڪنهن درست خط لکيو آهي.

سبق سترهون

مان آهيان موبائل فون

سکيا جي حاصلات:

- هر نصابي سرگرمين دوران ڳالهہ ٻولهہ ٻڌي سمجھي سگھي.
- گھر، اسڪول ۽ آسپاس ۾ ٿيندڙ گفتگو ٻڌي، انهن جا اهم نڪتا ٻڌائي سگھي.
- سادن جملن تي مشتمل تقرير ڪندي جسماني چرپر ۽ تاثرات سان تقرير کي اثرائتو بڻائي سگھي.
- جملي ۾ زمان حال، ماضي ۽ مستقبل جي استعمال کي سمجھي سگھي.
- تقرير، واقعو يا گفتگو ٻڌي ان تي پنهنجي ردعمل جو اظهار ڪري سگھي.
- موقعي جي مناسبت سان پنهنجي خيالن جو اظهار ڪري سگھي.
- روزمرهہ جي زندگيءَ ۾ موبائل جو درست استعمال ڪري سگھي

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۴۷-۴۸-۴۹-۵۰

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۴۷ تي ڏنل سبق ”آئون آهيان موبائل فون“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. ان ڪانپوءِ شاگردن کان بہ جوڙن ۾ هڪ پيرو سبق پڙهايو.
- ٻڌايو تہ اڳ جڏهن موبائل نہ هوندي هئي تہ ماڻهو هڪٻئي سان ڳالهہ ٻولهہ ڪيئن ڪندا هئا؟ موبائل جي اچڻ سان ڪهڙا فائدا ٿيا؟ موبائل ڪهڙي ڪمپني ۽ سائنسدان ناهيو؟ ڪهڙي سال ۾ موبائل کي سِمارٽ فون بڻايو ويو؟ توهان مان ڪنهن جي گھر ۾ موبائل آهي؟ ان ۾ ڇا ڇا هوندو آهي؟
- زمان: مثال وارا جملا بورڊ تي لکو: زمان جي معنيٰ آهي، وقت يا مهل. يعني فاعل جيڪو بہ ڪم ڪري ٿو اهو ڪنهن مخصوص وقت ۾ ڪري ٿو ۽ ان ڪم جو وقت يا مهل، جيڪو لفظ ڏيکاري ان کي فعل جو زمان سڏيو وڃي ٿو. جمال راند ڪيڏي ٿو(حال). جمال راند ڪيڏي (ماضي). جمال راند ڪيڏندو(مستقبل). سنڌي ٻولي ۾ بنيادي طرح فعل جا ٽي زمان آهن. پهريون موجوده يا هلندڙ وقت، جنهن کي زمان حال چئبو آهي. ٻيو زمان ماضي جيڪو گذريل وقت جي معنيٰ ڏيکاري ٿو. ٽيون زمان مستقبل جيڪو ايندڙ وقت جي معنيٰ ڏيکاري ٿو
- موبائل فون تي ٻارن کي ٽيڪنالاجي جي فائدن بابت وڊيوز ڏيکاري سکيل اهم ڳالهيون پڇا ڪريو.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

١. ماڻهن ٢. ١٩٩٠ع ٣. اوزار

(ب) سوالن جا جواب:

١. مارٽن ڪوپر نالي سائنسدان موٽرولا ڪمپني سان گڏجي موبائل فون ٺاهيو.

٢. ٢٠٠٧ع ۾ موبائل کي سِمارٽ فون بڻايو ويو.

٣. موبائل فون شروع ۾ رڳو ڪال ۽ ميسيج لاءِ ڪئي ويندي هئي.

۴. سال ٢٠٠٧ع ۾ اسٽيو جابز موبائل کي سِمارٽ فون طور متعارف ڪرايو.

(ج) زمان حال، ماضي ۽ مستقبل

زمان حال	زمان ماضي	زمان مستقبل
مان لکان ٿو.	مان لکيو.	مان لکندس.
سمير کلي ٿو.	سمير کليو.	سمير کِلندو.
عاشر ڪتاب پڙهي ٿي.	عاشر ڪتاب پڙهيو.	عاشر ڪتاب پڙهندو.
مِنسا گيم کيڏي ٿي.	منسا گيم کيڏي.	مِنسا گيم کيڏندي.

(د) توهان موبائل ڪڏهن استعمال ڪندا آهيو ٽي جملا لکو.

١. بابا جڏهن ٻي شهر ۾ هوندو آهي ته امان مونکي ان سان ڳالهائڻ لاءِ موبائل فون ڏيندي آهي.

٢. ڪارٽون ڏسڻ لاءِ آئون موبائل فون استعمال ڪندو آهيان پر امان گهڻي موبائل هلائڻ نه ڏيندي آهي.

٣. حسابن ۽ انگريزي جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ به آئون موبائل فون استعمال ڪندو آهيان.

سرگرمي:

- ٻارن جا ٻه ٽولا ٺاهيو. هڪ ٽولي کي موبائل فون استعمال ڪرڻ جي فائدي وارو موضوع ڏيو ٻي ٽولي يا گروپ کي موبائل فون جي استعمال ڪرڻ جي فائدن بابت موضوع ڏيو. پهريان هو ان بابت تياري ڪري ڪاپيءَ ۾ لکن. تنهن کانپوءِ ڪلاس اڳيان اچي، ٻئين ٽولين پنهنجي پنهنجي موضوع تي ٻڌائين. توهان مثالن ۾ مدد به ڪري سگهون ٿا، جيئن فائدن ۾ ڄاڻ تائين رسائي، ماڻهن سان رابطو وغيره. جڏهن ته گهڻي استعمال سان اکيون خراب ٿيڻ، پڙهائي ۾ ڪمزور ٿيڻ، ذهن تي نقصانڪار اثر وغيره. وڌيڪ ڄاڻ لاءِ انٽرنيٽ تان ڄاڻ گڏ ڪري سگهو ٿا.
- شاگردن کي چئو ته رستو ڳولڻ جي سرگرمي پينسل جي مدد سان ڪن.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

سبق ارڙهون

رانڊِ رچايون

سکيا جي حاصلات:

- هم نصابي سرگرمين دوران ڳالهه ٻولهه ٻڌي سمجهي سگهي.
- هم نصابي سرگرمين بابت گفتگو ڪري سگهي.
- لطيفا، ٽوٽڪا ۽ پروليون ٻڌي، انهن جو مطلب بيان ڪري سگهي.
- ٻاراڻا نظم سُر ۽ لئه سان پڙهي لطف اندوز ٿي سگهي ۽ سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- جملي ۾ ڪم آندل هم معنيٰ لفظ سڃاڻي سگهي.
- ڪنهن به تصوير يا منظر کي ڏسي ان بابت پنهنجي خيالن جو اظهار ڪري سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٥١-٥٢-٥٣

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٥١ تي ڏنل نظم ”رانڊ رچايون“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٧ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ سُر ۽ لئه سان پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان به گڏجي وڏي آواز ۾ بيت پڙهايو.
- رانديون ڇو ضروري آهن؟ انهن سان اسان جي زندگيءَ تي ڪهڙو اثر پئي ٿو؟ هن نظم جو ليکڪ ڪير آهي؟ رانڊ ڪندي ڪهڙي راحت حاصل ٿيندي آهي؟ هن نظم مان اسان کي ڪهڙو سبق ملي ٿو؟
- ٻارن کي ٻڌايو ته محمد رمضان زلفي جو لکيل هي نظم رانڊ جي خوبصورتي، ان جا فائدا، ٻارن جي واڌ ويجهه رانڊ ذريعي بيان ڪري ٿو. رانڊ ۾ ڪهڙيون شيون نه آهن. ٻارن کان سوال پڇو.
- هم معنيٰ لفظ: اُهي لفظ جن جي معنيٰ ساڳي هجي. يعني اهي لفظ جن جي معنيٰ ساڳي يا ويجهي هوندِي آهي، پر لفظ الڳ هوندا آهن. مثال: علم ۽ دانائي، ڏاهپ ۽ عقل. خراب-ڪِنو
- هم نصابي سرگرميون، رانديون، اسڪول کان ٻاهر گهمڻ وڃڻ يا اهڙيون سرگرميون هونديون آهن. توهان ڪهڙيون هم نصابي سرگرميون ڪرڻ پسند ڪندا آهيو؟ هم نصابي سرگرمي ڪڏهن ۽ ڪٿي ڪئي هئي؟

مشق:

(الف) صحيح ـ غلط

۱. غلط ۲. صحيح ۳. غلط ۴. صحيح

(ب) سوالن جا جواب:

۱. راند ڪرڻ تندرستيءَ جي نشاني آهي.

۲. راند ڪرڻ سان گڏ پريت يعني پيار ۽ علم وڌايون.

۳. راند ۾ روح جي راحت هوندي آهي.

۴. هن نظم مان سبق ملي ٿو ته تندرستي هزار نعمت آهي.

(ج) هم معنيٰ لفظ ـــ سياڻو ـ ڏاهو. ڳڻتي ـ پريشاني. پڇاڙي ـ آخري. سڪون ـ آرام.

(د) راند جي تصوير ڏسو ۽ ان بابت ڪجهه جملا لکو:

هن فوٽو ۾ ٻار راند ڪري رهيا آهن. هو فٽبال سان راند کيڏي رهيا آهن. ٻنهي ٻارن کي شلوار قميض پهريل آهي. ٻنهي کي سنڌي ٽوپي پاتل آهي. هو ميدان تي راند کيڏي رهيا آهن وغيره (ٻارن کي چئو ته هو پنهنجا جملا لکن.)

سرگرمي:

- ٻارن جون چار ٽوليون ٺاهيو هر هڪ ٽولي کي لطيفا، ٽوٽڪا ٻڌائڻ جو چئو. ٻڌايو ته هي مقابلو آهي، جيڪو شاگرد وڌيڪ لطيفا ٻڌائيندو سڀ ڪان سٺا، ڪل ليارينڊڙ لطيفا ٻڌائيندو تنهن کي شاباس ملندي. مثال: هڪ ماڻهو شخص کان پڇيو ته هي رستو ڪيڏانهن وڃي ٿو تنهن تي شاگرد چيو هي رستو ڪيڏانهن نٿو وڃي اُتي ئي بيٺو آهي.
- شاگردن کي چئو ته رستو ڳولڻ جي سرگرمي پينسل جي مدد سان ڪن.

سبق اوڻيهون

رستن تي هلڻ جا قاعدا

سکيا جي حاصلات:

- گھر ۾ ٿيندڙ گفتگو ٻڌي، ان جي اهم نڪتن کان واقف ٿي ٻڌائي سگھي.
- عددن جي ترتيب کي سمجھي لکي سگھي.
- سبق پڙهي يا ٻڌي، ان بابت سوالن جا جواب لکي سگھي.
- مختلف زمانن جي سوالي جملن کي هاڪاري ۽ ناڪاري جملن ۾ بدلائي سگھي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۵۴-۵۵-۵۶

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۵۴ تي ڏنل سبق ”رستي تي هلڻ جا قاعدا“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان به گڏجي وڏي آواز ۾ پڙهايو.
- رستي تي هلڻ جي قانون جي باري ۾ اوهان ڇا ٿا ڄاڻيو؟ گاڏيون ڪهڙي پاسي ڏانهن هلنديون آهن؟ رستي جا قاعدا ڇو ڄاڻڻ ضروري آهن؟ (انڪري ته جيئن هر ماڻهو پنهنجي پاسي ڏانهن هلي، ڪو نقصان نه ٿئي.)
- فٽ پاٿ تي هلڻ جا ڪهڙا قاعدا آهن؟ فٽ پاٿ شهرن ۾ ڇو ٺاهي ويندي آهي؟ جيڪڏهن روڊ تي خبرداري سان نه هلندو ته ڇا ٿيندو؟ هن سبق ۾ اسان ڇا ڇا سکيو. ڪهڙيون ڳالهيون ڄاڻڻ ضروري آهن؟
- هاڪاري ۽ ناڪاري جملا ٻن مختلف قسمن جا جملا آهن. جيڪي ڪنهن ڳالهه جي تسليم يا انڪار کي ظاهر ڪن ٿا. هاڪاري جملا اهي جملا هوندا آهن جن ۾ ها يا سچائي، يعني ڪنهن ڳالهه جي تصديق ڪئي ويندي آهي. جڏهن ته ناڪارياهي جملا هوندا آهن جن ۾ نه يا انڪار ظاهر ڪيو ويندو آهي. مثال: هاڪاري جملا: هو اسڪول وڃي ٿو. ناڪاري جملا: هو اسڪول نه وڃي ٿو.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. قانون ۲. خبرداري ۳. سلامتي ۴. زيبرا ڪراسنگ

(ب) سوالن جا جواب:

۱. شهر ۾ ٻنهي پاسن کان فٽ پاٿ (پيادل هلڻ جو رستو) ٺهيل هوندو آهي.

۲. ٽرئفڪ کي ڪنٽرول ڪندڙ سپاهين کي اڇي رنگ جي وردي پهريل هوندي آهي.

۳. انهن پٽن کي زيبرا ڪراسنگ چيو ويندو آهي.

۴. جن رستن تي فٽ پاٿ ٺهيل نہ هجي، تن رستن تي ساڄي پاسي کان هلڻ گهرجي.

(ج) عددي رٽا ـــ ڇهہ ڇهون. ڏهہ ـ ڏهون پندرنهن ـ پندرهون. ارڙنهن ـ ارڙهون.

(د) رستي تي هلڻ جي قاعدن بابت اٺ جملا لکو:

رستي تي هلڻ وقت ڪجهہ قاعدن تي عمل ڪرڻ ضروري آهي تہ جيئن هر ماڻهو محفوظ رهي سگهي.

۱. هميشہ فوٽ پاٿ تي هلڻ گهرجي ۽ رست جي وچ ۾ نہ وڃڻ گهرجي.

۲. رستو پار ڪرڻ وقت ساڄي ۽ کاٻي پاسي ڏسڻ گهرجي.

۳. جتي زيبرا ڪراسنگ هجي، اتان کان رستو پار ڪرڻ گهرجي.

۴. ٽريفڪ سگنلن جو احترام ڪرڻ گهرجي.

۵. هلندي وقت موبائل فون يا هيڊ فون جو استعمال نہ ڪرڻ گهرجي.

٦. رات جو هلندي هلڪي رنگ جا ڪپڙا پائڻ گهرجن تہ جيئن گاڏين وارا آسانيءَ سان ڏسي سگهن.

۷. ٻارن کي هميشہ وڏن سان گڏ گڏ هلڻ گهرجي.

۸. هر ماڻهو کي پنهنجي حفاظت سان گڏ ٻين جي حفاظت جو بہ خيال رکڻ گهرجي.

سرگرمي:

- ٻارن جون ٽوليون ٺاهيو هر هڪ ٽولي کي ٽرئفڪ اهلڪار جي ذميوارين بابت سمجهاڻي ڏيو. ان کانپوءِ هر ٽولي ان ذميوارين جا فرض ڪلاس اڳيان ادا ڪري. جيڪا ٽولي سٺو ڪري ڏيکاري، تنهن کي شاباس ڏيو.

سبق ويهون

ٻارن جو عالمي ڏهاڙو

سکيا جي حاصلات:

- پنجاھ تائين ٻٽپ جا انگ سنڌي لفظن ۾ لکي سگهي.
- ضمير جي مفهوم کي سمجهي سگهي.
- سڏ سماءَ جي ذريعن تي، ٻارن جي مختلف ڪمن (ڪارٽون، رانديون ۽ تفريحي پروگرام) متعلق پنهنجي راءِ جو اظهار ڪري سگهي.
- لائبريريءَ ۾ موجود رسالن ۽ اخبارن ۾ ڇپيل، پنهنجي پسند جي دلچسپ آکاڻين، لطيفن ۽ نظمن بابت مواد پڙهي، سمجهي ٻين کي ٻڌائي سگهي.
- روزمره جي زندگي (گهر اسڪول، مندر مسجد، چرچ ۽ گرودواري) ۾ نظم ضبط جو مظاهرو ڪري سگهي.
- اسڪول ۾ ٿيندڙ گفتگو ٻڌي، انهن جي اهم نڪتن ۽ نتيجن کان واقف ٿي، ٻڌائي سگهي.

امدادي سامان:

- سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۵۷-۵۸-۵۹-۶۰

سکيا جو طريقو:

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۵۷ تي ڏنل سبق "ٻارڙن جو عالمي ڏهاڙو" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان به گڏجي وڏي آواز ۾ پڙهايو.
- توهان مان ڪير ٻڌائيندو ته حق ڇا ٿيندا آهن؟ حق معنيٰ ڇا آهي؟ ٻارن جي حقن وارو ڏينهن ڇو ملهايو ويندو آهي؟ ٻارن جو عالمي ڏهاڙو جو مقصد آهي ته ٻار اسان جو مستقبل آهن ۽ انهن جي خوشي، تعليم ۽ حفاظت سڀ کان اهم آهي.
- شاگردن کي ٻڌايو ته حق معنيٰ يعني اهي شيون جيڪي اسان جا پنهنجا هوندا آهن ۽ ڪو به اسان کان ڪسي نه ٿو سگهي. مثال طور: پڙهائي ڪرڻ جو حق. راند ڪرڻ جو حق. سٺي ڪاڌي ۽ صاف پاڻي جو حق. پيار ۽ عزت سان رهڻ جو حق. بيمار ٿيڻ تي علاج ڪرائڻ جو حق. معنيٰ، حق اهي شيون آهن جيڪي هر ٻار ۽ ماڻهو کي برابر ملڻ گهرجن. ڀلي هو ڪير به هجي، ڪهڙو به مذهب يا ذات هجيس.
- ٻارن کي ٻڌايو ته لائبريري ۾ داخل ٿيڻ کانپوءِ خاموش رهڻ گهرجي ته جيئن ٻيا ماڻهو بنا پريشاني يا آواز جي پنهنجي

پڙهائي ڪندا رهن. پنهنجي جڳهه تي آرام سان، بنا ڪنهن آواز جي ويهڻ، صفائيءَ جو خيال رکڻ. ڪتاب وٺڻ وقت سنڀالي رکڻ ۽ واپس ان هنڌ رکڻ گهرجي يا لائبريري ۾ ڪم ڪندڙ کي ڏجي. لائبريري ڇڏڻ وقت ڪرسِي صحيح طرح رکجي ۽ نڪرڻ وقت بہ آواز نہ ڪرڻ گهرجي. اهي اصول لائبريري ۾ سڪون ۽ سکيا جو سٺو ماحول قائم رکڻ ۾ مدد ڪندا آهن. جن جو سڀني کي خيال رکڻ گهرجي.

- ٻارن کان پڇو تہ هو اسڪول ۾ ڪيئن ڳالهائيندا آهن؟ جواب وٺڻ کانپوءِ ٻڌايو تہ اسڪول ۾ ڳالهائڻ وقت هميشہ ادب ۽ احترام سان ڳالهائڻ گهرجي. ڳالهائڻ کان اڳ هٿ مٿي ڪري پڇا ڪجي. ٻئي کي ڳالهائڻ ڏجي ۽ استاد کان سوال ڪرڻ گهرجي.
- لفظن ۾ انگ لکڻ بورڊ تي سيکاريو. ١ هڪ، ٢ ٻہ، تي ٣، اهڙي طرح سيکاريو ۽ انگن لکڻ جي سرگرمي ڪرايو.
- ضمير: ضمير اهو لفظ آهي جيڪو اسم (نالي) جي بدران استعمال ٿيندو آهي. يعني جڏهن ڪنهن شخص، شيءِ يا جانور جو نالو بار بار نہ ورجايو وڃي تہ ضمير ڪم آڻبو آهي. ضمير اسم جي جاءِ وٺي ٿو تہ جملو ننڍو ۽ سولو ٿئي. احمد اسڪول وڃي ٿو. احمد پڙهندو آهي. (هتي "احمد" ٻہ ڀيرا آيو آهي.) احمد اسڪول وڃي ٿو. هو پڙهندو آهي. "هو» ضمير آهي جيڪو احمد جي بدران ڪم آيو آهي. مريم کي ڪتاب پسند آهي. مريم اهو پڙهي ٿي. مريم کي ڪتاب پسند آهي. هوءَ اهو پڙهي ٿي. مان، تون، هو هوءَ، اهي، اسان، توهان.

مشق:

(الف) صحيح_غلط.

١. غلط ٢. صحيح ٣. غلط ۴. صحيح

(ب) سوالن جا جواب:

١. هر سال ٢٠ نومبر تي ٻارن جي حقن جو عالمي ڏينهن ملهايو ويندو آهي.
٢. ٻارن جو عالمي ڏينهن ملهائڻ جو مقصد سندن زندگي ۾ موجود حقن بابت آگاهہ ڪرڻو هو.
٣. ٻارن جو عالمي ڏهاڙو معاشري ۾ ٻارن جي حقن بابت شعور پيدا ڪرڻ ۾ مددگار ثابت ٿئي ٿو.
۴. هن ڏهاڙي سيمينار، ورڪشاپ، ۽ تقريبون ڪوٺايون وينديون آهن.

(ج) عددي رٿا ـــ ڏهہ_ڏهون پندرنهن_پندرهون. ارڙنهن_ارڙهون(اهڙي طرح پنجاهہ تائين انگن جا لفظ لکرايو)

(د) ضمير:

١. هو ٢. هنن ٣. هوءَ ۴. هن

(هہ) منهنجي پسند جو موضوع، وڻن تي چڙهڻ:

منهنجو پسند جو موضوع وڻن تي چڙهڻ آهي. مون کي وڻن تي چڙهڻ تمام مزيدار لڳندو آهي. جڏهن مان وڻ تي چڙهان ٿو تہ مون کي لڳي ٿو جڻ آسمان جي ويجهو آهيان. وڻن تي ويهي هوا جو مزو وٺڻ ۽ پکي ڏسڻ سٺو لڳندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن مان وڻ تي ويهي ميوو بہ کائيندو آهيان. وڻ تي چڙهڻ سان جسم مضبوط ٿئي ٿو ۽ ڊپ بہ گهٽجي وڃي ٿو. مون کي ٻارن سان

گڏ وڻن تي چڙهڻ ۾ وڏيڪ مزو ايندو آهي، ڇاڪاڻ ته اسان راند ڪندا آهيون. وڻن تي چڙهڻ دوران مونکي ڏيان ٻه ڏيڻو پوندو آهي ته ڪٿي ڪري نه پوان. هر وڻ جو پنهنجو رنگ ۽ خوشبو هوندي آهي، جيڪا مون کي پسند آهي. مونکي وڻن سان تمام گهڻو پيار آهي، ڇو ته اهي اسان کي ڇانوَ آڪسيجن ۽ چڙهڻ جي خوشي ڏين ٿا.

سرگرمي:

شاگردن کي لائبريري جا اصول ٻڌايو. لائبريري وڃو. پنهنجي پسند جو ڪتاب، يا ڪهاڻي پڙهي، ڪلاس کي اچي ٻڌايو. جيڪو شاگرد سٺي ڪهاڻي يا لطيفو يا ٻي ڳالهه ٻڌائيندو ان کي شاباس ملندي.

سرگرمي جي ٻي حصي ۾ ڏنل خالي حصي ۾ پنهنجي پسند جي گل جي رنگين تصوير ٺاهيو.

سبق ايڪيهون

ڪوٽ ڏيجي قلعي جو سَير

سکيا جي حاصلات:

- نظم ۽ نثر پڙهي سوالن جا درست جواب ڏئي سگهي.
- تعليمي سير ۽ تفريحي پروگرامن جي مشاهدي کي زباني تحريري طور تي پيش ڪري سگهي.
- سادو جملو لکڻ وقت پورو دم، ٿورو دم ۽ سوال جي نشانيءَ جو درست استعمال ڪري سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٦١-٦٢-٦٣-٦٤

سکيا جو طريقو:ـ

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٦١ تي ڏنل سبق "ڪوٽ ڏيجي قلعي جو سير" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٧ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان بہ واري واري سان سبق کي ورهائي پڙهايو.
- ڇا توهان کو تاريخي قلعو يا عمارت وغيره ڏٺي آهي؟ مثال ماروي جو کوهہ، مندر، مسجد، يا ٻي ڪا اهڙي جڳهہ؟ ان جي ڪهڙي اهميت هوندي آهي؟ ڇا توهان ڪڏهن ڪوٽ ڏيجي قلعي بابت ٻڌو آهي؟ قلعا ڇو ٺهرايا ويندا هئا؟ هي قلعو ڪهڙي دؤر ۾ ٺهرايو ويو هو؟ جواب وٺندي سيني کي شاباس ڏيو.
- ڪوٽڏيجي جو قلعو سن ١٧٩٠ع ۾ مير سهراب خان ٽالپور ٺهرايو هو. تڏهن سنڌ هڪ الڳ رياست هئي ۽ مٿس ٽالپر خاندان جي حڪومت هئي. مير سهراب اِهو قلعو پنهنجي حڪومت ۽ شهر جي حفاظت لاءِ ٺهرايو ڇاڪاڻ تہ ان وقت دشمنن جي حملي جو خطرو هوندو هو. قلعو هڪ بلند ٽڪريءَ تي ٺهيل آهي، جنهن ڪري ان مان سڄي علائقي تي نظر رکي سگهبي هئي. ڪوٽڏيجي جو قلعو هاڻي تاريخي ماڳ طور مشهور آهي ۽ سنڌ جي پراڻي تهذيب ۽ تعمير جي فن جو سهڻو مثال آهي.
- بيهڪ جون نشانيون: ڪنهن بہ پيراگراف/عبارت يا مضمون جي جملن جي جوڙجڪَ لاءِ ڏنل نشانيون، جيڪي تمام ضروري هونديون آهن، ڇو تہ انهن موجب عبارت يا مضمون اثر وارو ۽ سهڻو هوندو آهي. ڪن حالتن ۾ بيهڪَ جي نشاني نہ هئڻ ڪري، جملي جي معنيٰ ئي مٽجي ويندي آهي. ٿورو دم، پورو دم. سوال جي نشاني ؟
- ڳالهائڻ وقت هميشہ ادب ۽ احترام سان ڳالهائڻ گهرجي، چاهي گهر هجي يا ٻاهر، ادب سان پيش اچجي.

مشق:

(الف) خالي جايون ڀريو.

۱. چار ۲. ۴۰ فوٽ ۳. ۱۰۸ ڪلوميٽر ۴. تخت گاهه

(ب) سوالن جا جواب:

۱. ڪوٽ ڏيجي قلعي کي ”احمد آباد“ قلعي جي نالي سان بہ سڏبو آهي.

۲. ڪوٽ ڏيجي قلعو ۱۷۸۵ کان ۱۷۹۷ع تائين واري عرصي ۾ تهي تيار ٿيو.

۳. ڪوٽ ڏيجي قلعو مير سهراب خال ٽالپور تيار ڪرايو.

۴. قلعي جي اندر موجود برجن جا نالا هن ريت آهن: جيسلمير، مريم، صفن صفا، ۽ فتح برج.

(ج ۽ د) بيهڪ جون نشانيون:

ٿورو دم. ڪيلو صوف، ڏاڙهون ۽ ڪارڪون وٺي اچ.

پورو دم. اچ موڪل آهي.

سوال جي نشاني؟ ڇا توهان ڪوٽ ڏيجي جو قلعو ڏٺو آهي؟

(هـ) قلعي جي سير بابت ڏهن جملن جو پيراگراف لکو.

گذريل مهيني مان ڪوٽڏيجي جي قلعي جي سير لاءِ وئي هيس. اهو قلعو ڏاڍو پراڻو ۽ شاندار آهي. قلعو هڪ اوچي ٽڪريءَ تي ٺهيل آهي، جتان پورو شهر نظر اچي ٿو. جڏهن مان قلعي ۾ داخل ٿيس تہ وڏو دروازو ڏسي حيران ٿي ويس. اندر پراڻيون ديوارون، توپون ۽ نظر رکڻ جا هنڌ ڏسڻ جهڙا هئا. قلعو ڏسي مون کي پراڻي دؤر جا حڪمران ۽ جنگون ياد آيون. هوا تمام ٿڌي ۽ صاف لڳي رهي هئي. مون گهڻا ڦوٽو ڪيرايا تہ جيئن ياد رهي. مون کي اهو قلعو ڏسي سنڌ جي تاريخ تي فخر محسوس ٿيو. ڪوٽڏيجي جو قلعو واقعي سنڌ جي شاندار ماضيءَ جي علامت آهي.

سرگرمي:

يوٽيوب تي History of Kot Diji Fort The history of sindh ڪوٽ ڏيجي بابت هي يا ٻي ڪا ڊاڪيومينٽري شاگردن کي ڏيکاريو. شاگردن کي هدايت ڪريو تہ ڊاڪيومينٽري ڏسڻ وقت اهم ڳالهيون پنهنجي ڪاپيءَ ۾ نوٽ ڪندا وڃن، ۽ پوءِ ڪلاس ۾ ٻڌائن.

سبق ٻاويهون

سُهڻي صلاحَ

سکيا جي حاصلات:

- نظم سُر ۽ لئہ سان ٻڌائي سگهي.
- پنهنجي پسند جو آکاڻيون, نظم, پروليون ۽ لطيفا پڙهي لطف حاصل ڪري, تفهيمي سوالن جا جا جواب ڏئي سگهي
- صفت ۽ فعل وارن لفظن کي پنهنجي تحرير ۾ درست استعمال ڪري لکي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون, صفحو نمبر ٦٥-٦٦-٦٧

سکيا جو طريقو:_

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٦٥ تي ڏنل سبق ”سُهڻي صلاح“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٧ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي نظم وڏي آواز ۾ سُر ۽ لئہ سان پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان بہ ساڳي انداز ۾ پڙهايو.
- هي نظم ڇا جي تاڪيد ڪري ٿو؟ سچ چو ڳالهائڻ گهرجي؟ ڪوڙ ڳالهائڻ سان ڇا ٿيندو آهي؟
- سچ ڳالهائڻ واري کي ڇا ملندو آهي؟ ڪهڙا ٻارَ سيني کي وڻندا آهن؟
- شاگردن کي ٻڌايو تہ سچ ڳالهائڻ سڀ کان سٺو عمل آهي. سدائين سچ ڳالهائڻ گهرجي. هن نظم ۾ بہ سچ ڳالهائڻ جي ساراهہ ۽ ڪوڙ ڳالهائڻ جي نقصان بابت ٻڌايو ويو آهي. شاعر ياسر قاضي نظم جي صورت ۾ سُهڻي صلاح ڏيندي چئي ٿو تہ جيڪو پڙهائي تي ڌيان ڏئي ٿو, سچ ڳالهائي ٿو, محنت ڪري ٿو, ڪوڙ کان پاسو ڪري ٿو, اُهو ٻارُ هر هنڌ عزت ۽ احترام ماڻي ٿو.
- صفت: هيٺ مشق ۾ صفت ڏنل آهي, اُها پڙهايو.

مشق:

(الف) شعر مڪمل ڪريو.

١. ٻارو! جيڪو سچ ڳالهائي,	سو ٿو هر هنڌ عزت پائي.
٢. ٻارو! جيڪو ڪوڙ ڳالهائي,	هر ڪنهن آڏو سو شرمائي.
٣. ٻارو! جيڪو صاف رهي ٿو	هر ڪنهن کي سو خوب وڻي ٿو.
٤. سوئي ٻالڪ پيارو آهي,	سوئي اک جو تارو آهي.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

(ب) سوالن جا جواب:

١. سچ ڳالهائڻ واري کي هر هنڌ عزت ملندي آهي.

٢. ڪوڙ ڳالهائڻ واري کي هر هنڌ خواري ۽ شرم سان ڪنڌ جهڪائڻو پوندو آهي.

٣. جيڪو ٻار سچ ڳالهائيندو آهي، محنت ڪندو آهي، اُهو هر ڪنهن کي وڻندو آهي.

٤. جيڪو ٻار صاف سٿرو رهندو آهي، سو سڀني جي اک جو تارو يعني سڀني کي وڻندو آهي.

(ج) صفت: جيڪي لفظ اسم جو گڻ، اوگڻ، انداز، رنگ، لاڳاپو قد ۽ مقدار ڏيکارين ٿا، تن کي صفت چئبو آهي.

مثال: شربت منو آهي. لسي کٽي آهي. وڻ ڊگهو آهي جبل سائو آهي. پاڻي گهڻو آهي. (منو کٽي، ڊگهو سائو گهڻو)

صفت جا چار جملا:

١.سياري جي رات ڊگهي ٿيندي آهي. ٢. اونهاري جا ڏينهن وڏا ٿيندا آهن.

٣. چانهه مٺي آهي، ٤. مونکي ڳاڙهو رنگ پاتل آهي،

(د) نظم جي سمجهاڻي پنهنجن لفظن ۾ لکو:

هن نظم ۾ شاعر چئي ٿو تہ جيڪو ٻار ڌيان سان پڙهي ٿو اُهو محنت جو سٺو نتيجو حاصل ڪري ٿو. سندس چوڻ آهي تہ جيڪو سچ ڳالهائيندو آهي، اُهو هر هنڌ عزت ماڻيندو آهي. پر جيڪو ڪوڙ ڪري ٿو سو هر هنڌ لڄي ٿئي ٿو. شاعر جو چوڻ آهي تہ صاف سٿرو ٻار هر ڪنهن کي پسند ايندو آهي.

(هہ) ايڪٽيهہ کان چاليهہ تائين انگ:

ايڪٽيهہ، ٻٽيهہ، ٽيٽيهہ، چوٽيهہ، پنجٽيهہ، ڇٽيهہ، سٺتيهہ، اٺتيهہ، اوڻيتاليهہ، چاليهہ.

سرگرمي:

- ٻارن جون ٻہ ٽوليون ٺاهيو ۽ بيت کي سُهڻي صاف سٿرن اکرن ۾ لکڻ جو مقابلو ڪرايو جيڪا ٽولي سٺي اکرن ۾ لکي ايندي، ان کي شاباس ملندي.
- اکرن کي جوڙي لفظن مٿان پينسل سان ليڪ ڏيو. لفظ اڳ ۾ ئي ڏنل آهن.

سبق ٽيويهون

ملاڪڙو راند

سکيا جي حاصلات:

- عددن جي ترتيب کي سمجهي لکي سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن به موضوع بابت گهٽ ۾ گهٽ پنجن کان ست سادا جملا لکي سگهي.
- ڪا به آکاڻي يا نظم پڙهي، ٻڌي پنهنجي پسند يا ناپسند جو اظهار ڪري سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٦٨-٦٩-٧٠-٧١

سکيا جو طريقو:-

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٦٨ تي ڏنل سبق "ملاڪڙو راند" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٧ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب ۾ ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي سبق پڙهي ٻڌايو. شاگردن کان به ساڳي انداز ۾ پڙهايو. پڇو: راندين مان ڪهڙا فائدا ملن ٿا؟
- ملاڪڙو راند ڪيئن ڪيڏي ويندي آهي، ان راند ۾ ڪهڙيون ڪهڙيون شيون لازمي هونديون آهن؟ راند ڪيڏڻ لاءِ ڇا ڇا هجڻ ضروري آهي؟ ڇا اُها راند توهان ڪڏهن ڪيڏي يا ڏٺي آهي، ان بابت ٻڌايو؟
- توهان کي ڪهڙي راند وڻندي آهي، اُها راند اوهان کي ڇو وڻندي آهي؟ ان جون خوبيون/فائدا ڪهڙا آهن؟
- شاگردن کي ٻڌايو ته ملاڪڙو راند سنڌ جي قديم راند آهي، جيڪا ڳوٺن، شهرن ۽ جهنگن ۾ به ڪيڏي ويندي آهي. اِها راند خاص ڪري اهم موقعن جهڙوڪ شادين، ميلن وغيره تي وڏي شوق ۽ جذبي سان ڪيڏي ويندي آهي. ان راند ۾ تمام گهڻي طاقت کپندي آهي، تنهنڪري ان کي ڪيڏندڙ پهلوان سڏبا آهن.

مشق:

(الف) خال ڀريو.

١. ملهه پهلوان   ٢. ميدان   ٣. ملاڪڙا   ٤. برداشت

(ب) سوالن جا جواب:

١. ملاڪڙو راند کي ڪُشتي به چيو ويندو آهي، دنيا ۾ ٻيا ڪوڙ نالا به اٿس.

٢. سنڌ ۾ ملاڪڙو راند عام طور تي ميلن جي موقعن تي ڪيڏي ويندي آهي.

٣. ملاڪڙي جي ميدان کي پِڙُ چوندا آهن.

۴. ملهہ پهلوان چيلهہ سان جيڪو ڪپڙو ٻڌندا آهن، تنهن کي سَندرو چوندا آهن.

(ج) عددي رڻا: ٦ ڇهہ۔ڇهون۔ڇهين. ٧۔ست۔ستون۔ستين. ٨۔اٺ۔اٺون۔اٺين. ٩ نَو۔نائون۔نائين. ١٠ ڏهہ۔ڏهون۔ڏهين.

(د) پنهنجي پسند جي ڪنهن بہ موضوع تي اَٺَ جملا لکو

١. منهنجو پسند جو موضوع ڪهاڻين جا ڪتاب وٺڻ آهي.

٢. مون کي ڪتابن جا دڪان گهمڻ تمام مزيدار لڳندا آهن.

٣. جڏهن مان ڪتابن جي دڪان تي ويندي آهيان تہ ڏسندي آهيان تہ ڪتابن جي مٿان ڏنل نالا ڪيئن رنگين ۽ سنا لڳن ٿا.

۴. انهن ۾ نيون ڳالهيون پڙهڻ وٽان ملنديون آهن.

۵. ڪوشش ڪندي آهيان تہ نوان ڪتاب وٺان ۽ پڙهان.

٦. ڪتابن جا دڪان مون لاءِ ڄڻ جادوءَ جو گهر هجن ٿا.

٧. جتي هر ڪتاب هڪ نئين دنيا ۾ وٺي وڃي ٿو.

٨. مان هميشہ ڪتابن سان وقت گذارڻ چاهيان ٿي.

سرگرمي:

انٽرنيٽ تي ٻارن کي ڪنهن بہ راند جو مقابلو ڏيکاريو. ٻارن کي چئو تہ مقابلي کي ڏيان سان ڏسن، ۽ راند ڏسڻ کانپوءِ ٻڌائن تہ انهن مقابلي ۾ ڇا ڇا ڏٺو ڇا سکيو وغيرهہ

سبق چوويهون

شينهن ۽ ڪوئو (تصويري آکاڻي)

سکيا جي حاصلات:

- ڏنل ڪهاڻيءَ جو عنوان لکي سگهي.
- آکاڻي يا واقعو پڙهي ۽ سمجهي ان مان نتيجو ڪڍي سگهي.
- آکاڻيون، واقعا، مڪالما پڙهي گهٽ ۾ گهٽ پنج سوالن جا جواب ڏئي سگهي.
- پنهنجي پسند جي آکاڻين، پرولين، لطيفن، نظمن وغيره جي چونڊ ڪري، پڙهي سگهي.
- مذڪر لفظن جا مؤنث ۽ مؤنث لفظن جا مذڪر ٺاهي سگهي.
- لائبريريءَ ۾ موجود رسالن ۽ اخبارن ۾ ڇپيل، پنهنجي دلچسپ آکاڻين، لطيفن، نظمن وغيره بابت مواد پڙهي سمجهي، ٻين کي ٻڌائي سگهي.
- تصوير/تصويري آکاڻي ڏسي، ان بابت پڇيل سوالن جا جواب ڏئي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۷۲-۷۳-۷۴

سکيا جو طريقو:-

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۷۲ تي ڏنل سبق "شينهن ۽ ڪوئو" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد ڪتاب جون تصويرون ڌيان سان ڏسڻ جي هدايت ڪندي ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- شاگردن کي چئو ته تصويرون ڌيان سان ڏسن. سڀئي تصويرون ڏسڻ کان پوءِ ٻڌائن ته:
- هن تصويرن ۾ ڪهڙا جانور نظر اچن ٿا؟ اهي ڇا ڪري رهيا آهن؟ تصويرن کي ڏسي ڇا سمجهه اچي ٿو؟
- ڪهڙي جانور ڪنهن جي مدد ڪئي؟ هن ڪهاڻيءَ مان اسان ڇا سکون ٿا؟
- شاگرد کي ٻڌايو ته هن تصويرن ۾ آکاڻي آهي ته هڪ ڀيري شينهن ننڊ پيو هو ته ڪوئو پر سان اچي گذريو. شينهن جي ننڊ خراب ٿي، تنهن تي شينهن ڪوئي کي پڪڙي مارڻ جي ڪئي، تڏهن ڪوئي چيس ته مونکي نه مار مان هڪڙي ڏينهن توکي ڪم ايندس. تنهنجي مدد ڪندس. شينهن کي کِلَ آئي ته تون ننڍڙو جانور جهنگ جي بادشاهه شينهن جي مدد ڪندي، ائين چئي ڇڏي ڏنائينس. هڪ ڀيري شينهن شڪار تي پئي ويو ته هڪڙي شڪارين پاران وڇايل ڄاري ۾ ڦاسي پيو. اُتان ساڳيو ڪوئو گذري رهيو هو هن شينهن کي مصيبت ۾ ڏسي، ننڍڙو ڄاري کي پنهنجي تيز ڏندن سان ڪتري شينهن کي آزاد ڪرايو. شينهن ڪوئي جا ٿورا مڃيا ۽ سمجهيائين ته واقعي وڏائي نه ڪرڻ گهرجي، ڪير

OXFORD UNIVERSITY PRESS

ڪڏهن بہ ڪم اچي سگهي ٿو.

- شاگردن کي يوٽيوب تي شينهن جي زندگي بابت ڪجھ وڊيوز ڏيکاريو.
- سوال پڇو تہ جهنگ ۾ زندگي ڪيئن هوندي آهي؟ توهان ڪڏهن ڪو جهنگ ڏٺو آهي؟ جهنگ ۾ ڪير ڪير رهندو آهي؟

مشق:

(الف) خال ڀريو.

١. شينهن ٢. ٻلي کي ٣. ڪوئو ۴. ڪُڪُڙ

(ب) سوالن جا جواب:

١. هيءَ تصويري آکاڻي هڪ شينهن ۽ ڪوئي جي باري ۾ آهي.

٢. شينهن شڪار ۾ وڃي رهيو هو تہ شڪارين جي وڇايل ڄار ۾ ڦاسي پيو.

٣. ڪُوئي پنهنجي تيز ڏندن سان ڄاري کي ڪُتري شينهن کي آزاد ڪرايو.

۴. هن آکاڻيءَ مان سبق ملي ٿو تہ وڏائي نہ ڪرڻ گهرجي. هر ساهوارو ڪنهن جي ڪم اچي سگهي ٿو.

(ج) مذڪر_مؤنث

مذڪر	لومڙ	شينهُن	ٻڪرُ	اُٺ	گهوڙو	ڏاند
مونث	لومڙي	شينهِن	ٻڪري	ڏاچي	گهوڙي	ڳئون

(د) شاگردن کي چئو تہ ڏنل تصويرن کي ڏسي پنهنجي لفظن ۾ ڪا ڪهاڻي لکن.

(هـ) هن آکاڻي مان اوهان کي ڪهڙي ڳالھ پسند آئي، ڪهڙي ناپسند؟

هن آکاڻي مان مونکي ڪوئي جي ڏاهپ پسند آئي. هن عقل سان پنهنجي ڀريان جان بچائي پر پوءِ شينهن کي بہ بچايائين. شينهن جي رحمدلي ان کي ئي ڪم آئي. انڪري هن ڪهاڻي جون سڀ ڳالهيون مونکي پسند آيون. ڪا اهڙي ڳالھ ناهي، جيڪا مونکي پسند نہ آئي. توهان کي ڪهڙي ڳالھ پسند يا ناپسند آئي؟

سرگرمي:

لائبريري وڃو ۽ ان مان ڪتاب مان شينهن بابت ڪا ڳالھ يا آکاڻي ڳولي لکي اچو. پوءِ اُها ڳالھ ڪلاس کي اچي ٻڌايو. جيڪو شاگرد شينهن بابت سٺي ڪهاڻي ٻڌائيندو، تنهن کي شاباس ڏني ويندي.

سبق پنجويهون

وڏن جي عزت ۽ احترام

سکيا جي حاصلات:

- آکاڻيون، واقعا، مڪالما ٻڌي، خاص نُڪتن کي پنهنجي لفظن ۾ درست اچار ۽ لهجي سان ورجائي سگهي.
- سنڌيءَ ۾ لکيل سادا پيغام ۽ هدايتون سمجهي روانيءَ سان پڙهي سگهي.
- سادو جملو لکڻ وقت پورو دم، ٿورو دم ۽ سوال جي نشانيءَ جو درست استعمال ڪري سگهي.
- گفتگوءَ ۾ پنهنجي موقف کي بيان ڪري سگهي.
- ڪنهن به عنوان تي ڏهه مربوط جملا لکي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ۷۵-۷۶-۷۷-۷۸

سکيا جو طريقو:-

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ۷۵ تي ڏنل سبق "وڏن جي عزت ۽ احترام" کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ۸۷ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد مٿي ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد سبق کي وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌائي. ان کانپوءِ شاگردن کان به هڪ پيرو سبق پڙهائي.
- احترام ڇا کي چوندا آهيون؟ احترام ڇو ضروري آهي؟ وڏن جي عزت ۽ احترام ڪرڻ سان ڇا ٿيندو؟
- شاگردن کي ٻڌايو ته احترام ۽ ادب گهر، اسڪول توڙي ٻاهر ضروري آهي. جيڪڏهن هر ڪنهن کي عزت ۽ احترام ملندو ته معاشري ۾ سڪون ۽ امن هوندو. جهيڙا نه ٿيندا. جيڪڏهن هر ڳالهه کي ڌيان سان ٻڌبو، ڪنهن سان ضد ۾ اچي ڪاوڙ نه ڪبي، ته سڀ سٺو رهندو. سناهڻ سڄڳب تڏهن ٿيندو آهي، جڏهن هر ڪنهن کي عزت ۽ احترام ملندو آهي. هر ڪو پيار سان پيش ايندو آهي.
- بيهڪ جون نشانيون: ڪنهن به پيراگراف/عبارت يا مضمون جي جملن جي جوڙجڪ لاءِ ڏنل نشانيون، جيڪي تمام ضروري هونديون آهن. ڇو ته انهن موجب عبارت يا مضمون اثر وارو ۽ سهڻو هوندو آهي. ڪن حالتن ۾ بيهڪ جي نشاني نه هئڻ ڪري، جملي جي معنيٰ ئي مٽجي ويندي آهي. ٿورو دم، پورو دم. سوال جي نشاني؟

مشق:

(الف) خال ڀريو.

۱. عبادت   ۲. استاد   ۳. ادب   ۴. عزت

(ب) سوالن جا جواب:

۱. جڏهن ننڍي توڙي وڏي جو احترام ۽ ادب ڪبو تہ سماج ۾ اُمن ۽ سڪون قائم ٿيندو.
۲. ماءُ پيءُ سان ادب ۽ احترام توڙي پيار سان هلڻ گهرجي.
۳. پاڙي وارن ۽ مٽ مائٽن سان ادب ۽ احترام سان پيش اچڻ گهرجي.
۴. سماج ۾ سڏارو ادب ۽ احترام توڙي حق سچ چوڻ سان اچي سگهي ٿو.

(ج) بيهڪ جون نشانيون لڳايو:

۱. پيءُ، ياءُ، چاچن ۽ ڀين وڏن جو ادب ڪرڻ گهرجي.
۲. مان اڄُ ڪراچي ويندس.
۳. ڇا تون اسڪول ايندين؟
۴. مون کي خبر هئي انڪري نہ آيس.

(د) **منهنجو اسڪول:** منهنجو اسڪول منهنجي لاءِ تمام پيارو هنڌ آهي، ڇاڪاڻ تہ منهنجا استاد پيار سان پڙهائيندڙ آهن. هو سڀني ٻالهيون سيکاريندا آهن. ڏکيا سوال سولي طريقي سان سمجهائيندا آهن. اسانجي اسڪول ۾ وڏو ميدان آهي، جتي اسان راند ڪندا آهيون. روز صبح سوير اسڪول جي اسيمبلي ٿيندي آهي. اسان جا ڪلاس روم صاف سٿرا آهن. اسڪول ۾ هڪ ننڍي لائبريري بہ آهي، جتي مونکي منهنجي پسند جا ڪتاب ملي ويندا آهن. هر سال اسڪول ۾ ثقافتي ڏينهن ۽ راندين جا مقابلا ٿيندا آهن. هن سال سنڌي ٽوپي ۽ اجرڪ جو ڏهاڙو بہ ملهايو ويو هو. اسڪول اسان کي علم سان گڏ چڱو ماڻهو ٿيڻ بہ سيکاري ٿو.

(ھ) عددي رتا: ايڪتاليھ، ٻائيتاليھ، ٽيتاليھ، چوئيتاليھ، پنجيتاليھ، ڇائيتاليھ، ستيتاليھ، اٺيتاليھ، اوڻونجاھ، پنجاھ.

سرگرمي:

۱. ٻارن کي ٦ ڪردارن ۾ ورهايو. اهڙيون بہ ٽوليون ناهيو. هر ٻار کي هڪ ڪردار ڏيو (جهڙوڪ پيءُ، ماءُ، ڏاڏي وغيره). ٻار پاڻ ۾ ڳالهہ ٻولهہ ڪري هڪ ننڍڙو منظر (scene) تيار ڪن. جيئن گهر ۾ شام جو سڀ گڏ ويٺل آهن. هر ڪردار پنهنجو ڪم ڪري: پيءُ: چوندو، "منهنجا ٻار پڙهائي ڪن ٿا تہ مون کي فخر ٿئي ٿو." ماءُ: چوندي، "مان سڀني لاءِ ڪاڙهو تيار ڪيو آهي، پڙهائي ۾ ٻارن جي مدد ڪريان ٿي." ڏاڏو: صلاح ڏيندو، "سچ ڳالهائڻ ۽ محنت ڪرڻ هميشہ بهتر آهي." ڏاڏي: دعا ڪندي چوندي، "منهنجا ٻار هميشہ خوش رهن، ۽ آڪاٽي ٻڌائي." وڏي ڀيڻ: ننڍن کي پڙهائي ۾ مدد ڪندي، ياءُ سندس ٿورا مڃيندو. ننڍو ياءُ: چوندو "مان سڀني سان ادب سان ڳالهائيندس. آخري منظر ۾ سڀ گڏ چوندا: "اسان سڀ هڪ ٻئي جو احترام ڪريون ٿا، چوتہ اهو پيارو گهر جو راز آهي."
۲. سبق کي ٻارن کان بہ ڀيرا پڙهايو ۽ هڪ ڀيرو صاف سٿري ۽ سُهڻن اکرن ۾ لکرايو.

سبق ڇهويهون

وڻ ۽ ٻوٽا

سکيا جي حاصلات:

- هم نصابي سرگرمين بابت گفتگو ڪري سگهي.
- سنڌيءَ ۾ لکيل سادا پيغام ۽ هدايتون سمجهي روانيءَ سان پڙهي سگهي.
- ماحول بابت پنهنجي پسند جي موضوع تي درست اچار، لهجي ۽ روانيءَ توڙي اعتماد سان پنهنجن خيالن جو اظهار ڪري سگهي.
- گهٽ ۾ گهٽ ڏهن جملن ۾ پنهنجي اسڪول يا گهر جو تعارف لکي سگهي.
- جملي ۾ ڪم آندل هم معنيٰ لفظ سڃاڻي سگهي.
- تعليمي سير ۽ تفريحي پروگرامن جي مشاهدي کي زباني ۽ تحريري طور پيش ڪري سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٧٩-٨٠-٨١

سکيا جو طريقو:-

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٧٥ تي ڏنل سبق ”وڻ ۽ ٻوٽا“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٨ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن ته استاد مٿي ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد سبق کي وڏي آواز ۾ پڙهي ٻڌائي. ان کانپوءِ شاگردن کان ٻه هڪ پيرو سبق پڙهائي.
- وڻ ٻوٽا ڇو ضروري آهن؟ وڻن مان اسان کي ڪهڙا فائدا ملن ٿا؟ وڻن مان جانورن، پکين، جيتن کي ڪهڙا فائدا ملن ٿا؟ وڻ نه هوندا ته ڇا ٿيندو؟ ٻوٽن مان اسان کي ڪهڙيون شيون ملن ٿيون؟
- شاگردن کي ٻڌايو ته ٻارو! وڻ ۽ ٻوٽا اسان جي زندگيءَ لاءِ تمام ضروري آهن. اهي هوا کي صاف رکن ٿا ۽ اسان کي آڪسيجن ڏين ٿا، جنهن سان اسان ساهه کڻون ٿا. وڻن مان اسان کي ڦل، ڇانوَ ۽ ڪاٺ ملي ٿو. وڻ گرمي گهٽ ڪن ٿا ۽ مينهن پوڻ ۾ مدد ڪن ٿا. وڻن ۾ پکين جا گهر ٿين ٿا ۽ زمين کي سڪل ٿيڻ کان بچائين ٿا. جيڪڏهن وڻ ۽ ٻوٽا نه هجن ته ماحول خراب ٿي وڃي، هوا گندي ٿئي ۽ زمين سڪي پوي. ان ڪري اسان کي وڻن سان پيار ڪرڻو آهي ۽ انهن جي حفاظت ڪرڻي آهي. جيڪڏهن اسان وڻ ۽ ٻوٽا لڳائيندا سين ته دنيا وڌيڪ خوبصورت ۽ صحتمند ٿي ويندي.
- هم معنيٰ لفظ يا ساڳي معنيٰ وارا لفظ هڪ جهڙي معنيٰ يا سمجهاڻي رکندڙ هوندا آهن. اهڙا لفظ ڳالهائڻ ۽ لکڻ کي خوبصورت ۽ مختلف بڻائيندا آهن. اهڙا لفظ سکڻ سان اسان جي ٻوليءَ جو ذخيرو وڌندو آهي.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

مشق:

(الف) خال ڀريو.

١. تازگي ٢. ٻوٽن ٣. پنن ۴. ٽُڙُ

(ب) سوالن جا جواب:

١. وڻ ٻوٽا زندگي ۽ صاف سٿري هوا لاءِ ضروري آهن.

٢. وڻن مان اسان کي ميوا، چانوَ صاف هوا، ڪاٺ ۽ ٻيو سامان ملي ٿو.

٣. جتي وڻ گهڻا هوندا آهن، اُتي گرمي گهٽ، هوا صاف ۽ مينهن گهڻو وسندو آهي.

۴. ٻوٽن جا ٽي حصا ٿين ٿا: پَنُ، ٽُڙُ ۽ پاڙ

(ج) هم معنيٰ لفظ:

لفظ	هم معني لفظ
سُهڻو	خوبصورت
گهڻو	جام
ٿورو	گهٽ
خراب	ڪِنو
قرب	پيار

(د) **اسڪول جو تعارف:** منهنجو اسڪول منهنجي لاءِ تمام پيارو هنڌ آهي، چاڪاڻ تہ منهنجا استاد پيار سان پڙهائيندڙ آهن. هو سٺيون ڳالهيون سيکاريندا آهن. ڏکيا سوال سولي طريقي سان سمجهائيندا آهن. اسانجي اسڪول ۾ وڏو ميدان آهي، جتي اسان راند ڪندا آهيون. روز صبح سوير اسڪول جي اسيمبلي ٿيندي آهي. اسان جا ڪلاس روم صاف سٿرا آهن. اسڪول ۾ هڪ ننڍي لائبريري بہ آهي، جتي مونکي منهنجي پسند جا ڪتاب ملي ويندا آهن. هر سال اسڪول ۾ ثقافتي ڏينهن ۽ راندين جا مقابلا ٿيندا آهن. هن سال سنڌي ٽوپي ۽ اجرڪ جو ڏهاڙو بہ ملهايو ويو هو. اسڪول اسان کي علم سان گڏ چڱو ماڻهو ٿيڻ بہ سيکاري ٿو.

سرگرمي:

١. موضوع: وڻن ۽ ٻوٽن جي اهميت. ٻارو! اڄ اسان بہ گروپ ٺاهينداسين. هڪ گروپ جو نالو آهي سچل سرمست گروپ ۽ ٻيو عابده پروين گروپ. سچل سرمست گروپ جو موضوع: وڻن جا فائدا.

عابده پروين گروپ جو موضوع: وڻ گهٽ ٿيڻ جا نقصان ۽ اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي.

ٻئين گروپ ڀريان ٿوري تياري ڪندا. پوءِ ڪلاس اڳيان اچي پنهنجي موضوع تي ڳالهائيندا.

٢. ساڳين گروپن کي هاڻي وڻن ۽ ٻوٽن کي پاڻي ڏيڻ ۽ گند گاهہ صاف ڪرائڻ جي سرگرمي ڪرايو.

سبق ستاويهون

ٽِڪُو (مزاحيا نظم)

سکيا جي حاصلات:

- واحد مان جمع ۽ جمع مان واحد ٺاهي سگهي.
- پنهنجي پسند جي ڪنهن بہ موضوع تي پنجن کان ست سادا جملا لکي سگهي.
- سُڏ سماءَ جي ذريعن تي ٻارن جي مختلف پروگرامن (ڪارٽون، رانديون وغيرهہ) متعلق پنهنجي راءِ ڏئي سگهي.
- بيت بازي، ڊرامن، تقريرن، موسيقي، مضمون نويسي ۽ ڊرائنگ وغيرهہ ۾ حصو وٺي سگهي.

امدادي سامان:

سنڌي ڪتابُ ٽيون، صفحو نمبر ٨٢-٨٣-٨٤

سکيا جو طريقو:-

- استاد شاگردن کي ڪتاب جي صفحي نمبر ٧٥ تي ڏنل بيت ”ٽِڪُو(مزاحيا نظم)“ کولڻ جي هدايت ڪري.
- (ياد رکو: نون لفظن جي معنيٰ ڪتاب جي آخر ۾ صفحي ٨٨ تي ڏنل آهن.)
- جڏهن سڀ شاگرد سبق کولي سامهون رکن تہ استاد مٿي ڏنل ذهن جي آمادگي وارا سوال پڇا ڪري صحيح جواب ملڻ تي شاباس ڏئي.
- استاد بيت کي ڪي وڏي آواز ۾ سُر ۽ لئہ سان مزاحيہ انداز ۾ پڙهي ٻڌائي.
- پڇو: ماما لالو عينڪ والا جِنُ يا ٻيو ڪو مزاحيہ ڊرامو ڪنهن ڪنهن ڏٺو آهي؟ توهان کي ڪهڙو مزاحيہ ڊرامو يا پروگرام پسند آهي؟ ان بابت ٻڌايو.
- شاگردن کي ٻڌايو تہ هي بيت مزاحيہ آهي. هڪ ٻار جنهن جو نالو ٽڪو آهي، تنهن توڙهہ ڪرائي آهي، تنهن کي ڪانوَ توڙي پنهنجا دوست يوڳ ڪن ٿا. سڀ ٽڪو سان راند ڪيڏڻ چاهين ٿا، سندس توڙهہ ۾ دلچسپي وٺن ٿا. سڀ گڏجي اُهو سوچن ٿا تہ ڪيئن ٽڪو سان يوڳ ڪن ۽ سڀ ملي خوش ٿين. ٻارن کي اِهو بہ ٻڌايو تہ يوڳ ڪرڻ جو مطلب ڪنهن کي پريشان ڪرڻ ناهي هوندو. تنهنڪري يوڳ ۽ مزاح جي نالي تي ڪنهن کي پريشان نہ ڪرڻ گهرجي.

مشق:

(الف) شعر پورا ڪريو.

١. هن سان راند پئي آهي ڪيڏي،	هر هر ڪان ڪان لائي آهي.
٢. سيني اِهو سوچڻ لئہ ئي	پنچائت ڪوٺائي آهي،
٣. ٻارن کي جڙ راند ملي وئي،	ٽڪڻ اِها آسان ملي وئي.
٤. سيني دل وندرائي آهي،	ٽڪو توڙهہ ڪرائي آهي.

(ب) سوالن جا جواب:

١. ٽڪو ٺوڙهہ ڪرائي آهي.

٢. ٽڪو جي ٺوڙهہ ڏسي ڪانوَ ڪان لائي ڏني آهي.

٣. ٽونگا هٽڻ لاءِ ڪانون پنچائت سڏائي آهي.

۴. ٻارن کي راند ملي وئي آهي، هو دل وندرائي رهيا آهن.

(ج) واحد جمع:

واحد	جمع
عمارت	عمارتون
رات	راتيون
رستو	رستا
ڏيءُ	ڏيئر
پولڙو	پولڙا
ميوو	ميوا

(د) منهنجي پسند جي آکاڻي: هڪڙي ماڻهوءَ کي اهڙو ٻاڪ اچي لڳو جو هڪڙو هنج پکي هٿ اچي ويس. جيڪو ڏهاڙي هڪڙو سونو آنو ڏيندو هو. پر هن لالچي شخص کي ان مان دڪ کين ٿيندو هو. هن پانيوتي تہ هڪدم وڏو خزانو هٿ ڪريان. ان ڪري هن هنج پکيءَ کي ڪُٺو ءِ ان جو پيٽ ڦاڙي، خزانو ڳولڻ لڳو. پر ڇا ڏسي تہ مارا هن جو پيٽ بہ اهڙو ئي آهي، جهڙو ٻين هنج پکين جو. تنهن تي ارمان ٿيس ۽ ڏهاڙي ملندڙ سوني آني کان بہ محروم ٿي ويو. تنهنڪري چوندا آهن تہ گهڻي لالچ بُري بَلا آهي.

سرگرمي:

١. شاگرد لائبريريءَ ۾ وڃي ڪتابن مان پنهنجي پسند جي آکاڻي يا لطيفو يا بيت ٻڌائن. اڌ ٻار بيت ٻڌائن، اڌ ٻار ڪا آکاڻي. اهڙي طرح جيڪو سٺي شاعري يا بيت ٻڌائي تنهن جي حوصلا افزائي ڪريو.

٢. هن سرگرميءَ ۾ خالي جڳهين تي نالا لکي، ڳجهارت پوري ڪريو. استاد شاگردن جي مدد ڪري.

سبق نمبر ۱

حمد

سیکھنے کے مقاصد:

- نظم کو سُر اور لَے کے ساتھ سُن کر لطف اُٹھا سکیں اور اس کا اظہار کر سکیں۔
- نظم کو سُر اور لَے کے ساتھ سُن کر لطف حاصل کر سکیں اور اس کے سوالوں کے جواب دے سکیں۔
- نظم میں سے اپنی پسند کے شعر کا مفہوم لکھ سکیں۔
- الفاظ کے ضِد بنا سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۱ اور ۲

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو تیسری جماعت کی سندھی کتاب کا تعارف کروایئے۔ اس کے بعد کتاب کے صفحہ نمبر ۱ پر موجود سبق ''حمد'' کھولنے کی ہدایت دیتے ہوئے بتایئے کہ آج وہ پہلا سبق پڑھیں گے۔
- (نئے الفاظ کے معنی صفحہ ۸۵ پر دیکھیں۔)
- طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو انھیں بتایئے کہ حمد اللہ تعالیٰ کی تعریف میں کہی جانے والی نظم کو کہتے ہیں۔ اب حمد کو دُرست تلفّظ اور بلند آواز میں، سُر اور لَے کے ساتھ پڑھنا شروع کریں۔ توجہ رکھیں کہ اسی سُر اور لَے کے ساتھ طلبہ بھی پڑھ رہے ہیں اور الفاظ کو صحیح تلفّظ کے ساتھ ادا کر رہے ہیں۔
- حمد پڑھنے کے بعد زبانی سوال کریں: یہ حمد کس کی لکھی ہوئی ہے؟ شاعر نے اللہ تعالیٰ کی کس طرح تعریف کی ہے؟

الفاظ کے ضِد پڑھائیں:

بورڈ پر لکھیں: خوش اور شاگردوں سے پوچھیں کہ اس لفظ کا ضِد کیا ہوگا؟ جواب لینے کے بعد سمجھائیں کہ:

ضِد اُن الفاظ کو کہتے ہیں جن کا مطلب بالکل اُلٹ ہو۔ جیسے:

- بڑا – چھوٹا
- اچھا – بُرا
- دن – رات
- گرم – ٹھنڈا

OXFORD UNIVERSITY PRESS

مشق

(الف) شعر کی مکمل سطریں

(۱) جو ٿو ٽڏڙا مينهن وسائي، (۳) تنهن مالڪ کي سڀ ساراهيون.

(۲) عرش ۾ جو تارا ٽمڪائي، (۴) گيت ڏٽيءَ جا گڏجي ڳايون.

(ب) سبق کے سوالوں کے جواب

سوال ۱: بارش کون برساتا ہے؟

جواب: بارش ہم سب کا مالک یعنی ہمارا اللہ تعالیٰ برساتا ہے۔

سوال ۲: باغوں میں آم کون پکاتا ہے؟ جواب: باغوں میں آم بھی اللہ تعالیٰ پکاتا ہے۔

سوال ۳: عرش میں تارے کون چمکاتا ہے؟ جواب: عرش میں تارے بھی اللہ تعالیٰ ہی چمکاتا ہے۔

سوال ۴: حمد میں سے اپنی پسند کا ایک شعر کا مطلب لکھیے۔ جواب: (شاگرد اپنی پسند کے مطابق کسی ایک شعر کی تشریح اپنے لفظوں میں لکھیں گے)

(ج) الفاظ کے ضِد

لفظ	ضِد
مِٺو (میٹھا)	ڪڙو/ٻاڙو (کڑوا/بے ذائقہ)
زمين (زمین)	آسمان
هيٺ (نیچے)	مٿي (اوپر)
سَنهو (پتلا)	ٿُلهو (موٹا)

(د) اللہ تعالیٰ کی تعریف میں دو جُملے لکھیے (بچّے اپنی طرف سے بھی جملے لکھ سکتے ہیں۔)

۱۔ اللہ تعالیٰ اپنی پیدا کی ہوئی ہر مخلوق کا خیال رکھتا ہے۔

۲۔ وہ سب کے ساتھ اپنی اولاد کی طرح محبت کرتا ہے۔

سرگرمی

صفحہ نمبر ۲ پر دی گئی سرگرمی بچّوں کو کتاب سے پڑھ کر سنائیں۔ جب بچے سرگرمی کریں تو آپ نگرانی کریں۔ جہاں انھیں مدد کی ضرورت ہو، وہاں رہنمائی کریں۔

سبق نمبر ۲

سیرت مبارک صَلّی اللہُ عَلَیہِ وَ عَلیٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم

سیکھنے کے مقاصد:

- اسم کے مفہوم کو جان سکیں۔
- چار یا چار سے زیادہ حروفِ علت (سِلیبلز) والے الفاظ سُن کر سمجھ سکیں۔
- چار یا چار سے زیادہ حروفِ علت والے الفاظ کو توڑ کر بیان کر سکیں۔
- دس سے پندرہ جُملوں پر مشتمل سادہ عبارت پڑھ کر سمجھ سکیں۔
- عددی ترتیب کی پہچان کے مطابق ایک، دو، تین اور پہلا، دوسرا، تیسرا کا فرق سمجھ سکیں۔

امدادی سامان:

چاک، بورڈ، سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۳، ۴، ۵

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۳ پر دیا گیا سبق "سیرت مبارک صَلّی اللہُ عَلَیہِ وَ عَلیٰ آلِہٖ وَ اَصحَابِہٖ وَسَلَّم" کھولنے کی ہدایت دیجیے اور بتائیے کہ آج وہ دوسرا سبق پڑھیں گے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو اُن سے کتاب میں دیے گئے ذہنی تیاری والے سوال پوچھیے۔ درست جواب ملنے پر شاباش دیجیے، اور اگر کوئی طالب علم جواب نہ دے سکے تو سبق پڑھانے کے بعد وہی سوال دوبارہ کیجیے۔
- دُرست تلفّظ اور بلند آواز سے سبق پڑھنا شروع کیجیے۔ یہ دیکھنے پر خاص توجہ دیجیے کہ طلبہ پڑھنے کے دوران الفاظ کو درست تلفّظ کے ساتھ ادا کر رہے ہیں۔ اگر کوئی طالبِ علم سبق کا کوئی لفظ صحیح نہ پڑھ سکے یا ہچکچاہٹ محسوس کرے تو اُسے دوبارہ صحیح پڑھائیے۔

زبانی تفہیم کے سوال:

- حضرت محمّد رَسُوْلُ اللہِ خَاتَمُ النَّبِیّٖن صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ بچپن میں کیسے تھے؟
- حضرت محمّد رَسُوْلُ اللہِ خَاتَمُ النَّبِیّٖن صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ کو دوسروں کی مدد کرنے پر کیسا محسوس ہوتا تھا؟
- حضرت محمّد رَسُوْلُ اللہِ خَاتَمُ النَّبِیّٖن صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ نے کام کے بارے میں کیا فرمایا؟
- حضرت محمّد رَسُوْلُ اللہِ خَاتَمُ النَّبِیّٖن صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ کی والدہ کی وفات کے بعد آپ کی پرورش کس نے کی؟

جواب لینے کے بعد طلبہ کو حضرت محمّد رَسُوْلُ اللہِ خَاتَمُ النَّبِیّٖن صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَسَلَّمَ کے بارے میں سادہ الفاظ میں بتائیے۔ اسی طرح سبق میں دی گئی تصویر کے بارے میں بھی وضاحت کیجیے۔

مشق

(الف) درج ذیل جُملوں کو لکیر کی مدد سے مکمل کیجیے:

١ ڄمڻ کانپوءِ کين دائي	عارُ نہ ڪريون.
٢ پاڻ کان ننڍن سان	هٿ سان ڪائينداءِ پيئندا هئا.
٣ پاڻ سدائين ساڄي	پيار ڪندا هئا
۴ اسان بہ محنت ۽ مزدوري کان	بيبي حليما جي حوالي ڪيو ويو.

(ب) سوالوں کے جواب:

سوال ۱: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کہاں پیدا ہوئے؟

جواب: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عرب کے شہر مکّہ مکرّمہ میں پیدا ہوئے۔

سوال ۲: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کے والد کا نام کیا تھا؟

جواب: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کے والد کا نام حضرت عبداللہ تھا۔

سوال ۳: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کی والدہ کا نام کیا تھا؟

جواب: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کی والدہ کا نام بی بی آمنہ تھا۔

سوال ۴: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ بچپن سے کیا کرتے تھے؟

جواب: حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ بچپن سے ہی محنت اور کام کاج کرتے تھے۔

(ج) پہلے اسم پڑھائیں، پھر اسم لکھوائیں:

۱۔ گاؤں ۲۔ شہر ۳۔ ندی ۴۔ لکھنا ۵۔ بیماری ۶۔ شاہ عبداللطیف بھٹائی

(د) حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کے بارے میں چار جُملے لکھیں:

- حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِیّٖنَ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ غریبوں کی مدد کرتے تھے۔
- چھوٹوں سے محبت کرتے تھے۔
- بڑوں کا ادب اور احترام کرتے تھے۔
- کام کرنے میں کبھی شرم محسوس نہیں کرتے تھے۔

(ھ) ایک سے دس تک اعداد:

پهريون	ٻيون	ٽيون	چوٿون	پنجون
ڇهون	ستون	اٺون	نائون	ڏهون

سرگرمی

• لفظ پڑھیے اور انھیں حروف میں توڑیے۔

اللّٰہ	ا	ل	ل	ہ		
محمّد	م	ح	م	د		
آمنہ	ا+ا	م	ن	ہ		
رسول	ر	س	و	ل		
مسجد	م	س	ج	د		
حلیمہ	ح	ل	ی	م	ہ	

سبق:۳

نعت

سیکھنے کے مقاصد:

- چار یا چار سے زیادہ حروف والے الفاظ کو جوڑ کر بیان کرسکیں۔
- نثر اور نظم میں فرق سمجھ سکے اور درست ادائیگی کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- نظم کو سُر اور لَے کے ساتھ سُنا سکیں۔
- واحد الفاظ سے جمع اور جمع الفاظ سے واحد بنا سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۶، ۷ اور ۸

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۶ کھولنے کی ہدایت دیجیے اور بتایئے کہ آج وہ کتاب کا تیسرا سبق "نعت" پڑھیں گے۔
- (یاد رہے: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو اُن سے کتاب میں دیے گئے ذہنی تیاری والے سوالات پوچھیے اور درست جواب دینے پر شاباش دیجیے۔ اگر طلبہ جواب نہ دے سکیں تو سبق پڑھانے کے بعد دوبارہ وہی سوالات پوچھیے۔
- سُر اور لَے کے ساتھ نعت بلند آواز میں پڑھنا شروع کریں۔ ایسا انداز اپنایئے کہ طلبہ بھی اسی طرز پر پڑھیں۔ ایک بار پڑھا دینے کے بعد طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ بھی سب مل کر سُر اور لَے کے ساتھ نعت پڑھیں۔

یہ نعت حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کی شان میں لکھی گئی ہے۔ شاعر مقصود گل نعت میں کہتے ہیں کہ:

- ہمیں سچ کا راستہ دکھانے والے، کمزوروں کو حوصلہ دینے والے،
- مسکینوں سے محبت کرنے والے، سب کے ساتھ نرمی و رحم دلی سے چلنے والے،
- اور رنگ، نسل، ذات پات کے فرق مٹانے والے ہمارے نبی حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ ہیں۔
- آگے شاعر لکھتے ہیں کہ محشر یعنی قیامت کے دن سب کو بخشوانے والے بھی ہمارے پیارے نبی حضرت محمّد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ ہیں۔

مشق

(الف) دیے گئے شعر کی مکمل سطریں:

۱. آيو اونداهي دُنيا ۾، حق جي جوت جلائڻ وارو.

۲. مجبورن ۽ مظلومن کي پيار ڏئي پرچائڻ وارو.

۳. ذاتِ، قَبيلي، رنگ، نسل جا، سارا فرق مٽائڻ وارو

۴. حامي هادي مير محمد، مولا ساڻ ملائڻ وارو

(ب) سوالوں کے جواب:

سوال ۱: اس نعت میں شاعر کس کو حق کا راستہ بتانے والا کہتا ہے؟ جواب: اس نعت میں شاعر نے حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کو حق کا راستہ بتانے والا قرار دیا ہے۔

سوال ۲: انسانوں کو عظمت کس نے بخشی؟ جواب: انسانوں کو عظمت ہمارے پیارے نبی حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ نے بخشی۔

سوال ۳: ذات، رنگ، نسل اور قبیلے کے فرق کس نے مٹائے؟ جواب: ذات، رنگ، نسل اور قبیلے کے فرق ہمارے پیارے نبی حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ نے مٹائے۔

سوال ۴: محشر میں امت کو کون بخشوائے گا؟ جواب: محشر میں امت کو پیارے نبی حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ بخشوائیں گے۔

(ج) حروف ملا کر لفظ بناؤ:

ا	ل	ف	ت		الفت
پ	ي	ا	ر		پيار
ا	ن	س	ا	ن	انسان
ع	ظ	م	ت		عظمت
م	ج	ب	و	ر	مجبور

(د) واحد اور جمع:

واحد	جمع
ياءُ، چادر، مسجد	برڪتون، ٽوپيون، مَينهون

(ھ) حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کو کون سی عادتیں پسند تھیں؟

۱۔ حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ ہمیشہ اپنا کام خود کرتے تھے۔

۲۔ محنت مزدوری اپنے ہاتھوں سے فرماتے تھے۔

۳۔ حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ ہمیشہ بہت تھوڑا کھاتے تھے۔

سرگرمی

- دو دو طالب علموں کے جوڑے بنائیں، انھیں تیاری کے لیے ۲ منٹ دیں اور کہیں کہ وہ جوڑوں میں بیٹھ کر حضرت محمد رَسُوْلُ اللهِ خَاتَمُ النَّبِيّٖنَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ کی صفات اور خوبیوں کے بارے میں گفت گو کریں اور ساری جماعت کو بتائیں۔
- جو جوڑا بہتر انداز میں گفتگو کرے، ان کو شاباش دیں اور آخر میں تمام بچّوں کی تعریف کریں۔

سبق نمبر ۴

قومي جهنڊو

سیکھنے کے مقاصد:

- عبارت میں آئے ہوئے نئے الفاظ کو سُن کر درست تلفّظ کے ساتھ دہرا سکیں۔
- دس سے پندرہ جُملوں پر مشتمل سادہ عبارت کو پڑھ اور سمجھ سکیں۔
- نثر پڑھ کر سوالات کے درست جواب دے سکیں۔
- مذکر الفاظ کے مؤنث اور مؤنث الفاظ کے مذکر بنا سکیں۔
- موقع کی مناسبت سے اپنے خیالات کا اظہار کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۹، ۱۰ اور ۱۱

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ نمبر ۹ پر دیا گیا سبق "قومي جهنڊو" کھولنے کی ہدایت کیجیے اور بتائیے کہ آج وہ کتاب کا چوتھا سبق پڑھیں گے۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول لیں تو ذہنی آمادگی کے سوالات کیجیے اور درست جواب دینے پر شاباش دیجیے۔
- بلند آواز میں سبق پڑھنا شروع کیجیے۔ طلبہ بھی اسی انداز میں ساتھ پڑھیں۔
- ایک بار پڑھانے کے بعد طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ اکٹھے سبق پڑھیں۔
- یہ سبق قومی پرچم کے بارے میں ہے۔ دنیا کے ہر ملک کا ایک پرچم ہوتا ہے۔ پرچم ہر قوم اور ملک کی پہچان ہوتا ہے۔ پاکستان کا پرچم سبز اور سفید رنگ سے بنایا گیا ہے۔ اس پر چاند اور ستارہ بھی بنا ہوا ہے۔ ہمارے ملک کا پرچم قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ کی ہدایت پر امیرالدین قدوائی نے ملک کے قیام سے صرف تین دن پہلے تیار کیا تھا۔ قومی پرچم میں سبز حصہ ملک کی مسلمان آبادی کی نمائندگی کرتا ہے، جبکہ سفید حصہ پاکستان کی اقلیتوں (یعنی دوسرے مذاہب کے لوگوں) کی نمائندگی کرتا ہے۔ سفید رنگ پاکیزگی، امن اور محبت کو بھی ظاہر کرتا ہے۔
- طلبہ سے پوچھیں کہ وہ پاکستان کا قومی دن (یومِ آزادی) کس طرح مناتے ہیں۔ اس کے بعد مذکر اور مؤنث الفاظ میں فرق بھی سمجھائیے۔

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ ۱۱ اگست ۱۹۴۷ء ۲۔ چاند کا نشان ۳۔ پانچ کونوں والا ستارہ ۴۔ قومی پرچم کا احترام

(ب) سوال و جواب:

۱۔ پاکستان کا پرچم کس رنگ کا ہے؟جواب: پاکستان کا پرچم سبز اور سفید رنگ سے بنایا گیا ہے۔

۲۔ قومی پرچم پر کیا نشان بنا ہے؟جواب: قومی پرچم پر چاند اور ستارے کا نشان بنا ہے۔

۳۔ پرچم کا سبز رنگ کس کی نمائندگی کرتا ہے؟جواب: پرچم میں سبز رنگ ملک کی مسلمان آبادی کی نمائندگی کرتا ہے اور ملک کے اسلامی ورثے، ثقافت اور روایات کو ظاہر کرتا ہے۔

۴۔ سفید رنگ کس کی نمائندگی کرتا ہے؟جواب: سفید حصہ پاکستان کی اقلیتوں (دوسرے مذاہب کے لوگوں) کی نمائندگی کرتا ہے۔سفید رنگ پاکیزگی، امن اور محبت کو بھی ظاہر کرتا ہے۔

قواعد:

(ج) مذکر الفاظ کے مؤنث اور مؤنث کے مذکر:

مذکّر	مرد	دولہا	چیونٹا	بندر	ماما	بیل
مؤنث	عورت	دلہن	چیونٹی	بندریا	مامی	گائے

(د) قومی پرچم کے بارے میں چار جُملے لکھیں:

۱۔ پاکستان کا قومی پرچم سبز اور سفید رنگ کا ہے۔

۲۔ سبز حصہ مسلمانوں کی نمائندگی کرتا ہے۔

۳۔ سفید حصہ اقلیتوں کی نمائندگی کرتا ہے۔

۴۔ پرچم میں سفید چاند اور ستارہ بھی بنا ہے۔

سرگرمی:

- چار چار طلبہ کے گروہ بنائیں۔قومی پرچم میں رنگ بھرنے کو کہیں، پھر گروہوں کو ہدایت دیں کہ پرچم کے بارے میں اپنی رائے پیش کریں۔ جو گروہ زیادہ خوبصورت طریقے سے رنگ بھرے اور رائے دے، اس کی پوری کلاس کے سامنے تعریف کریں۔

سبق نمبر ۵

وتائي فقير جون ڳالهيون

سیکھنے کے مقاصد:

- لطیفے، ٹوٹکے اور پہیلیاں سُن کر ان کا مطلب سمجھ سکیں۔
- ایک منٹ میں کم از کم ٦٠ الفاظ درست ادائیگی اور تلفّظ کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- کہانیوں، واقعات اور نظموں میں دیے گئے متن کے جواب دے سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی بھی موضوع پر کم از کم پانچ سے سات سادہ جُملے لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۱۲، ۱۳، ۱۴ اور ۱۵

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کا صفحہ نمبر ۲۱ پر دیا گیا سبق " **وتائي فقير جون ڳالهيون**" کھولنے کی ہدایت کیجیے۔ (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے اور صحیح جواب ملنے پر شاباش دیجیے۔ طلبہ سے یہ بھی پوچھا جائے کہ کیا انھوں نے کبھی وتائی فقیر کے بارے میں سُنا ہے، اور انھوں نے اس کے بارے میں کیا باتیں سُنی ہیں۔
- بلند آواز میں سبق پڑھنا شروع کیجیے، پھر طلبہ بھی اسی انداز میں پڑھیں۔ ایک بار پڑھانے کے بعد طلبہ کو بھی ہدایت کیجیے کہ وہ مل کر سبق پڑھیں۔
- یہ سبق ایک دانا اور دانشور شخصیت وتائی فقیر کے بارے میں ہے۔ اس کا اصل نام وتن مل تھا، جو بعد میں اسلام قبول کر کے مسلمان ہوا۔ وہ بچپن سے سادہ زندگی گزارتا تھا۔ اس کی باتوں میں مزاح اور حکمت دونوں ہوتے تھے۔ کبھی کبھی وہ ایسے سوال کرتا یا ایسی بات کہتا کہ لوگ ہنستے بھی تھے اور سوچتے بھی تھے۔ اس کی باتوں سے سبق ملتا ہے کہ غرور نہ کیا جائے، دل صاف رکھا جائے اور انسانیت کی خدمت کی جائے۔
- طلبہ سے پوچھا جائے کہ وہ وتائی فقیر کی کوئی ایسی بات بتائیں جو سبق میں شامل نہیں ہے۔
- طلبہ کو سبق ایک بار پھر پڑھنے کو کہا جائے تا کہ وہ ایک منٹ میں ٦٠ الفاظ درست ادائیگی اور تلفّظ کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- قواعد کی وضاحت: طلبہ کو بتایا جائے کہ ''صفت'' وہ لفظ ہے جو کسی چیز، جاندار، جگہ یا انسان کی خوبی یا خامی بتائے۔ مثالیں: اچھا بچہ (اچھا = صفت) سفید کپڑا (سفید = صفت، کپڑے کا رنگ بتا رہا ہے) بڑا گھر (بڑا = صفت، گھر کی خاصیت بتا رہا ہے) محنتی استاد (محنتی = صفت، استاد کی خوبی بیان کر رہا ہے)

مشق

(الف) خالی جگہ پُر کریں:

۱۔ **سجاٹپ** (پہچان)   ۲۔ **وتن مل**   ۳۔ **شیخ طاهر**   ۴۔ **امان**

(ب) سوال و جواب:

۱۔ وتائی فقیر تاجپور شہر میں پیدا ہوا۔

۲۔ اس کے رشتے دار نصر پور شہر منتقل ہو گئے۔

۳۔ وتائی کی ماں کے ہاتھ میں وہ بات تھی کہ ”جی چاہے تو چاول پکائے، جی چاہے تو روٹی پکائے۔“

۴۔ وتائی کی ماں نے اسے لکڑیاں لانے کو کہا۔

قواعد:

پہلے طلبہ کو کتاب کے صفحہ نمبر ۱۵ پر دی گئی وضاحت پڑھائی جائے۔

(ج) صفت کی چھ مثالیں: بڑا، چھوٹا، محنتی، ایماندار، تیز، خوبصورت۔

(د) الفاظ بنانے کی مشق:

۱.	س	ي	ا	ٹ	پ	سیاٹپ
۲.	د	ر	و	ي	ش	درویش
۳.	و	ت	ا	ي	و	وتایو
۴.	ک	ن	گ	ھ	ٹ	کنگھٹ

(ہ) وتائی فقیر پر پانچ جُملے:

۱۔ وتائی فقیر سندھ کا سادہ مگر دانا شخص تھا۔

۲۔ اس کا اصل نام وتن مل تھا۔

۳۔ اس کی باتیں سُن کر لوگ حیرت میں پڑ جاتے تھے۔

۴۔ اس کی کئی حکمت بھری باتیں مشہور ہیں۔

۵۔ وتائی فقیر کا مزار ٹنڈو الہ یار کے قریب ہے۔

سرگرمی:

- تین تین طلبہ پر مشتمل گروہ بنائے جائیں۔ ان کے درمیان لطیفے اور پہیلیاں سُنانے کا مقابلہ کرایا جائے۔ پہلے ساری جماعت کو پانچ منٹ دیے جائیں تاکہ وہ تیاری کر کے لطیفے اور پہیلیاں لکھ لیں، پھر کلاس کے سامنے سُنائیں۔ جو گروہ اچھے لطیفے اور پہیلیاں سُنائے، اس کی سب کے سامنے تالیاں بجا کر حوصلہ افزائی کریں۔

سبق نمبر ٦

پوپٹ

سیکھنے کے مقاصد:

- مثبت، منفی، سوالیہ اور تعجبیہ جُملے بنا سکیں۔
- اپنی پسند کی کہانیاں، لطیفے، نظمیں اور پہیلیاں منتخب کر کے پڑھ سکیں۔
- اعداد کی ترتیب سمجھ سکیں۔
- کسی بھی موضوع پر موقع کے مطابق اپنے الفاظ میں کم از کم دس جُملے بیان کر سکیں۔
- کسی بھی موضوع پر کم از کم پانچ سے سات سادہ جُملے لکھ سکیں۔
- کسی بھی نظم کو انفرادی یا اجتماعی طور پر سُر اور لَے کے ساتھ پڑھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ٦١، ۱۷ اور ۸۱

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو کتاب کے صفحہ نمبر ٦١ پر دی گئی نظم "پوپٹ" (تتلی) کھولنے کی ہدایت کیجیے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب سب طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھیں تو کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیے اور صحیح جواب ملنے پر شاباش دیجیے۔ طلبہ سے یہ بھی پوچھیے کہ کیا انھوں نے کبھی تتلی کو دیکھا ہے؟ اس کے رنگ کیسے تھے اور کہاں دیکھا تھا؟
- سُر اور لَے کے ساتھ نظم بلند آواز میں پڑھنا شروع کیجیے، ایسا انداز اپنایئے کہ طلبہ بھی اسی سُر اور لَے میں پڑھ سکیں۔ ایک بار پڑھنے کے بعد طلبہ کو بھی ہدایت کیجیے کہ وہ اجتماعی طور پر نظم پڑھیں۔
- یہ نظم رشید احمد لاشاری نے لکھی ہے۔ نظم میں شاعر نے تتلی کے حُسن کو بیان کیا ہے۔ شاعر کہتا ہے کہ چونکہ تتلی پھُولوں کا رس پیتی ہے اور زیادہ تر پھُولوں کے پاس رہتی ہے، اس لیے اس کا حُسن بھی پھُولوں جیسا ہے۔ اس کے رنگ بھی پھُولوں کی طرح مختلف لیکن دلکش ہیں۔ شاعر کو تتلی اتنی پسند ہے کہ وہ چاہتا ہے کہ اس سے رنگ اُدھار لے۔
- طلبہ کو اسکول کے باغیچے یا پھُولوں والے مقام پر لے جا کر تتلی اور پھُول دکھایئے (اگر وہاں ہوں) تا کہ طلبہ براہِ راست مشاہدہ کر سکیں۔
- طلبہ کو تقریر کے بارے میں بتایئے اور پھر تقریری مقابلہ کروایئے۔

مشق

(الف) دیے گئے اشعار کو لکیروں کے ذریعے صحیح بند یا سطر سے ملائیں۔

واھ واھ پيارو	پلارو پوپٽ
گلڙن کي ٿو	رسُ ٿو چوسين
سندر سُهڻو	گيت ٻڌائي
پورو ياڳ	پيارو پوپٽ
روزُ گُلن جو	۾ من مِٺو

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ تتلیاں تین یا اس سے زیادہ رنگوں کی ہوتی ہیں۔

۲۔ تتلیاں پھولوں کا رس پیتی ہیں۔

۳۔ تتلیاں تاروں کی طرح جھلملاتی اور چمکتی ہیں۔

۴۔ تتلیاں پھولوں کے رس پر گزر بسر کرتی ہیں۔

قواعد:

(ج) دیے گئے جملوں کو سوالیہ اور منفی جملوں میں بدلیے۔

سادہ جملہ	سوالیہ جملہ	منفی جملہ
مجھے بھوک لگی ہے۔	کیا مجھے بھوک لگی ہے؟	مجھے بھوک نہیں لگی ہے۔
طلبہ اسکول جاتے ہیں۔	کیا طلبہ اسکول جاتے ہیں؟	طلبہ اسکول نہیں جاتے ہیں۔
بکری گھاس کھاتی ہے۔	کیا بکری گھاس کھاتی ہے؟	بکری گھاس نہیں کھاتی ہے۔
آج مہمان آئیں گے۔	کیا آج مہمان آئیں گے؟	آج مہمان نہیں آئیں گے۔

(د) درج ذیل گنتی کے اعداد کو لفظی اعداد کی مختلف صورتوں میں تبدیل کیجیے۔

۰۱	هڪ	پهريون	پهرين
۰۲	ٻه	ٻيون	ٻئين
۰۳	ٽي	ٽيون	ٽئين
۰۴	چار	چوٿون	چوٿين
۰۵	پنج	پنجون	پنجين

(ہ) تتلیاں اور ان کے رنگوں پر پانچ سے سات سادہ جُملے:

ا۔ تتلی ایک کیڑا ہے۔

۲۔ تتلیوں کی سینکڑوں اقسام ہیں۔

۳۔ یہ پھُولوں کا رس پیتی ہیں۔

۴۔ بہار کے موسم میں یہ جگہ جگہ نظر آتی ہیں۔

۵۔ رنگین اور خوبصورت ہونے کی وجہ سے یہ بہت دلکش لگتی ہیں۔

۶۔ تتلیاں پودوں کے لیے فائدہ مند ہیں۔

سرگرمی:

- کلاس میں چار چار طلبہ کے گروہ بنائیے۔ انھیں تقریر کرنے کا انداز سکھائیے۔ پھر ہر طالبِ علم کو دس جُملوں کی تقریر کرنے کی ہدایت کیجیے۔

سبق نمبر ۷

سنڌي ٽوپيءَ جو هنر

سیکھنے کے مقاصد:

- اپنے گھر اور اسکول کی ضرورتوں پر گفتگو کر سکیں۔
- ضمیرِ خالص (جیسے: آءٌ, مان, اسين, ءِ اسان, تون توهان, اوهين, اوهان, هو هوءَ, اهي وغيره) کے مفہوم کو سمجھ کر درست طریقے سے استعمال کر سکیں۔
- جماعت اور اسکول کی سطح پر ہونے والی ادبی اور ثقافتی سرگرمیوں میں حصہ لے سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۱۹ تا ۲۱

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ کتاب کا صفحہ نمبر ۱۹ کھولیں، جہاں سبق ''سنڌي ٽوپيءَ جو هنر ''(سندھی ٹوپی کا ہنر) لکھا ہے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھ لیں تو ذہنی آمادگی کے سوالات کیجیے اور صحیح جواب دینے والوں کو شاباش دیجیے۔
- دو دو طلبہ کے گروہ بنائیے، اور انھیں باری باری سبق پڑھنے کی ہدایت دیجیے۔
- یہ سبق سندھی ٹوپی کے ہنر کے بارے میں ہے۔ ثقافت میں کھانے پینے، لباس اور دیگر اشیاء کو خاص اہمیت حاصل ہوتی ہے۔ قدیم زمانے میں لوگ سر ننگا رکھنا عیب سمجھتے تھے، اس لیے وہ ہمیشہ سر ڈھانپنے کے لیے کچھ نہ کچھ استعمال کرتے تھے۔ سندھی لوگ ٹوپی پہننا اپنی شان سمجھتے ہیں۔ ہزاروں برسوں سے ٹوپی مختلف ڈیزائنوں میں بنتی رہی ہے۔ پرانے زمانے اور آج کی ٹوپی میں معمولی فرق ہے۔ سبق کا خلاصہ سمجھائیے۔
- طلبہ سے پوچھیے: سندھی ٹوپی یا ثقافت کا دن کون کون مناتا ہے؟ اس دن کیا سرگرمیاں ہوتی ہیں؟
- پھر سمجھائیے کہ ضمیر (Pronoun) کیا ہوتا ہے۔ طلبہ سے جواب لیجیے اور بتائیے کہ ضمیر وہ لفظ ہے جو اسم (نام) کی جگہ استعمال ہوتا ہے۔ جو ضمیر انسانوں یا جانداروں کے لیے استعمال ہو، اسے ضمیرِ خالص کہتے ہیں، جیسے: آئون, مان, تون, توهان, اسين, اسان وغيره۔ بورڈ پر مثالوں کے ساتھ سمجھائیے۔

مشق

(الف) درست اور غلط جملوں کے آگے نشان لگائیے:

۱۔ ✓ ۲۔ ✗ ۳۔ ✓ ۴۔ ✗

(ب) سوالات کے جواب:

۱۔ پرانے زمانے کے لوگ ننگا سر رکھنا عیب سمجھتے تھے۔

۲۔ سندھی ٹوپی بنانے سے پہلے اس کی گول دیوار (ڈھانچہ) تیار کی جاتی ہے۔

۳۔ سندھی ٹوپی کے کئی ڈیزائن ہوتے ہیں۔
۴۔ سندھی ٹوپی کی خاص بات اس کی محراب میں پوشیدہ ہے۔

قواعد:

(ج) درج ذیل میں سے ضمیرِ خالص چُنیں اور جملوں میں استعمال کیجیے:

۱۔ توھان (آپ) ۲۔ مان (میں) ۳۔ اسان (ہم) ۴۔ تون (تم)

(د) سندھی ٹوپی پر چار جُملے لکھیے:

۱۔ سندھی ٹوپی سر پر بہت خوب صورت لگتی ہے۔
۲۔ زیادہ تر سندھی لوگ اسے فخر کے ساتھ پہنتے ہیں۔
۳۔ ہمارے شہر شہدادکوٹ میں بہت خوب صورت ٹوپیاں ملتی ہیں۔
۴۔ ان پر بہت محنت سے کاریگری کی جاتی ہے۔

سرگرمی:

- طلبہ کو سندھی ثقافت کی تصویریں دکھایئے اور ان سے پوچھیے کہ انھیں ثقافت کے کون سے پہلو زیادہ پسند ہیں۔

سبق نمبر ۸

قدرتي آفت زلزلو

سیکھنے کے مقاصد:

- ثبت (هاڪاري)، منفی (ناڪاري)، سوالیہ (سوالي) اور تعجبیہ (عجب) جُملے پہچان سکیں۔
- اپنے ماحول کے بارے میں کم از کم ایک منٹ تک تقریر کرسکیں۔
- کسی تقریب یا نمائش کو دیکھ کر، کسی خاص سرگرمی پر اپنا ردِعمل ظاہر کرسکیں۔
- گروہی، سماجی اور ثقافتی سرگرمیوں میں حصہ لے کر اپنی ذمہ داری خوشی اور دلچسپی سے ادا کرسکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب۳، صفحہ نمبر ۲۲ تا ۲۵

طریقہ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ کتاب کا صفحہ نمبر ۲۲ کھولیں، جہاں سبق "قدرتي آفت زلزلو" (قدرتی آفت: زلزلہ) لکھا ہے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھ لیں، تو ذہنی آمادگی کے سوالات کیجیے اور درست جواب دینے والوں کو شاباش دیجیے۔ طلبہ سے پوچھیے: ''کیا آپ نے کبھی زلزلے کے بارے میں سُنا ہے؟'' اس کے بعد سبق پڑھنا شروع کیجیے اور طلبہ کو بھی ساتھ پڑھنے کی ترغیب دیجیے۔
- سمجھایئے کہ زلزلہ ایک قدرتی آفت ہے۔ زمین کے اندر بڑی بڑی تختیاں (پلیٹیں) ہوتی ہیں جنھیں ٹیکٹو نک پلیٹس کہا جاتا ہے۔ جب یہ پلیٹیں آپس میں ٹکراتی ہیں تو زلزلہ آتا ہے۔ سندھی میں اسے ''زمین ڌڏڻ'' بھی کہا جاتا ہے۔ کچھ زلزلے دوسرے اسباب سے بھی آتے ہیں، جیسا کہ سبق میں بیان کیا گیا ہے- طلبہ کو بتائیں کہ زلزلے کے وقت کیا احتیاطی تدابیر اختیار کرنی چاہئیں، اور انھیں عملی طور پر کلاس میں کر کے دکھائیں۔
- بورڈ پر مثالوں کے ذریعے سمجھائیں:
- **هاڪاري** (مثبت) **جُملہ: مان پڙهان ٿو.** (میں پڑھتا ہوں۔)
- **ناڪاري** (منفی) **جُملہ: مان نہ پڙهان ٿو.** (میں نہیں پڑھتا۔)
- **سوالي** (سوالیہ) **جُملہ: ڇا مان پڙهان ٿو؟** (کیا میں پڑھتا ہوں؟)
- **عجب** (تعجبیہ) **جُملہ: ڪيڏو نہ سهڻو چنڊ آهي!** (کتنا خوبصورت چاند ہے!)

مشق

(الف) درست اور غلط جملوں کے آگے نشان لگائیں:

۱۔ ✓ ۲۔ ✗ ۳۔ ✓ ۴۔ ✗

OXFORD UNIVERSITY PRESS

(ب) سوالات کے جواب:

ا۔ زمین کی اندرونی حرکت کی وجہ سے زلزلہ آتا ہے۔

۲۔ زلزلے کئی اقسام کے ہوتے ہیں — کچھ ٹیکٹونک پلیٹوں کے ٹکرانے سے اور کچھ آتش فشانی سرگرمیوں سے۔

۳۔ زلزلے کی شدت کو ریکٹر اسکیل پر ناپا جاتا ہے۔

۴۔ وہ زلزلے شدید ہوتے ہیں جو گھروں کو گرا دیتے ہیں۔

قواعد:

(ج) جُملوں کو سوالیہ جُملوں میں تبدیل کریں:

ا۔ **ڇا زلزلو هڪ قدرتي آفت آهي؟**

۲۔ **ڇا زلزلا مختلف قسمن جا هوندا آهن؟**

۳ **ڇا انهن جي اها حرڪت سُست هوندي آهي؟**

۴۔ **ڇا کليل ميدانن يا پارڪن ۾ وڃڻ گهرجي؟**

(د) زلزلے کے وقت ہمیں کیا کرنا چاہیے؟ (تین جُملے)

ا۔ زلزلے کے وقت فوراً کھلی جگہ یا میدان میں چلے جانا چاہیے۔

۲۔ اگر باہر نہ نکل سکیں تو کسی مضبوط چیز جیسے میز وغیرہ کے نیچے پناہ لینی چاہیے۔

۳۔ زخمیوں کو فوراً مدد دینی چاہیے۔

(ہ) ۱۱ سے ۲۰ تک کے عدد سندھی میں لکھوائیں (جیسے **يارنهن، ٻارنهن** وغیرہ)

سرگرمی:

- کتاب میں دی گئی دوسری سرگرمیاں طلبہ سے کروائیں تا کہ وہ موضوع کو بہتر طور پر سمجھ سکیں۔

سبق نمبر ۹

پورهيت پنهنجي مُلڪ جا

سیکھنے کے مقاصد:

- سوالات کو غور سے سُن کر سمجھ سکیں۔
- عددی ترتیب جیسے ایک، دو، تین — پہلا، دوسرا، تیسرا — میں فرق سمجھ سکیں۔
- کوئی بات سُن کر اس کا تجزیہ کر سکیں اور اس سے متعلق سوالات کے جوابات دے سکیں۔
- تصویری اور تحریری الفاظ روانی سے پڑھ سکیں۔
- کسی تصویر یا تصویری کہانی کو دیکھ کر اس سے متعلق سوالات کے جوابات لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب ۳، صفحہ نمبر ۲۶–۲۷–۲۸، اور الفاظ کے فلیش کارڈ۔

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ کتاب کا صفحہ نمبر ۲۶ کھولیں جہاں سبق "پورهيت پنهنجي مُلڪ جا" (مزدور اپنے ملک کے) دیا گیا ہے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھ لیں تو کتاب میں دیے گئے ذہنی آمادگی والے سوالات پوچھیے اور صحیح جواب دینے پر شاباش دیجیے۔
- سبق بلند آواز اور واضح الفاظ میں پڑھائیے اور طلبہ کو ساتھ پڑھنے کے لیے کہیے۔
- سبق پڑھانے کے بعد طلبہ سے سوال کیجیے: آپ کے گھر کے بڑے کیا کام کرتے ہیں؟ کیا آپ ان کی مدد کرتے ہیں؟ اگر نہیں تو کیوں نہیں؟ اگر کرتے ہیں تو کس طرح مدد کرتے ہیں؟ طلبہ کو مختلف پیشوں اور محنت کی اہمیت کے بارے میں تفصیل سے بتائیے۔
- وضاحت کیجیے کہ ہر پیشہ معاشرے کے چلنے کے لیے ضروری ہے، کوئی بھی کام چھوٹا نہیں ہوتا۔
- الفاظ کے فلیش کارڈ دکھائیے اور طلبہ کو ان سے پہچان کرائیے۔
- بورڈ پر عددی ترتیب (پہلا، دوسرا، تیسرا وغیرہ) لکھ کر ترتیب بدلنے کی مشق کرائیے۔

مشق

(الف) درست جوابات:

۱. ٻني ٻارو ۲. درزي ۳. رازا ۴. سرڪاري

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ گزر بسر کے لیے انسان کو کسی نہ کسی کام یا پیشے کی ضرورت ہوتی ہے۔

۲۔ جو لوگ روزی کمانے کے لیے کام کرتے ہیں، ان کے کام کو پیشہ، محنت یا روزگار کہا جاتا ہے۔

OXFORD UNIVERSITY PRESS

۳۔ کسان کھیتوں میں فصل اُگاتے ہیں یا کاشت کاری کرتے ہیں۔
۴۔ عوام کی حفاظت پولیس اور فوج کرتی ہے۔

قواعد:

(ج) اعداد کو لفظی ترتیب میں بدلیے:

۱۔ ساتواں ۲۔ دسواں ۳۔ سولہواں ۴۔ چوبیسواں

(د) آپ کے والد صاحب کس پیشے سے وابستہ ہیں؟

- میرے والد صاحب کاشتکاری سے وابستہ ہیں۔ وہ کھیتوں میں محنت کر کے فصل تیار کرتے ہیں۔ وہ فصل کو شہر میں فروخت کر کے گھر کی ضرورتیں پوری کرتے ہیں۔ وہ سارا سال کھیتوں میں کام کرتے ہیں۔

سرگرمی:

- استاد، درزی، ڈاکٹر (طلبہ ان پیشوں کے کردار پر مختصر گفتگو کریں۔)

سبق نمبر ۱۰

پنهنجو ديس آ پاڪستان

سیکھنے کے مقاصد:

- نظم اور نثر میں فرق سمجھ سکیں اور درست ادائیگی کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- نظم میں سے اپنی پسندیدہ شعر کا مطلب لکھ سکیں۔
- اسم (اسمِ ذات) اور ضمیر کا مطلب جان سکیں۔
- مناسب آواز اور لہجے میں کم از کم دس سادہ جملوں پر مشتمل تقریر کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب۳، صفحہ نمبر ۹۲-۳۰

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیجیے کہ وہ کتاب کا صفحہ نمبر ۹۲ کھولیں جہاں نظم **"پنهنجو ديس آ پاڪستان"** (میرا وطن ہے پاکستان) لکھی ہے۔
- (یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۵ پر دیے گئے ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول کر سامنے رکھ لیں تو ذہنی آمادگی والے سوالات پوچھیے اور درست جواب دینے والے طلبہ کو شاباش دیجیے۔
- بلند آواز اور واضح تلفّظ کے ساتھ نظم کو سُر اور لَے میں پڑھایئے، اور طلبہ کو ساتھ پڑھنے کے لیے کہیے۔
- نثر اور نظم میں فرق سمجھائیں: نثر: سیدھی اور سادہ زبان میں لکھی جاتی ہے۔ یہ کہانی، مضمون یا گفتگو کی صورت میں ہوتی ہے، اس میں قافیہ یا ردِیف نہیں ہوتا۔
- نظم: شاعری کی صورت میں لکھی جاتی ہے۔ اس میں قافیہ، ردِیف اور بحر ہوتی ہے۔ نظم پڑھتے وقت آہنگ اور لَے کے ساتھ پڑھا جاتا ہے۔ مثال: ڏسي

  دنيا جا عجب نظارا، سائينءَ جي سگھ سمجھ پيارا
- نظم کی وضاحت: ہمارا ملک پاکستان قدرت کی نعمتوں سے بھرپور ہے۔ یہاں دریا، کھیت، پہاڑ، سمندر، جھیلیں اور قدرتی وسائل موجود ہیں۔ یہاں مختلف زبانیں بولی جاتی ہیں، لوگوں کے خوبصورت لباس اور مزیدار کھانے اس کی پہچان ہیں۔
- اسم اور ضمیر کی وضاحت: اسم: وہ لفظ جو کسی شخص، جانور، چیز یا جگہ کا نام بتائے۔ مثال: علی، قلم، کتاب، ماروی۔ ضمیر: وہ لفظ جو اسم کی جگہ استعمال ہوتا ہے تاکہ بار بار نام دہرانا نہ پڑے۔ مثال: **آئون، توهان، هو هوءَ**۔ جُملہ مثال: **علي قلم ورتو ← "علي'' ۽ ''قلم'' اسم آهن۔ مون قلم ورتو ← "مون'' ضمير آهي، ''قلم'' اسم آهي۔**

مشق

(الف) شعر مکمل کریں:

١ جبل, نديون ۽ ساوا گاھہ, هتي وهن ٿا ڪيئي واھَ.

٢ برساتن ۾ ڇهڪي پئي ٿو ٿر, بر ۽ هي ڪوهستانُ.

٣ ڪيڏو محنت وارن جو ڏِس, ربَ وڏايو آهي مانُ.

۴ امنُ, محبت آهي هِتڙي, خوش آهي هرڪو انسان.

(ب) سوالوں کے جواب:

١۔ ہمارے ملک میں دریا، پہاڑ، ندی، کھیت اور سرسبز میدان موجود ہیں۔

٢۔ برسات کے موسم میں تھر، بر اور کوہستان سرسبز ہو جاتے ہیں، سب جاندار خوش ہوتے ہیں۔

٣۔ یہاں کے مرد اور عورتیں سب محنتی ہیں۔

۴۔ یہاں کے لوگ امن و محبت سے خوشحال زندگی گزارتے ہیں۔

قواعد:

(ج) اسم اور ضمیر کی تعریف لکھو:

- اسم: وہ لفظ جو کسی انسان، جانور، چیز یا جگہ کا نام بتائے۔ مثال: سارنگ, راڪيش, ماروي۔
- ضمیر: وہ لفظ جو اسم کی جگہ استعمال ہو۔ مثال: آئون, توهان, هو۔

(د) طلبہ کو ہدایت کیجیے کہ انھیں نظم کا کون سا شعر پسند ہے؟ وہ لکھیں اور اس کی تشریح بھی کریں۔

سرگرمی:

- موضوع: میرا ملک پاکستان ہے۔ پاکستان ١۴ اگست ١٩۴٧ء کو آزاد ہوا۔ یہ ملک قائد اعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ کی قیادت میں وجود میں آیا۔ پاکستان کے چار صوبے ہیں: سندھ، پنجاب، بلوچستان اور خیبر پختونخوا۔ پاکستان کا دارالحکومت اسلام آباد ہے۔ پاکستان قدرتی خوبصورتی سے مالا مال ملک ہے۔ یہاں بلند و بالا پہاڑ، بہتے دریا، سرسبز میدان اور ریگستان موجود ہیں۔ پاکستان کی زمین زرخیز ہے اور یہاں ہر قسم کی فصل اگتی ہے۔ پاکستان کے لوگ محنتی، مہمان نواز اور بہادر ہیں۔ مجھے اپنے وطن سے محبت ہے — یہ میری پہچان ہے۔

سبق نمبر ۱۱

سالَ جون مُندون

سیکھنے کے مقاصد

- کسی بھی عنوان پر دس سادہ اور مربوط جملے لکھ سکیں۔
- جملوں میں زمانِ حال، ماضی اور مستقبل کے استعمال کو سمجھ سکیں۔
- تقریر، واقعہ یا گفتگو سن کر اپنی رائے دے سکیں۔
- گفتگو میں اپنے موقف کو واضح کر سکیں۔
- اپنے ماحول کے کسی موضوع پر کم از کم ایک منٹ کی تقریر کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب (سوم)، صفحہ ۳۱-۳۲-۳۳

طریقۂ تدریس:

- صفحہ ۳۱ پر سبق **سالَ جون مُندون** (سال کی رُتیں) کھلوائیں۔ (نئے لفظ: صفحہ ۸۶)
- ذہنی آمادگی کے سوالات کریں، درست جواب پر شاباش دیں۔
- واضح آواز اور صاف ادائیگی کے ساتھ سبق پڑھائیں؛ طلبہ سے بھی پڑھوائیں۔
- سمجھائیں کہ ہر موسم کی اپنی اہمیت ہے؛ چار الگ رُتیں ملک کو دلکش بناتی ہیں؛ ہر فصل اپنی مخصوص رُت میں ہوتی ہے۔
- ماحولیاتی تبدیلی کے متعلق بتائیں: جب درجۂ حرارت/بارش کے انداز میں غیر معمولی تبدیلی ہو (زیادہ گرمی/سردی، بارش بہت زیادہ یا بالکل نہ ہو) تو اسے ماحولیاتی تبدیلی کہتے ہیں؛ اس کی ایک بڑی وجہ آلودہ اور مضر گیسوں کا اخراج، دھواں وغیرہ ہے۔

زمانہ:

- حال: جو کام ابھی ہو— ”میں لکھ رہا ہوں۔“
- ماضی: جو ہو چکا— ”میں لکھ چکا تھا۔“
- مستقبل: جو آئندہ ہو— ”میں لکھوں گا۔“

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں

۱۔ ربیع ۲۔ خریف ۳۔ خُشک ۴۔ بہار

(ب) سوال و جواب:

۱۔ موسم تو تھوڑی دیر میں بدلتے رہتے ہیں، مگر رُت سال میں چار بار بدلتی ہے۔

۲۔ گرمی (اونہارو)، سردی (سیارو)، خریف/خزاں (سرءُ)، بہار۔

۳۔ سردیوں میں ٹھنڈ زیادہ ہوتی ہے؛ لوگ گرم کپڑے پہنتے ہیں وغیرہ۔

۴۔ بہار میں ہر جاندار خوش نظر آتا ہے۔

(ج) زمانے کی پہچان (حال/ماضی/مستقبل):

زمان حال	زمان ماضی	زمان مستقبل
فہیم پتنگ اُڑاتا ہے	فہیم نے پتنگ اُڑائی	فہیم پتنگ اُڑائے گا
رُوماسا روٹی کھاتی ہے	رُوماسا نے روٹی کھائی تھی	رُوماسا روٹی کھائے گی
بابا کل آرہے ہیں	بابا کل آئے تھے	بابا کل آئیں گے۔

(د) اپنی پسند کے موسم پر ۵-۷ جملے لکھیں (نمونہ):

(۱) مجھے ساون/برسات کا موسم پسند ہے۔ (۲) برسات کے موسم میں زمین ہری ہو جاتی ہے۔ (۳) جانوروں کے لیے چارہ پیدا ہوتا ہے۔ (۴) کھیتیاں ہوتی ہیں۔ (۵) گرمی کم ہو جاتی ہے۔ (۶) ان وجوہات کی بنا پر مجھے برسات کا موسم پسند ہے۔

سرگرمی:

- ''ماحول کی آلودگی'' پر ایک منٹ کی تقریر کی تیاری اور پیشکش کرائیں۔

سبق نمبر ۱۲

عید جو ڈھاڑو

سیکھنے کے مقاصد

- عبارت میں آئے نئے الفاظ درست ادا کرسکیں۔
- چار یا چار سے زیادہ اجزاء والے الفاظ کو جوڑ توڑ کر بیان کرسکیں۔
- مختلف جملے درست ادائیگی اور روانی سے پڑھ سکیں۔
- کوئی بات سن کر اس کا تجزیہ کر سکے اور سوالات کے جواب دے سکیں۔
- عددی رُتبہ (ایک/دو/تین بمقابلہ پہلا/دوسرا/تیسرا) کا فرق جان سکیں۔

امدادی سامان:

- صفحہ ۳۴-۳۵-۳۶ (نئے الفاظ: صفحہ ۸۶)

طریقۂ تدریس:

- سبق "عید جو ڈھاڑو" بلند آواز سے پڑھائیں، پھر باری باری بچّوں سے پڑھوائیں؛ مشکل الفاظ پڑھنے میں مدد کریں۔
- سمجھائیں: عید مسلمانوں کے لیے برکت اور خوشی کا دن ہے—اچھے کپڑے، اچھا کھانا، رشتے داروں سے ملنا، تحفے، بچّوں کو عیدی وغیرہ۔ عید الفطر اور عید الاضحیٰ کا فرق بھی بتائیں۔
- سوال: آپ کو کون سی عید پسند ہے؟ آپ عید پر کیا کرتے ہیں؟
- عددی رُتبہ بورڈ پر: ایک ← پہلا، دو ← دوسرا، تین ← تیسرا، چار ← چوتھا، پانچ ← پانچواں...

مشق

(الف) دُرست جملے کو تیر کے نشان سے ملائیں:

مسلمانوں کی دو	گفتگو/گھومنا پھرنا کرتے ہیں۔
قربانی کے جانور، گائیں، بکریاں،	عید مبارک کہتے ہیں۔
لوگ ایک دوسرے کو گلے مل کر	عیدیں ہوتی ہیں۔
خاص کھانے کھاتے اور	بھیڑیں، بھینسیں یا اونٹ ہیں۔

(ب) سوال و جواب:

۱۔ سال میں دو عیدیں آتی ہیں: عید الفطر اور عید الاضحیٰ۔
۲۔ عید الفطر: شوال کی پہلی تاریخ (رمضان کے اختتام پر)۔
۳۔ عید الاضحیٰ: حج کے مہینے (ذوالحجہ) میں۔

۴۔ عید کے دن: نئے کپڑے پہنتے ہیں، نمازِ عید پڑھتے ہیں، ایک دوسرے سے گلے ملتے ہیں، اچھے کھانے کھاتے ہیں، میل ملاقات کرتے ہیں۔

(ج) عددی درجہ: دو ← دوسرا، تین ← تیسرا، چار ← چوتھا، پانچ ← پانچواں۔

(د) ''عید کیسے مناتے ہیں؟'' آٹھ جملے (نمونہ دیا گیا ہے)۔

سرگرمی:

- صفحہ ۳۶ کی سرگرمی پڑھ کر کروائیں۔

سبق نمبر ۱۳

پاڑيسري ملڪن سان ناتا

سیکھنے کے مقاصد

- مختلف جملے درست ادائیگی اور روانی سے پڑھ سکیں۔
- مناسب آواز اور لہجے میں کم از کم دس جملوں کی تقریر کر سکیں۔
- فعل کا مفہوم سمجھ سکیں۔
- رائے دیتے وقت دوسروں کے جذبات و احساسات کا احترام کر سکیں۔

امدادی سامان:

- صفحہ ۳۷-۳۸-۳۹ (نئے لفظ: صفحہ ۸۶)

طریقۂ تدریس:

- سبق "**پاڑيسري ملڪن سان ناتا**" بلند آواز سے پڑھائیں، پھر بچّوں سے باری باری پڑھوائیں۔
- تصور دیں: جیسے افراد کے پڑوسی ہوتے ہیں ویسے ملکوں کے بھی پڑوسی ہوتے ہیں۔
- سوال: کیا پڑوسی سے اچھا تعلق رکھنا چاہیے؟ پڑوسی ملکوں سے کیسے؟ کسی ایک پڑوسی ملک کے بارے میں بتائیں۔
- تقریر کی مختصر مشق کروائیں۔
- فعل: جو لفظ ''ہونا، کرنا، ہونا/بننا'' کے معنی دے — مثلاً ''منیبہ آم کھاتی ہے'' (کھاتی = فعل) وغیرہ۔ مثالیں بورڈ پر دکھائیں۔

مشق

(الف) خالی جگہیں:

۱۔ ڀارت　۲۔ تهران　۳۔ ٻاويهه　۴۔ شمال مغرب

(ب) سوال و جواب:

۱۔ ایران، بھارت، افغانستان اور چین — پاکستان کے پڑوسی ہیں۔

۲۔ چین کا دارالحکومت بیجنگ ہے۔

۳۔ بھارت کی سرحد سندھ، پنجاب اور آزاد کشمیر کی جانب سے ملتی ہے۔

۴۔ ایران کی قومی زبان فارسی ہے۔

(ج) فعل پڑھائیں۔

فعل والے جملے:

۱۔ سرمد لکھتا ہے۔

۲۔ پریانکا روٹی کھاتی ہے۔

۳۔ منیبہ سائیکل چلاتی ہے۔

(فعل: لکھتا، کھاتی، چلاتی)

(د) اکیس تا تیس (۲۱–۳۰) لکھیں:

ايڪيھ، ٻاويھ، ٽيويھ، چوويھ، پنجويھ، ڇهويھ، ستاويھ، اٺاويھ، اڻٽيھ، ٽيھ.

سرگرمی

- صفحہ ۳۹ کی سرگرمی کرائیں؛ تقریر کی تیاری میں رہنمائی دیں۔

سبق نمبر ۱۴

محنت

سیکھنے کے مقاصد

- کوئی بھی نظم انفرادی/اجتماعی طور پر سُر اور لَے کے ساتھ پڑھ سکیں۔
- جملے میں ہم معنی (مترادف) الفاظ پہچان سکیں۔
- بچّوں کی نظم سُر اور لَے سے پڑھ کر لطف لے اور سوالوں کے جواب دے سکیں۔
- گروہی، سماجی و ثقافتی سرگرمیوں میں حصہ لے سکیں اور ذمہ داری خوش اسلوبی سے ادا کرسکیں۔

امدادی سامان:

- صفحہ ۴۰–۴۱ (نئے لفظ: صفحہ ۸۶)

طریقۂ تدریس:

- نظم "محنت" سُر اور لَے سے پڑھائیں؛ پھر سب مل کر پڑھیں۔
- مفہوم: محنت کے بغیر کچھ تیار نہیں ہوتا؛ ہر کام محنت سے ہوتا ہے؛ محنت نہ ہو تو کامیابی نہیں—نظم/اشعار سے مثالیں دیں۔
- سوالات: محنت کیوں ضروری ہے؟ نہ کریں تو کیا ہوگا؟ آپ کس چیز کے لیے محنت کرتے ہیں؟
- ہم معنی الفاظ: معنی ایک جیسے ہوں—مثلاً پیارا/خوبصورت وغیرہ۔
- ہم نصابی سرگرمیوں کی اہمیت بتائیں۔

مشق

(الف) مصرعے مکمل کریں:

(۱) زماني ۾ نالو وڏائي ٿي محنت.

(۲) ڪنجي ڪاميابي جي آهي اِها ئي.

(۳) سُجائيءَ جي غم کان بچائي ٿي محنت.

(۴) هيءَ خوددار سڀ کي بڻائي ٿي محنت.

(ب) سوال و جواب:

۱۔ محنت سے آسائش ملتی ہے، مشکل کم ہوتی ہے۔

۲۔ محنت کامیابی کی کنجی ہے۔

۳۔ محنت انسان کو بے سروسامانی/محتاجی سے بچاتی ہے۔

۴۔ محنتی انسان باعزت اور مطمئن زندگی گزارتا ہے—کسی کے سامنے ہاتھ نہیں پھیلاتا۔

(ج) ہم معنی الفاظ:

انسان—آدمی، امید—آسرا، آرام—سکون، خوف—ڈَر۔

(د) پسندیدہ شعر کی تشریح طلبہ کو سندھی کے حصے میں کروائیں اور سمجھائیں۔

سرگرمی

- صفحہ ۴۱ کی سرگرمی رہنمائی کے ساتھ کروائیں۔

سبق نمبر ۱۵

شاہ عبداللطیف جو پیغام

سیکھنے کے مقاصد

- چار یا اس سے زیادہ اجزاء والے الفاظ کو جوڑ کر بیان کرسکیں۔
- کہانیوں/واقعات/نظموں کے متن کے مطابق سوالوں کے جواب لکھ سکیں۔
- واحد سے جمع اور جمع سے واحد بنا سکیں۔
- بیت بازی میں حصہ لے سکیں۔
- پسندیدہ موضوع پر ۵–۷ سادہ جملے لکھ سکیں۔
- کوئی کہانی/نظم پڑھ یا سن کر اپنی پسند/ناپسند پر رائے دے سکیں۔

امدادی سامان:

- صفحہ ۴۲–۴۳–۴۴ (نئے لفظ: صفحہ ۸۶)

طریقۂ تدریس:

- سبق "**شاہ عبداللطیف جو پیغام**" بلند آواز میں سنائیں؛ پھر گروہوں میں ایک بار طلبہ سے پڑھوائیں۔
- تعارف: شاہ عبداللطیف بھٹائی سندھ کے عظیم صوفی بزرگ و شاعر—ان کا پیغام امن، محبت، باہمی احترام، دھرتی سے محبت اور انسانیت ہے؛ سب مذاہب کا ادب، ایک خدا—محبت سے ساتھ رہیں۔ یہی پیغام دیگر صوفیاء (مثلاً سچل سرمست، ضلع خیرپور) نے بھی دیا۔
- بچّوں میں شاہ لطیف کے اشعار/بیتوں کا مقابلہ کروائیں—دو ٹیمیں بنائیں؛ اچھا پڑھنے والوں کی حوصلہ افزائی کریں۔

مشق

(الف) درست/غلط:

۱۔ درست ۲۔ غلط ۳۔ درست ۴۔ غلط

(ب) سوال و جواب:

۱۔ شاہ لطیف ۱۶۸۹ء میں پیدا ہوئے۔
۲۔ والد کا نام شاہ حبیب تھا۔
۳۔ شاہ لطیف کی شاعری کے مجموعے کو "شاہ جو رسالو" کہتے ہیں۔
۴۔ آپ نے ۱۴ صفر ۱۱۶۵ھ کو وفات پائی۔

OXFORD UNIVERSITY PRESS

(ج) واحد/جمع کی تبدیلی:

واحد	کپڙو	ملڪُ	ميرو	تنبورو
جمع	کپڙا	ملڪَ	ميرا	تنبورا

(د) شاہ لطیف کی زندگی پر ۵–۷ جملے:

سندھی کے حصے میں اس کا جواب طلبہ کو سمجھائیں۔

سرگرمی

- طلبہ کے درمیان شاہ لطیف کے اشعار کا مقابلہ کروائیں۔
- سرگرمی (حروف جوڑیں):
- جھ ر ڪ ي = جھرڪي، ع ي ن ڪ = عينڪ، ط و ط و = طوطو

سبق نمبر ۱۶

وڏي ڀاءُ ڏانهن خط

سیکھنے کے مقاصد:

- دس سے پندرہ سادہ جملوں پر مشتمل عبارت پڑھ کر سمجھ سکیں۔
- لفظوں کے متضاد بنا سکیں۔
- روزمرہ زندگی میں بجلی، پانی، گیس اور ابلاغ کے ذرائع جیسے انٹرنیٹ اور کمپیوٹر کا درست استعمال کر سکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب سوم، صفحہ نمبر ۴۵-۴۶

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ کتاب کے صفحہ نمبر ۴۵ پر دیا گیا سبق **"وڏي ڀاءُ ڏانهن خط"** کھولیں۔ (نوٹ: نئے لفظوں کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۶ اور ۸۷ پر موجود ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو کتاب میں دیے گئے ''ذہنی آمادگی کے سوال'' پوچھیں اور درست جواب دینے والے طلبہ کو شاباش دیں۔
- طلبہ کو خط بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔ پھر جوڑوں میں طلبہ کو آپس میں خط پڑھوائیں۔
- طلبہ کو بتائیے کہ پہلے جب موبائل فون نہیں تھے تو لوگ ایک دوسرے کا حال احوال جاننے کے لیے خط لکھتے تھے۔
- خط آج بھی کاغذ پر لکھ کر بھیجا جاتا ہے اور انٹرنیٹ پر ای میل یا الیکٹرونک خط بھی لکھا جاتا ہے۔
- طلبہ کو سمجھائیں کہ خط لکھنا چاہیے، اس سے ایک دوسرے کی خبر بھی ملتی ہے اور لکھنے کی عادت بھی بہتر ہوتی ہے۔
- انھیں موبائل پر واٹس ایپ، گوگل، ای میل دکھانے سے پہلے ان سے پوچھیں کہ یہ چیزیں کیا ہیں۔ پھر انھیں دکھا کر سمجھائیں کہ یہ چیزیں روزمرہ زندگی میں بہت استعمال ہوتی ہیں۔
- لفظوں کے متضاد: ایسے الفاظ جن کے معنی ایک دوسرے کے بالکل اُلٹ ہوں۔ جیسے: نیچے _ اوپر سردی _ گرمی علم _ جہالت: آپ بھی کچھ الفاظ کے متضاد بتائیں۔

مشق

(الف) خالی جگہوں کے دُرست جواب۔

۱۔ خیر ۲۔ خط ۳۔ محبت ۴۔ دھوم دھام

(ب) سوالوں کے جواب

۱۔ خط لکھنے کی ابتداء خیریت پوچھنے سے کی جاتی ہے۔

۲۔ یہ خط ایک چھوٹے بھائی نے اپنے بڑے بھائی کو لکھا ہے۔

۳۔ خط میں بھائی کی طرف سے خط نہ لکھنے، کوئی خبر نہ دینے، شادی کی تیاریوں وغیرہ کا ذکر ہے۔
۴۔ خط کی اختتام دعاؤں اور جواب لکھ کر بھیجنے کی درخواست سے کی جاتی ہے۔

(ج) لفظوں کے متضاد بہت —کم شروع —ختم زیادہ —تھوڑا فکر / پریشانی —خوشی / دلجوئی

(د) اپنے دوست کو خط لکھیں جس میں امتحان میں اپنی کامیابی کا بتائیں۔

مِٹھی

یکم نومبر، ۲۰۲۵ء

پیارے دوست،
السلام علیکم،
رب کے کرم سے یہاں سب خیر ہے۔ میں خوش ہوں۔ چھٹیاں گزار رہا ہوں۔ امید ہے کہ تم بھی خوش ہوگے، گھر میں بھی سب خیریت ہوگی۔ اپنا حال احوال ضرور لکھنا، چھٹیوں میں کیا کر رہے ہو، سب خط میں لکھ کر بھیجنا۔
امتحانوں کے نتائج آگئے ہیں، اس لیے تمھیں بتاتے ہوئے خوشی ہو رہی ہے کہ میرا امتحان اچھے نمبروں سے پاس ہوا ہے۔ سندھی کے مضمون میں تو میرے ۹۰ فیصد نمبر آئے ہیں۔ مضمون شاہ لطیف پر تھا جو سندھ کے بڑے شاعر ہیں۔ انھوں نے محبت، سچائی اور انسانیت کا پیغام دیا تھا۔ میں نے سب لکھا تھا، شاید اس لیے اچھے نمبر ملے۔ دوسرے مضامین میں بھی ۸۰ فیصد نمبر آئے ہیں۔ اردو میں کم نمبر آئے ہیں مگر پاس ہوگیا ہوں، کوشش کروں گا کہ تم سے اردو سیکھ لوں۔ تمھیں تو اردو اچھی آتی ہے۔
جلدی اپنے نمبر لکھ کر بتاؤ۔ کتنے نمبر آئے؟ کس کس مضمون میں؟ چھٹیوں میں کیا کیا؟ اس سال بارشیں اچھی ہوئیں، تمھارے ہاں بھی ضرور ہوئی ہوں گی۔ تمھارے خط کا انتظار رہے گا۔

محبت کے ساتھ،
تمھارا دوست
راجا رمضان

سرگرمی:

- طلبہ کو جوڑوں میں تقسیم کریں۔ پہلے بورڈ پر خط لکھنے کا طریقہ سمجھائیں، پھر طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ ایک دوسرے کو خط لکھیں۔ کاپی میں خط لکھ کر اپنے ساتھی کو دکھائیں اور بھی چیک کریں کہ کس نے درست خط لکھا ہے۔

سبق نمبر ۱۷

مان آھیان موبائل فون

سیکھنے کے مقاصد:

- ہم نصابی سرگرمیوں کے دوران گفتگو سن کر سمجھ سکیں۔
- گھر، اسکول اور آس پاس ہونے والی بات چیت سن کر اس کے اہم نکات بیان کرسکیں۔
- سادہ جملوں پر مشتمل تقریر کرتے ہوئے جسمانی حرکات وسکنات اور تاثرات سے تقریر کو مؤثر بنا سکیں۔
- جملے میں زمانِ حال، ماضی اور مستقبل کا استعمال سمجھ سکیں۔
- تقریر، واقعہ یا گفتگو سن کر اپنا ردِعمل پیش کرسکیں۔
- موقع محل کے مطابق اپنے خیالات کا اظہار کرسکیں۔
- روزمرہ زندگی میں موبائل کا درست استعمال کرسکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب، جماعت سوم، صفحہ نمبر ۴۷-۴۸-۴۹-۵۰

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ کتاب کے صفحہ ۴۷ پر موجود سبق ''**مان آھیان موبائل فون**'' کھولیں۔ (نوٹ: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر موجود ہیں۔)
- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں اور درست جواب دینے پر طلبہ کی حوصلہ افزائی کریں۔
- سبق بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں۔ پھر طلبہ کو جوڑوں کی صورت میں ایک بار سبق پڑھوائیں۔
- طلبہ کو سمجھایا جائے کہ جب موبائل نہیں تھے تو لوگ آپس میں کیسے رابطہ کرتے تھے؟ موبائل آنے سے کیا فائدے ہوئے؟ موبائل کس سائنسدان نے کس کمپنی کے ساتھ بنایا؟ کس سال موبائل کو اسمارٹ فون بنایا گیا؟ کیا آپ کے گھر میں موبائل ہے؟ اس میں کون کون سی خصوصیات موجود ہیں؟
- زمان (Tense): مثال کے جملے بورڈ پر لکھے جائیں: زمان سے مراد ہے وقت۔ یعنی فاعل جو کام کرتا ہے، وہ کسی خاص وقت میں ہوتا ہے۔ اس کام کے وقت کو بتانے والے لفظ کو فعل کا زمان کہتے ہیں۔
- مثال: جمال کھیل کھیلتا ہے (حال) جمال نے کھیل کھیلا (ماضی)
- جمال کھیل کھیلے گا (مستقبل)
- سندھی زبان میں فعل کے تین بنیادی زمانے ہیں: زمانِ حال -موجودہ یا چل رہا وقت زمانِ ماضی - گزرا ہوا وقت زمانِ مستقبل - آنے والا وقت
- سرگرمی: موبائل فون کے ذریعے ٹیکنالوجی کے فائدوں پر مبنی ویڈیوز دکھائیں اور ویڈیو سے سیکھی جانے والی اہم باتیں طلبہ سے پوچھیں۔

مشق

(الف) خالی جگہ پُر کریں۔

۱۔ انسان ۲۔ ۱۹۹۰ء ۳۔ اوزار

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ سائنسدان مارٹن کوپر نے موٹرولا کمپنی کے ساتھ مل کر موبائل فون تیار کیا۔

۲۔ سن ۲۰۰۷ء میں موبائل کو اسمارٹ فون بنایا گیا۔

۳۔ ابتدا میں موبائل فون صرف کال اور پیغام کے لیے استعمال ہوتا تھا۔

۴۔ سن ۲۰۰۷ء میں اسٹیو جابز نے موبائل کو اسمارٹ فون کی صورت میں متعارف کرایا۔

(ج) زمانِ حال، ماضی اور مستقبل

زمانہ مستقبل	زمانہ ماضی	زمانہ حال
میں لکھوں گا۔	میں نے لکھا۔	میں لکھتا ہوں۔
سمیر ہنسے گا۔	سمیر ہنسا۔	سمیر ہنستا ہے۔
عاشر کتاب پڑھے گا۔	عاشر نے کتاب پڑھی۔	عاشر کتاب پڑھتا ہے۔
منسا کھیل کھیلے گی۔	منسا نے کھیل کھیلا۔	منسا کھیل کھیلتی ہے۔

(د) آپ موبائل کب استعمال کرتے ہیں؟ تین جملے لکھیں۔

۱۔ جب ابو دوسرے شہر میں ہوتے ہیں تو امّی مجھے ان سے بات کروانے کے لیے موبائل دیتی ہیں۔

۲۔ میں کارٹون دیکھنے کے لیے موبائل استعمال کرتا ہوں، لیکن امّی زیادہ دیر موبائل استعمال نہیں کرنے دیتیں۔

۳۔ میں حساب اور انگریزی کی معلومات حاصل کرنے کے لیے بھی موبائل فون استعمال کرتا ہوں۔

سرگرمی:

- جماعت کے دو گروہ بنائیں۔ پہلے گروہ کو موضوع دیں: موبائل فون استعمال کرنے کے فائدے: مثلاً فائدوں میں: معلومات تک رسائی-- لوگوں سے رابطہ -- دوسرے گروہ کو موضوع دیں: موبائل فون کے زیادہ استعمال کے نقصانات۔ طلبہ پہلے اپنی کاپی میں تیاری کریں، پھر جماعت کے سامنے آکر اپنا موضوع پیش کریں۔ اور نقصانات میں: زیادہ استعمال سے آنکھوں کا متاثر ہونا--- پڑھائی میں کمزوری-- ذہنی دباؤ وغیرہ مزید معلومات کے لیے انٹرنیٹ سے بھی تحقیق کی جاسکتی ہے۔
- طلبہ سے کہیں کہ پینسل کی مدد سے دیا گیا راستہ تلاش کریں۔

سبق نمبر ۱۸

راند رچایون

سیکھنے کے مقاصد:

- ہم نصابی سرگرمیوں کے دوران گفتگو سن کر سمجھ سکیں۔
- ہم نصابی سرگرمیوں کے بارے میں بات چیت کرسکیں۔
- لطیفے، ٹوٹکے اور پہیلیاں سن کر ان کا مطلب بیان کرسکیں۔
- طلبہ نظم کو سراور لے کے ساتھ پڑھ کرلطف اندوز ہوسکیں اورسوالوں کے جواب دے سکیں۔
- جملے میں استعمال ہونے والے ہم معنی الفاظ پہچان سکیں۔
- کسی بھی تصویر یا منظر کو دیکھ کر اس کے بارے میں اپنے خیالات کا اظہار کرسکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب، جماعت سوم، صفحہ ۵۱–۵۲–۵۳

طریقۂ تدریس:

طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ کتاب کے صفحہ ۵۱ پر موجود نظم **"راند رچایون"** کھولیں۔ (نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر موجود ہیں۔)

- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو ذہنی آمادگی کے سوالات پوچھیں اور درست جواب دینے پر طلبہ کی حوصلہ افزائی کریں۔
- نظم بلند آواز میں سراور لے کے ساتھ پڑھ کرسنائیں۔ پھر طلبہ سے بھی اجتماعی طور پر نظم پڑھوائیں۔
- طلبہ سے سوال کریں: کھیل کیوں ضروری ہیں؟ کھیل ہماری زندگی پر کیسے اثر انداز ہوتے ہیں؟ اس نظم کا شاعر کون ہے؟ کھیلنے سے کیا راحت ملتی ہے؟ اس نظم سے ہمیں کیا سبق ملتا ہے؟
- طلبہ کو بتائیں کہ محمد رمضان زلفی کی یہ نظم کھیل کی خُوب صُورتی، اس کے فائدے اور بچّوں کی نشوونما کو کھیل کے ذریعے بیان کرتی ہے۔ پھر طلبہ سے پوچھیں کہ کھیل میں کون سی چیزیں شامل ہوتی ہیں؟
- ہم معنی الفاظ: وہ الفاظ جن کے معنی ایک جیسے یا قریب قریب ہوں، لیکن الفاظ مختلف ہوں۔مثال: علم – دانائی ذہانت –عقل-–خراب –برا
- ہم نصابی سرگرمیاں: ہم نصابی سرگرمیاں وہ ہوتی ہیں جو اسکول کے باہر یا پڑھائی کے علاوہ انجام دی جاتی ہیں، جیسے کھیل، سیر و تفریح وغیرہ۔ طلبہ سے پوچھیں: آپ کون سی ہم نصابی سرگرمیاں پسند کرتے ہیں؟ آپ نے کون سی ہم نصابی سرگرمی کب اور کہاں کی تھی؟

مشق

(الف) درست/غلط لکھیں:

۱۔ غلط ۲۔ درست ۳۔ غلط ۴۔ درست

OXFORD UNIVERSITY PRESS

(ب) سوالوں کے جواب:

۱۔ کھیلنا تندرستی کی نشانی ہے۔

۲۔ کھیل کے ذریعے محبت اور علم میں اضافہ ہوتا ہے۔

۳۔ کھیل میں روح کی راحت ہوتی ہے۔

۴۔ اس نظم سے سبق ملتا ہے کہ تندرستی ہزار نعمت ہے۔

(ج) ہم معنی الفاظ:

عقل مند— دانا- فکر — پریشانی-- اختتام — آخر--سکون — آرام

(د) تصویر دیکھ کر چند جملے لکھیں:

اس تصویر میں بچے کھیل رہے ہیں۔ وہ فٹبال کھیل رہے ہیں۔ دونوں بچّوں نے شلوار قمیض پہن رکھی ہے۔ دونوں نے سندھی ٹوپی بھی پہنی ہوئی ہے۔ وہ میدان میں کھیل رہے ہیں۔ طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ اپنے جملے خود لکھیں۔

سرگرمی:

- طلبہ کے چار گروہ بنائیں۔ ہر گروہ کو ہدایت دیں کہ وہ لطیفے، ٹوٹکے یا چھوٹی پہیلیاں سنائیں۔ انھیں بتائیں کہ یہ ایک مقابلہ ہے۔ جو طالب علم سب سے زیادہ، بہترین اور مزاحیہ لطیفے سنائے گا، اسے شاباش دی جائے گی۔

  مثال: ایک آدمی نے بچے سے پوچھا: "یہ راستہ کہاں جاتا ہے؟" بچے نے جواب دیا: "یہ راستہ کہیں نہیں جاتا، یہ تو یہیں رہتا ہے!"

- طلبہ سے کہیں کہ پینسل کی مدد سے دیا گیا راستہ تلاش کریں۔

سبق نمبر ۱۹

رستن تي هلڻ جا قاعدا

سیکھنے کے مقاصد:

- گھر میں ہونے والی گفتگو سن کر، اس کے اہم نکات کو سمجھ سکیں اور بیان کر سکیں۔
- اعداد کی ترتیب کو سمجھ کر لکھ سکیں۔
- سبق پڑھ کر یا سن کر، اس سے متعلق سوالوں کے جوابات دے سکیں۔
- مختلف زمانوں میں سوالیہ جملوں کو مثبت اور منفی جملوں میں بدل سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۵۴، ۵۵، ۵۶

طریقۂ تدریس:

طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ اپنی کتاب کے صفحہ نمبر ۵۴ پر موجود سبق **"رستن تي هلڻ جا قاعدا"** کھولیں۔ (نوٹ: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر دیے گئے ہیں۔)

- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو کتاب میں دیے گئے ابتدائی سوالات پوچھیں، اور درست جواب پر طلبہ کو شاباش دیں۔
- سبق بلند آواز میں پڑھ کر سنائیں اور طلبہ سے بھی مل کر بلند آواز میں پڑھوائیں۔
- بحث کے سوالات: سڑک پر چلنے کے قوانین کے بارے میں آپ کیا جانتے ہیں؟ گاڑیاں کس طرف سے چلتی ہیں؟
- سڑک کے اصول جاننا کیوں ضروری ہے؟ (تاکہ ہر شخص اپنی طرف چلے اور کوئی نقصان نہ ہو) فٹ پاتھ پر چلنے کے کیا اصول ہیں؟ فٹ پاتھ شہر میں کیوں بنائے جاتے ہیں؟ اگر ہم سڑک پر احتیاط سے نہ چلیں تو کیا ہو سکتا ہے؟ اس سبق سے ہم نے کیا سیکھا؟ کون سی باتیں جاننا ضروری ہیں؟
- مثبت اور منفی جملے: مثبت جملے وہ ہوتے ہیں جن میں ہاں یا تصدیق کی جاتی ہے۔ منفی جملے وہ ہوتے ہیں جن میں ''نہ'' یا انکار ہوتا ہے۔
- مثال: مثبت: وہ اسکول جاتا ہے۔ منفی: وہ اسکول نہیں جاتا۔

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ قانون ۲۔ خبرداری ۳۔ سلامتی ۴۔ زیبرا کراسنگ

(ب) سوالات کے جوابات:

۱۔ شہر میں دونوں طرف فٹ پاتھ (پیدل چلنے کا راستہ) بنے ہوتے ہیں۔

۲۔ ٹریفک کو کنٹرول کرنے والے سپاہی سفید وردی پہنے ہوتے ہیں۔

۳۔ ان پٹوں کو زیبرا کراسنگ کہا جاتا ہے۔

۴۔ جن سڑکوں پر فٹ پاتھ نہ ہو، ان پر دائیں طرف سے چلنا چاہیے۔

(ج) عددی ترتیب: چھ – چھٹا دس – دسواں پندرہ – پندرھواں اٹھارہ – اٹھارھواں

(د) سڑک پر چلنے کے قواعد کے بارے میں آٹھ جملے:

سڑک پر چلنے کے وقت کچھ اصولوں پر عمل کرنا ضروری ہے تاکہ ہر شخص محفوظ رہے۔

۱۔ ہمیشہ فٹ پاتھ پر چلنا چاہیے، سڑک کے بیچ میں نہیں۔

۲۔ سڑک پار کرتے وقت دائیں اور بائیں دیکھنا چاہیے۔

۳۔ جہاں زیبرا کراسنگ ہو، وہاں سے سڑک پار کرنی چاہیے۔

۴۔ ٹریفک سگنلز کا احترام کرنا چاہیے۔

۵۔ چلتے وقت موبائل یا ہیڈ فون استعمال نہیں کرنے چاہئیں۔

۶۔ رات کے وقت ہلکے رنگ کے کپڑے پہننے چاہئیں تاکہ ڈرائیور دیکھ سکیں۔

۷۔ بچّوں کو بڑوں کے ساتھ چلنا چاہیے۔

۸۔ دوسروں کی حفاظت کا بھی خیال رکھنا چاہیے۔

سرگرمی:

- طلبہ کے گروہ بنائیں۔ ہر گروہ کو ٹریفک اہلکار کی ذمہ داریوں کے بارے میں سمجھائیں۔ اس کے بعد ہر گروہ اپنی ذمہ داریوں کا مظاہرہ جماعت کے سامنے کریں۔ جو گروہ اچھی کارکردگی دکھائے، اسے شاباش دیں۔

سبق نمبر ۲۰

ٻارن جو عالمي ڏھاڙو

سیکھنے کے مقاصد:

- پچاس تک گنتی کو سندھی الفاظ میں لکھ سکیں۔
- اسمِ ضمیر کے مفہوم کو سمجھ سکیں۔
- ذرائع ابلاغ (میڈیا) کے ذریعے، بچّوں کے مختلف کاموں (کارٹون، کھیل اور تفریحی پروگرام) کے بارے میں اپنی رائے کا اظہار کرسکیں۔
- لائبریری میں موجود رسالوں اور اخبارات میں چھپی ہوئی اپنی پسندیدہ دلچسپ کہانیوں، لطیفوں اور نظموں کا مطالعہ کر کے دوسروں کو سنا سکیں۔
- روزمرہ زندگی (گھر، اسکول، مندر، مسجد، چرچ اور گردوارہ) میں نظم و ضبط کا مظاہرہ کرسکیں۔
- اسکول میں ہونے والی گفتگو سن کر اس کے اہم نکات اور نتائج کو سمجھ کر بیان کرسکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰

طریقۂ تدریس:

طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ صفحہ ۵۷ پر موجود سبق "ٻارن جو عالمي ڏھاڙو" کھولیں۔ (نوٹ: نئے الفاظ کے معنی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر دیے گئے ہیں۔)

- جب تمام طلبہ سبق کھول لیں تو ابتدائی سوالات پوچھیں اور درست جواب پر طلبہ کی حوصلہ افزائی کریں۔
- سبق بلند آواز سے پڑھیں، اور طلبہ سے بھی اونچی آواز میں پڑھوائیں۔
- سوالات اور بحث کے نکات: آپ کے خیال میں حق کیا ہوتے ہیں؟ حق کا مطلب کیا ہے؟ بچّوں کے حقوق کا دن کیوں منایا جاتا ہے؟
- وضاحت: بچّوں کا عالمی دن منانے کا مقصد یہ پیغام دینا ہے کہ بچے ہمارا مستقبل ہیں، اور ان کی خوشی، تعلیم اور حفاظت سب سے اہم ہے۔
- حق کا مطلب: وہ چیزیں جو ہر انسان کا حق ہیں، اور کوئی ان سے چھین نہیں سکتا۔ مثلاً: تعلیم حاصل کرنے کا حق-- کھیلنے کا حق--اچھا کھانا اور صاف پانی--محبت اور عزت سے جینے کا حق-- بیماری کی صورت میں علاج کا حق۔ یہ تمام حقوق ہر بچے اور انسان کو برابری کی بنیاد پر ملنے چاہییں، چاہے وہ کسی بھی مذہب یا ذات سے ہو۔
- لائبریری کے آداب: لائبریری میں داخل ہوتے ہی خاموش رہنا چاہیے تاکہ دوسروں کو پڑھنے میں پریشانی نہ ہو۔ اپنی جگہ پر آرام سے بیٹھنا چاہیے، اور صفائی کا خیال رکھنا چاہیے۔ کتاب لینے اور واپس رکھنے کے وقت احتیاط سے کام لینا چاہیے۔ کرسی واپس صحیح جگہ رکھنی چاہیے، اور باہر جاتے وقت بھی شور نہ ہو۔
- ان اصولوں سے لائبریری کا پرامن ماحول برقرار رہتا ہے، اور سب کو فائدہ ہوتا ہے۔ اسکول میں گفتگو کے آداب: گفتگو ہمیشہ ادب و احترام سے ہونی چاہیے۔ بات کرنے سے پہلے ہاتھ کھڑا کرنا چاہیے۔ دوسروں کو بولنے کا موقع دینا چاہیے۔ سوال باادب انداز میں کرنے چاہییں۔
- بورڈ پر نمبر لکھ کر سکھائیں: ۱ ھڪ، ۲ – ٻہ، ۳ – ٽي ...... اس طرح ۵۰ تک کے نمبر سندھی الفاظ میں لکھوائیں۔
- ضمیر کی وضاحت: ضمیر وہ لفظ ہوتا ہے جو کسی اسم (نام) کی جگہ استعمال ہوتا ہے تاکہ جملہ مختصر اور آسان بنے۔

- مثال: احمد اسکول جاتا ہے۔ احمد پڑھتا ہے۔ احمد اسکول جاتا ہے۔ وہ پڑھتا ہے۔ (یہاں "وہ" ضمیر ہے جو احمد کے بدلے آیا۔)
- مزید مثال: مریم کو کتاب پسند ہے۔ وہ اسے پڑھتی ہے۔ ضمیر کے مثالیں: مان، تون، ہو، ہوءَ، اہی، اسان، توہان

مشق

(الف) درست/غلط:

۱۔ غلط ۲۔ درست ۳۔ غلط ۴۔ درست

(ب) سوالات کے جوابات:

۱۔ ہر سال ۲۰ نومبر کو بچّوں کے حقوق کا عالمی دن منایا جاتا ہے۔
۲۔ یہ دن بچّوں کے حقوق سے آگاہی دینے کے لیے منایا جاتا ہے۔
۳۔ یہ دن معاشرے میں بچّوں کے حقوق سے متعلق شعور پیدا کرتا ہے۔
۴۔ اس دن کے موقع پر سیمینار، ورکشاپس اور تقریبات منعقد کی جاتی ہیں۔

(ج) عددی ترتیب: دس – دسواں، پندرہ – پندرھواں، اٹھارہ – اٹھارھواں (اسی طرح پچاس تک کے الفاظ لکھوائیں)

(د) ضمیر کی مشق

۱. ھو ۲. ھنن ۳. ھوءَ ۴. ھن

(ھ) میری پسندیدہ چیز: درختوں پر چڑھنا میری پسندیدہ چیز درختوں پر چڑھنا ہے۔ مجھے درخت پر چڑھنا بہت دلچسپ لگتا ہے۔ جب میں درخت پر چڑھتا ہوں تو مجھے لگتا ہے کہ میں آسمان کے قریب ہوں۔ ہوا کا مزہ لینا اور پرندے دیکھنا اچھا لگتا ہے۔ میں کبھی کبھی درخت پر بیٹھ کر پھل بھی کھاتا ہوں۔ درخت پر چڑھنے سے جسم مضبوط ہوتا ہے اور خوف کم ہوتا ہے۔ مجھے دوستوں کے ساتھ چڑھنا زیادہ مزہ دیتا ہے کیونکہ ہم کھیلتے ہیں۔ مجھے دھیان رکھنا ہوتا ہے کہ کہیں گر نہ جاؤں۔ ہر درخت کا اپنا رنگ اور خوشبو ہوتی ہے جو مجھے پسند ہے۔ مجھے درختوں سے بہت محبت ہے کیونکہ وہ ہمیں سایہ، آکسیجن اور خوشی دیتے ہیں۔

سرگرمی:

- شاگردوں کو لائبریری کے اصول سمجھائیں۔ لائبریری لے جائیں۔ ہر طالب علم اپنی پسند کی کہانی، لطیفہ یا نظم پڑھے اور جماعت میں سنائیں۔ جو طالب علم بہترین انداز میں سنائیں۔ انھیں شاباش دیں۔
- سرگرمی کا دوسرا حصہ: خالی جگہ میں اپنا پسندیدہ پھول رنگین پینسلوں سے بنائیں۔

سبق نمبر ۲۱

ڪوٽ ڏيجي قلعي جو سير

سیکھنے کے مقاصد:

- نظم اور نثر کو پڑھ کر اس سے متعلق سوالات کے درست جواب دے سکیں۔
- تعلیمی سیر اور تفریحی پروگراموں کے مشاہدے کو زبانی یا تحریری صورت میں بیان کرسکیں۔
- سادہ جملے لکھتے وقت ختمہ (۔)، سکتہ (،) اور سوالیہ نشان (؟) کا درست استعمال کرسکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴ (نوٹ: نئے الفاظ کے معانی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر دیے گئے ہیں۔)

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو ہدایت دیں کہ وہ صفحہ ۶۱ پر موجود سبق "ڪوٽ ڏيجي قلعي جو سير" کھولیں۔ ذہن سازی کے سوالات پوچھیں، اور درست جواب پر شاباش دیں۔
- سبق بلند آواز میں خود پڑھ کر سنائیں۔ پھر طلبا سے باری باری پڑھوائیں۔
- بحث کے سوالات: کیا آپ نے کوئی تاریخی قلعہ یا عمارت دیکھی ہے؟ مثلاً ماروی کا کنواں، مندر، مسجد وغیرہ؟ ان کی کیا اہمیت ہوتی ہے؟
- کیا آپ نے کبھی کوٹ ڈیجی قلعے کے بارے میں سنا ہے؟ قلعے کیوں تعمیر کیے جاتے تھے؟ یہ قلعہ کس دور میں بنایا گیا تھا؟
- وضاحت: کوٹ ڈیجی قلعہ ۱۷۹۰ء میں میر سہراب خان تالپور نے تعمیر کروایا۔ اس وقت سندھ ایک الگ ریاست تھی اور اس پر تالپور خاندان کی حکومت تھی۔ یہ قلعہ شہر اور حکومت کی حفاظت کے لیے ایک اونچی پہاڑی پر بنایا گیا تھا تاکہ دشمن پر نظر رکھی جا سکیں۔ یہ قلعہ اب ایک تاریخی مقام کے طور پر جانا جاتا ہے اور سندھ کی قدیم تہذیب اور فنِ تعمیر کا خُوب صُورت نمونہ ہے۔
- بیان میں علامات (وقفہ): سکتہ (،) جملے کے اندر چھوٹے وقفے کے لیے ختمہ (۔) جملے کے اختتام پر سوالیہ نشان (؟) سوال کے آخر میں
- اہمیت: اگر جملے میں علامات نہ ہوں، تو مطلب بدل سکتا ہے۔
- ادب و احترام: بات کرتے وقت چاہے گھر ہو یا باہر، ہمیشہ ادب و احترام کے ساتھ گفتگو کرنی چاہیے۔

مشق

(الف) خالی جگہ پُر کریں:

۱۔ چار ۲۔ ۴۰ فٹ ۳۔ 1.8 کلومیٹر ۴۔ تخت گاہ

(ب) سوالات کے جوابات:

۱۔ کوٹ ڈیجی قلعے کو "احمد آباد قلعہ" بھی کہا جاتا ہے۔

۲۔ کوٹ ڈیجی قلعہ ۱۷۸۵ء سے ۱۷۹۷ء کے درمیان تعمیر ہوا۔

۳۔ قلعہ میر سہراب خان تالپور نے بنوایا۔

۴۔ قلعے کے اندر موجود برجوں کے نام: جیسلمیر، مریم، صفن صفا، اور فتح برج۔

(ج اور د) علاماتِ وقفہ کی مشق

سکتہ (،): کیلا، صوفہ، کتابیں اور بستے لے آؤ۔ ختمہ (۔): آج چھٹی ہے۔سوالیہ نشان (؟): کیا آپ نے کوٹ ڈیجی قلعہ دیکھا ہے؟

(ہ) پیراگراف – قلعے کی سیر کے بارے میں دس جملے:

گزشتہ مہینے میں کوٹ ڈیجی قلعے کی سیر پر گیا تھا۔ یہ قلعہ بہت قدیم اور شاندار ہے۔ یہ ایک اونچی پہاڑی پر بنا ہوا ہے، جہاں سے پورا شہر نظر آتا ہے۔ جب میں قلعے میں داخل ہوا تو بڑا دروازہ دیکھ کر حیران رہ گیا۔ اندر پرانی دیواریں، توپیں اور نگرانی کے مقام موجود تھے۔ یہ سب کچھ دیکھ کر مجھے پرانے وقتوں کے بادشاہ اور جنگیں یاد آئیں۔ ہوا بہت ٹھنڈی اور صاف لگ رہی تھی۔ میں نے بہت ساری تصویریں بنائیں تاکہ یاد رہیں۔ مجھے سندھ کی تاریخ پر فخر محسوس ہوا۔ کوٹ ڈیجی قلعہ واقعی سندھ کے شاندار ماضی کی علامت ہے۔

سرگرمی:

- یوٹیوب پر کوئی ڈاکیومنٹری دکھائیں جیسے: "History of Kot Diji Fort –The History of Sindh" طلبہ کو کہیں کہ وہ ویڈیو دیکھتے وقت اہم باتیں اپنی کاپی میں نوٹ کریں۔ بعد میں وہ نوٹ شدہ معلومات جماعت میں سب کے ساتھ شیئر کریں۔

سبق نمبر ۲۲

سُھٹي صلاح

سیکھنے کے مقاصد:

- نظم کو سُر اور لے کے ساتھ سنانا سیکھ سکیں۔
- اپنی پسند کی کہانی، نظم، پہیلی، یا لطیفہ پڑھ کر لطف اٹھا سکیں اور تفہیمی سوالات کے جوابات دے سکیں۔
- صفت اور فعل والے الفاظ کو اپنی تحریر میں درست طریقے سے استعمال کرسکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۶۵، ۶۶، ۶۷

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ ۶۵ پر موجود سبق ''سُھٹي صلاح'' (خوب صورت نصیحت) کھولنے کی ہدایت دیں نئے الفاظ کے معانی صفحہ ۸۷ پر موجود ہیں۔
- سبق کو سُر اور لے میں بلند آواز سے پڑھائیں، اور طلبہ بھی اسی انداز میں پڑھیں۔
- بحث کے سوالات: یہ نظم کس چیز پر زور دیتی ہے؟
- سچ بولنا کیوں ضروری ہے؟ جھوٹ بولنے کے کیا نتائج ہوتے ہیں؟ سچ بولنے والے کو کیا ملتا ہے؟ کیسے بچے سب کو اچھے لگتے ہیں؟
- وضاحت: شاعر یاسر قاضی نظم کے ذریعے خُوب صُورت نصیحت دیتا ہے کہ جو طالب علم تعلیم پر دھیان دیتا ہے، سچ بولتا ہے، محنت کرتا ہے اور جھوٹ سے بچتا ہے — وہ ہر جگہ عزت اور محبت پاتا ہے۔

مشق

(الف) شعر مکمل کریں:

۱. ٻارو! جيڪو سچ ڳالهائي، سو ٿو هر هنڌ عزت پائي.

۲. ٻارو! جيڪو ڪوڙ ڳالهائي، هر ڪنهن آڏو سو شرمائي.

۳. ٻارو! جيڪو صاف رهي ٿو هر ڪنهن کي سو خوب وڻي ٿو.

۴. سوئي ٻالڪ پيارو آهي، سوئي اک جو تارو آهي.

(ب) سوالوں کے جوابات:

۱۔ سچ بولنے والے کو ہر جگہ عزت ملتی ہے۔

۲۔ جھوٹ بولنے والے کو شرمندگی اور رسوائی کا سامنا ہوتا ہے۔

۳۔ سچ بولنے والا، محنتی بچہ سب کو پسند آتا ہے۔

۴۔ صاف ستھرا بچہ سب کی آنکھوں کا تارا ہوتا ہے۔

(ج) صفت کی وضاحت:

صفت وہ لفظ ہوتا ہے جو کسی اسم (چیز یا شخص) کی خوبی، رنگ، قد، مقدار یا حالت ظاہر کریں۔

مثالیں: شربت میٹھا ہے۔ لسی کھٹی ہے۔ درخت لمبا ہے۔ پہاڑ سبز ہے۔ پانی زیادہ ہے۔

صفت والے جملے:

۱۔ سردیوں کی رات لمبی ہوتی ہے۔

۲۔ گرمیوں کے دن بڑے ہوتے ہیں۔

۳۔ چائے میٹھی ہے۔

۴۔ مجھے سرخ رنگ پسند ہے۔

(د) نظم کی تفہیم:

اس نظم میں شاعر بتاتا ہے کہ جو بچہ دھیان سے پڑھتا ہے، وہ اچھا نتیجہ حاصل کرتا ہے۔

سچ بولنے والا بچہ عزت پاتا ہے، جبکہ جھوٹا بچہ شرمندہ ہوتا ہے۔ صاف ستھرا بچہ سب کو اچھا لگتا ہے۔

(ھ) اکتیس سے چالیس تک گنتی

ایکتیس۔ بتیس۔ تینتیس۔ چونتیس۔ پینتیس۔ چھتیس۔ سینتیس۔ اڑتیس۔ انتالیس۔ چالیس۔

سرگرمی:

- دو گروہ بنائیں اور بیت (نظم) کو خوب صورت، صاف الفاظ میں لکھنے کا مقابلہ کرائیں۔ جو گروہ بہتر لکھے، اسے شاباش دیں۔
- دیے گئے الفاظ کو جوڑ کر پینسل سے ان پر لکیر لگانے کی مشق کروائیں۔

سبق نمبر ۲۳

ملاکڑو راند

سیکھنے کے مقاصد:

- اعداد کی ترتیب کو سمجھ کر لکھ سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی بھی موضوع پر کم از کم ۵-۷ سادہ جملے لکھ سکیں۔
- کوئی کہانی یا نظم پڑھ کر اپنی پسند یا ناپسند کا اظہار کرسکیں۔

امدادی سامان:

- سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱

طریقۂ تدریس:

- طلبہ سے صفحہ ۶۸ پر موجود سبق ''ملاکڑو راند'' (ملاکھڑا کھیل) کھولنے کو کہیں۔ نئے الفاظ کے معنی صفحہ ۸۷ پر دیکھیں۔
- سبق پڑھ کر سنائیں اور طلبہ سے بھی پڑھوائیں۔
- بحث کے سوالات: کھیلوں سے ہمیں کیا فائدے ہوتے ہیں؟ ملاکھڑا کس طرح کھیلا جاتا ہے؟
- کیا آپ نے کبھی ملاکھڑا دیکھا یا کھیلا ہے؟ آپ کو کون سی کھیل پسند ہے اور کیوں؟ اس کھیل کی خوبیاں یا فوائد کیا ہیں؟
- وضاحت: ملاکڑو سندھ کا قدیم کھیل ہے، جو گاؤں، شہروں اور میلوں میں شوق سے کھیلا جاتا ہے۔ یہ کھیل طاقت کا تقاضا کرتا ہے، اسی لیے کھلاڑیوں کو ''پہلوان'' کہا جاتا ہے۔

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ پہلوان ۲۔ میدان ۳۔ ملاکھڑا ۴۔ برداشت

(ب) سوالوں کے جوابات:

ملاکھڑا کھیل کو کشتی بھی کہا جاتا ہے۔ سندھ میں یہ کھیل عموماً میلوں پر کھیلا جاتا ہے۔

کھیل کے میدان کو ''پڑ'' کہتے ہیں۔ پہلوان جو کپڑا کمر پر باندھتے ہیں اسے ''سندرو'' کہا جاتا ہے۔

(ج) عددی ترتیب: ٦ ڇهه – ڇهون – ڇهين ٧ ست – ستون – ستين ٨ اٺ – اٺون – اٺين ٩ نَوَ – نائون – نائين ١٠ ← ڏهه – ڏهون – ڏهين

(د) پسندیدہ موضوع پر جملے:

میرا پسندیدہ موضوع: کہانیوں کی کتابیں

۱۔ مجھے کہانیوں کی کتابیں لینا بہت پسند ہے۔

OXFORD UNIVERSITY PRESS

۲۔ کتابوں کی دکانیں گھومنا مجھے بہت اچھا لگتا ہے۔
۳۔ جب میں کتابوں کی دکان پر جاتی ہوں تو خُوب صُورت سرورق دیکھ کر خوش ہوتی ہوں۔
۴۔ کہانیوں میں نئی باتیں سیکھنے کو ملتی ہیں۔
۵۔ میں ہمیشہ نئی کتابیں خریدنے اور پڑھنے کی کوشش کرتی ہوں۔
۶۔ میرے لیے کتابوں کی دکان جادو کی جگہ جیسی ہوتی ہے۔
۷۔ ہر کتاب ایک نئی دنیا کا دروازہ کھولتی ہے۔
۸۔ مجھے کتابوں سے وقت گزارنا بہت پسند ہے۔

سرگرمی: انٹرنیٹ پر طلبہ کو کوئی کھیل یا ملاکھڑے کا مقابلہ دکھائیں۔ طلبہ کو کہیں کہ وہ غور سے دیکھیں اور بعد میں بتائیں کہ انھوں نے کیا دیکھا، کیا سیکھا۔

سبق ۲۴

شينهن ۽ ڪوئو (تصويري آکاڻي)

سیکھنے کے مقاصد:

- دی گئی کہانی کا عنوان لکھ سکیں۔
- کہانی یا واقعہ پڑھ کر اس کا مطلب سمجھ سکے اور نتیجہ اخذ کر سکیں۔
- کہانی، واقعات، اور مکالمات سن کر کم از کم پانچ سوالات کے جواب دے سکیں۔
- اپنی پسند کی کہانی، پہیلی، لطیفہ، نظم وغیرہ کو چن کر پڑھ سکیں۔
- مذکر الفاظ کے مؤنث اور مؤنث کے مذکر بنا سکیں۔
- لائبریری میں موجود رسائل یا اخبارات سے دلچسپ کہانیاں، لطیفے، نظمیں پڑھ کر دوسروں کو سنا سکیں۔
- تصویر یا تصویری کہانی دیکھ کر اس سے متعلق سوالات کے جوابات دے سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۷۲، ۷۳، ۷۴

نئے الفاظ کے معانی صفحہ ۸۷ پر موجود ہیں۔

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ ۷۲ پر موجود سبق "شينهن ۽ ڪوئو (تصويري آکاڻي)" کھولنے کو کہیں۔ طلبہ کو ہدایت دیں کہ کتاب میں موجود تصاویر کو غور سے دیکھیں۔
- پھر ذہن سازی کے سوالات کیے جائیں، اور درست جواب پر طلبہ کو شاباش دیں۔
- سوالات برائے بحث: ان تصویروں میں کون سے جانور نظر آ رہے ہیں؟
- یہ کیا کر رہے ہیں؟ تصویریں دیکھ کر آپ کو کیا سمجھ میں آتا ہے؟ کس جانور نے دوسرے کی مدد کی؟ اس کہانی سے ہم نے کیا سبق سیکھا؟
- کہانی کا خلاصہ (کے لیے): اس تصویری کہانی میں بتایا گیا ہے کہ ایک بار شیر سو رہا تھا، چوہا قریب سے گزرا اور شیر کی نیند خراب ہوگئی۔ شیر نے ناراض ہو کر چوہے کو پکڑ لیا اور مارنے کا ارادہ کیا۔ چوہے نے کہا: «مجھے نہ مارو، ایک دن میں تمھاری مدد کروں گا۔" شیر کو ہنسی آئی کہ ایک چھوٹا سا چوہا جنگل کے بادشاہ کی مدد کیسے کرے گا، لیکن پھر بھی اسے چھوڑ دیا۔ ایک دن شیر شکاریوں کے بچھائے ہوئے جال میں پھنس گیا۔ وہی چوہا وہاں سے گزر رہا تھا، اور شیر کو پریشانی میں دیکھ کر اس نے اپنے تیز دانتوں سے جال کاٹ کر شیر کو آزاد کرایا۔ شیر نے اس کا شکریہ ادا کیا اور سمجھا کہ غرور نہیں کرنا چاہیے — ہر کوئی کسی نہ کسی وقت کام آ سکتا ہے۔
- سرگرمی: یوٹیوب پر شیر کی زندگی سے متعلق کوئی ویڈیو طلبہ کو دکھائیں۔
- سوال کریں: جنگل میں زندگی کیسی ہوتی ہے؟ کیا آپ نے کبھی جنگل دیکھا ہے؟ جنگل میں کون کون سے جانور رہتے ہیں؟

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ شیر ۲۔ بلّی کو ۳۔ چُوہا ۴۔ مرغی

(ب) سوالات کے جوابات:

۱۔ یہ تصویری کہانی ایک شیر اور چوہے کے بارے میں ہے۔

۲۔ شیر شکار پر گیا تھا کہ شکاریوں کے بچھائے ہوئے جال میں پھنس گیا۔

۳۔ چوہے نے اپنے تیز دانتوں سے جال کاٹا اور شیر کو آزاد کرایا۔

۴۔ اس کہانی سے ہمیں یہ سبق ملتا ہے کہ غرور نہیں کرنا چاہیے، ہر جاندار کسی نہ کسی وقت فائدہ مند ہو سکتا ہے۔

(ج) مذکر و مؤنث:

مؤنث	مذکر
لومڑی	لومڑ
شیرنی	شیر
بکری	بکرا
اونٹنی	اونٹ
گھوڑی	گھوڑا
گائے	بیل

(د) تصویر دیکھ کر کہانی لکھنا: طلبہ سے کہیں کہ وہ دی گئی تصویروں کو دیکھ کر اپنی زبان میں ایک مختصر کہانی تحریر کریں۔

(ہ) پسند و ناپسند پر اظہارِ خیال: مثال: مجھے اس کہانی میں چوہے کی عقل مندی بہت پسند آئی۔ اس نے پہلے اپنی جان بچائی اور پھر شیر کی بھی جان بچائی۔شیر کا رحم بھی اہم تھا۔ اس لیے مجھے کہانی کی تمام باتیں پسند آئیں۔ کوئی بات ایسی نہیں جو ناپسند ہو۔

پھر طلبہ سے پوچھیں: آپ کو کون سی بات پسند آئی؟ کون سی نہیں؟

سر گرمی:

طلبہ کو لائبریری لے جائیں۔ ہدایت دیں کہ وہ شیر کے بارے میں کوئی کہانی یا بات تلاش کریں اور اسے لکھیں۔

بعد میں جماعت میں آکر سب کو سنائیں۔ جو طالب علم سب سے اچھی کہانی سنائیں۔ اُسے شاباش دیں۔

سبق نمبر ۲۵

وڏن جي عزت ۽ احترام

سیکھنے کے مقاصد:

- کہانیاں، واقعات اور مکالمے سن کر ان کے اہم نکات کو اپنی زبان میں درست تلفظ اور لہجے کے ساتھ دہرا سکیں۔
- سندھی زبان میں لکھی گئی سادہ ہدایات اور پیغامات کو سمجھ کر روانی سے پڑھ سکیں۔
- سادہ جملہ لکھتے وقت ختمہ (۔)، سکتہ (،) اور سوالیہ نشان (؟) کا درست استعمال کر سکیں۔
- گفتگو میں اپنے مؤقف کو بیان کر سکیں۔
- کسی بھی عنوان پر دس مربوط جملے لکھ سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ نمبر ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸۔ یاد رکھیں: نئے الفاظ کے معانی کتاب کے آخر میں صفحہ ۸۷ پر دیے گئے ہیں۔

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو سبق "وڏن جي عزت ۽ احترام" (صفحہ ۷۵) کھولنے کی ہدایت دیں۔
- طلبہ کے سبق کھول لینے کے بعد ذہن سازی کے سوالات کیے جائیں، اور درست جواب پر شاباش دیں۔ سبق بلند آواز سے پڑھیں، پھر طلبہ سے بھی پڑھوائیں۔
  بحث کے سوالات: احترام کیا ہوتا ہے؟ احترام کیوں ضروری ہے؟ بڑوں کی عزت کرنے سے کیا فائدہ ہوتا ہے؟
- وضاحت: احترام اور ادب گھر، اسکول اور باہر ہر جگہ ضروری ہوتا ہے۔ اگر سب کو عزت اور احترام دیا جائے تو معاشرے میں امن اور سکون قائم رہتا ہے، لڑائیاں نہیں ہوتیں۔ اگر بات توجہ سے سنی جائے اور کسی سے ضد نہ کی جائے، تو سب کچھ بہتر ہوتا ہے۔ سماج اس وقت باشعور بنتا ہے جب ہر شخص کو عزت اور محبت ملے۔
- رموزِ اوقاف کی علامات (وقفے کی نشانیاں): سکتہ (،) ختمہ (۔) جملے کے اختتام پر سوالیہ نشان (؟) سوالات کے لیے یہ نشانیاں جملے کو مؤثر اور خُوب صُورت بناتی ہیں۔ ان کے بغیر جملے کا مطلب بدل سکتا ہے۔

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ عبادت ۲۔ استاد ۳۔ ادب ۴۔ عزّت

(ب) سوالوں کے جوابات:

۱۔ جب چھوٹے اور بڑے سب کا ادب کیا جائے تو معاشرے میں امن اور سکون قائم ہوتا ہے۔
۲۔ ماں باپ سے ادب اور محبت کے ساتھ پیش آنا چاہیے۔
۳۔ پڑوسیوں اور رشتے داروں سے ادب اور عزت کے ساتھ پیش آنا چاہیے۔
۴۔ معاشرے کی اصلاح ادب، عزت اور حق بات کہنے سے ممکن ہے۔

(ج) وقفے کی علامات درج کریں:

ا۔ والد، بھائی، چچا اور دیگر بڑوں کا ادب کرنا چاہیے۔

۲۔ میں آج کراچی جاؤں گا۔

۳۔ کیا تم اسکول آؤ گے؟

۴۔ مجھے معلوم تھا، اس لیے نہیں آیا۔

(د) ''میرا اسکول'' میرا اسکول میرے لیے بہت پیارا ہے، کیونکہ میرے اساتذہ محبت سے پڑھاتے ہیں۔ وہ ہمیں اچھی باتیں سکھاتے ہیں۔مشکل سوالات آسان انداز میں سمجھاتے ہیں۔ ہمارے اسکول میں بڑا میدان ہے، جہاں ہم کھیلتے ہیں۔ روزانہ صبح اسمبلی ہوتی ہے۔ ہماری جماعتیں صاف ستھری ہوتی ہیں۔ اسکول میں ایک چھوٹی لائبریری بھی ہے، جہاں مجھے اپنی پسند کی کتابیں ملتی ہیں۔ ہر سال ثقافتی دن اور کھیلوں کے مقابلے ہوتے ہیں۔ اس سال سندھی ٹوپی اور اجرک کا دن بھی منایا گیا تھا۔ ہمارا اسکول ہمیں علم کے ساتھ ساتھ اچھا انسان بننا بھی سکھاتا ہے۔

(ہ) اعدادی ترتیب (۴۱ سے ۵۰ تک):

ایکتالیہ، بائیتالیہ، تیتالیہ، چوئیتالیہ، پنجیتالیہ، چائیتالیہ، ستیتالیہ، اٹیتالیہ، اوٹونجاھہ، پنجاھہ

سرگرمی ا:

کردار پر مبنی ڈرامہ طلبہ کو ۶ کرداروں میں تقسیم کریں اور دو گروہ بنائیں۔

ہر طالب علم کو ایک کردار دیں (جیسے: والد، والدہ، دادا، دادی، بڑی بہن، چھوٹا بھائی)

سب مل کر ایک چھوٹا منظرنامہ تیار کریں جیسے کہ ''شام کا وقت، سب گھر میں جمع ہیں'':

مثال: والد: ''جب میرے بچے پڑھتے ہیں تو مجھے فخر ہوتا ہے۔''

والدہ: ''میں نے سب کے لیے کھانا بنایا ہے، پڑھائی میں مدد بھی کرتی ہوں۔''

دادا: ''سچ بولنا اور محنت کرنا ہمیشہ اچھا ہوتا ہے۔''

دادی: ''میرے بچے ہمیشہ خوش رہیں، آمین۔''

بڑی بہن: ''چھوٹوں کی پڑھائی میں مدد کرتی ہوں۔''

چھوٹا بھائی: ''میں سب سے ادب سے بات کروں گا۔''

آخری منظر: سب مل کر کہیں ''ہم سب ایک دوسرے کا احترام کرتے ہیں، کیونکہ یہی پیار بھرے گھر کا راز ہے!''

سرگرمی ۲:

سبق طلبہ سے دو بار پڑھوایا جائیں۔ ایک بار صاف ستھرے اور خُوب صُورت لکھائی میں لکھوایا جائیں۔

سبق نمبر ۲۶

وڻ ۽ بوٽا

سیکھنے کے مقاصد:

- ہم نصابی سرگرمیوں پر گفتگو کرسکیں۔
- سندھی زبان میں لکھی سادہ ہدایات اور پیغامات کو سمجھ کر روانی سے پڑھ سکیں۔
- ماحول سے متعلق پسندیدہ موضوع پر درست تلفظ، لہجے، روانی اور اعتماد کے ساتھ اظہار خیال کرسکیں۔
- کم از کم ۱۰ جملوں میں اپنے اسکول یا گھر کا تعارف لکھ سکیں۔
- جملے میں استعمال ہونے والے ہم معنی الفاظ کو پہچان سکیں۔
- تعلیمی دوروں اور تفریحی پروگراموں کے مشاہدے کو زبانی اور تحریری طور پر پیش کرسکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ ۷۹، ۸۰، ۸۱۔ نوٹ: نئے الفاظ کے معانی صفحہ ۸۸ پر موجود ہیں

- طریقۂ تدریس: طلبہ کو صفحہ ۷۹ پر موجود سبق "وڻ ۽ بوٽا" کھولنے کی ہدایت دیں، طلبہ کے سبق کھول لینے کے بعد ذہن سازی کے سوالات کریں اور درست جواب پر شاباش دیں۔ سبق بلند آواز میں پڑھیں، پھر طلبہ سے بھی پڑھوائیں۔
- بحث کے سوالات: درخت اور پودے کیوں ضروری ہوتے ہیں؟ درختوں سے ہمیں کیا فائدے ملتے ہیں؟ جانوروں، پرندوں اور کیڑوں کو درختوں سے کیا فائدہ ہوتا ہے؟ اگر درخت نہ ہوں تو کیا ہو گا؟ پودوں سے ہمیں کون کون سی چیزیں حاصل ہوتی ہیں؟
- وضاحت برائے طلبہ: پیارے بچو! درخت اور پودے ہماری زندگی کے لیے بہت ضروری ہیں۔ یہ ہوا کو صاف رکھتے ہیں اور ہمیں آکسیجن فراہم کرتے ہیں، جس سے ہم سانس لیتے ہیں۔ درخت ہمیں پھل، سایہ اور لکڑی دیتے ہیں۔ یہ گرمی کم کرتے ہیں، بارش برسانے میں مدد دیتے ہیں، پرندوں کے لیے گھر فراہم کرتے ہیں، اور زمین کو خشک ہونے سے بچاتے ہیں۔ اگر درخت نہ ہوں تو ماحول آلودہ ہوجائے گا، ہوا گندی ہو گی اور زمین خشک ہو جائے گی۔ اس لیے ہمیں درختوں سے محبت کرنی چاہیے اور ان کی حفاظت کرنی چاہیے۔ اگر ہم زیادہ سے زیادہ درخت اور پودے لگائیں گے تو دنیا زیادہ خُوب صُورت اور صحت مند ہوجائے گی۔
- ہم معنی الفاظ کی وضاحت: ہم معنی الفاظ وہ ہوتے ہیں جو ایک جیسے یا قریب المعنیٰ ہوتے ہیں۔ یہ الفاظ گفتگو اور تحریر کو خُوب صُورت اور مختلف بناتے ہیں، اور زبان کا ذخیرہ بڑھاتے ہیں۔

مشق

(الف) خالی جگہیں پُر کریں:

۱۔ تازگی ۲۔ پودوں ۳۔ پتوں ۴۔ تنا

(ب) سوالات کے جوابات:

۱۔ درخت اور پودے زندگی اور صاف ستھری ہوا کے لیے ضروری ہیں۔

OXFORD UNIVERSITY PRESS

۲۔ درخت ہمیں پھل، سایہ، صاف ہوا، لکڑی اور دیگر چیزیں فراہم کرتے ہیں۔
۳۔ جہاں زیادہ درخت ہوں وہاں گرمی کم، ہوا صاف اور بارش زیادہ ہوتی ہے۔
۴۔ پودوں کے تین حصے ہوتے ہیں: پتے، تنا اور جڑ۔

(ج) ہم معنی الفاظ:

لفظ	ہم معنی لفظ
خُوب صُورت	سُہانا
زیادہ	کثیر
کم	تھوڑا
خراب	گندہ
محبت	پیار

(د) اسکول کا تعارف (نمونہ تحریر): میرا اسکول میرے لیے ایک بہت پیاری جگہ ہے، کیونکہ میرے اساتذہ محبت سے پڑھاتے ہیں۔ وہ ہمیں اچھی باتیں سکھاتے ہیں۔مشکل سوالات کو آسان طریقے سے سمجھاتے ہیں۔ ہمارے اسکول میں ایک بڑا میدان ہے، جہاں ہم کھیلتے ہیں۔ ہر روز صبح اسکول میں اسمبلی ہوتی ہے۔ ہماری کلاسیں صاف ستھری ہیں۔ اسکول میں ایک چھوٹی لائبریری بھی ہے، جہاں مجھے اپنی پسند کی کتابیں ملتی ہیں۔ ہر سال اسکول میں ثقافتی دن اور کھیلوں کے مقابلے ہوتے ہیں۔ اس سال سندھی ٹوپی اور اجرک کا دن بھی منایا گیا۔ اسکول ہمیں علم کے ساتھ ساتھ اچھا انسان بننا بھی سکھاتا ہے۔

سرگرمی ۱:

موضوع: درختوں اور پودوں کی اہمیت: طلبہ کو دو گروہوں میں تقسیم کریں:
سچل سرمست گروہ: موضوع – درختوں کے فائدے اور عابدہ پروین گروہ: موضوع – درخت کم ہونے کے نقصانات اور ہماری ذمہ داری۔ ہر گروہ تیاری کے بعد اپنی بات جماعت میں پیش کریں۔

سرگرمی ۲:

دونوں گروہ اسکول کے آس پاس درختوں کو پانی دیں اور گھاس صاف کرنے کی عملی سرگرمی میں حصہ لیں۔

سبق نمبر ۲۷

ٹڪو (مزاحیہ نظم)

سیکھنے کے مقاصد:

- واحد سے جمع اور جمع سے واحد بنا سکیں۔
- اپنی پسند کے کسی بھی موضوع پر ۵ سے ۷ سادہ جملے لکھ سکیں۔
- میڈیا پر بچّوں کے پروگراموں (کارٹون، کھیل وغیرہ) کے بارے میں اپنی رائے دے سکیں۔
- بیت بازی، ڈرامے، تقریری مقابلے، موسیقی، مضمون نویسی اور ڈرائنگ وغیرہ میں حصہ لے سکیں۔

امدادی سامان:

سندھی کتاب (جماعت سوم)، صفحہ ۸۲، ۸۳، ۸۴ نوٹ: نئے الفاظ کے معانی صفحہ ۸۸ پر دیے گئے ہیں

طریقۂ تدریس:

- طلبہ کو صفحہ ۸۲ پر موجود نظم ''ٹڪو'' کھولنے کو کہیں۔
- طلبہ کے سبق کھولنے کے بعد ذہن سازی کے سوالات کریں اور درست جواب پر شاباش دیں۔
- نظم کو بلند آواز میں، سُر اور لے کے ساتھ، مزاحیہ انداز میں سنائیں۔
- بحث کے سوالات: کیا آپ نے کبھی ''ماما لالو''، ''عینک والا جن'' یا کوئی اور مزاحیہ ڈراما دیکھا ہے؟ آپ کو کون سا مزاحیہ پروگرام پسند ہے؟ اور کیوں؟
- وضاحت: یہ نظم ایک مزاحیہ نظم ہے، جس میں ایک بچے ٹڪو کا ذکر ہے، جس نے ٹنڈ کروائی ہے یعنی وہ گنجا ہوا ہے۔ پرندے (کوا) اور دوست اس پر ہنسی مذاق کرتے ہیں، اور سب ٹڪو کے ساتھ کھیلنا چاہتے ہیں۔ ٹڪو کی ٹنڈ میں سب کو دلچسپی ہوتی ہے، اور سب مل کر مذاق کرنے کا سوچتے ہیں۔ طلبہ کو یہ سمجھایا جائے کہ مذاق میں کسی کو تکلیف نہیں پہنچانا چاہیے۔ ہمیں مزاح اور خوشی کے نام پر کسی کو پریشان نہیں کرنا چاہیے۔

مشق:

(الف) اشعار مکمل کریں:

۱. هن سان راند پئي آهي ڪيڏي، هر هر ڪان ڪان لائِي آهي.

۲. سيني اِهو سوچڻ لئه ئي پنچائت ڪوٺائي آهي،

۳. ٻارن ڪي جڙ راند ملي وئي، ٽڪڻ اِها آسان ملي وئي.

۴. سيني دل وندرائي آهي، ٽڪو نوڙهه ڪرائي آهي.

ٻارن ڪي جڙ راند ملي وئي، ٽڪڻ اِها آسان ملي وئي. سيني دل وندرائي آهي، ٽڪو نوڙهه ڪرائي آهي.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

(ب) سوالوں کے جوابات:

۱ ٹٹکو نے ٹنڈ کروائی ہے۔

۲ ٹٹکو کی ٹنڈ دیکھ کر کوے نے کائیں کائیں کی آواز نکالی۔

۳۔ ٹھونگیں مارنے کے لیے کووں نے پنچایت بلائی۔

۴۔ بچّوں کو کھیل مل گیا ہے، وہ خوش ہو رہے ہیں۔

(ج) واحد—جمع:

واحد	جمع
عمارت	عمارتیں
رات	راتیں
راستہ	راستے
بیٹی	بیٹیاں
بھولا	بھولے
پھل	پھل (میوے)

(د) میری پسندیدہ کہانی: کہانی: ایک شخص کو خوش نصیبی سے ایک ایسا پرندہ ملا جو روزانہ ایک سنہرا انڈا دیتا تھا۔ مگر وہ شخص لالچی تھا۔ اس نے سوچا کہ کیوں نہ ایک ہی بار سارے انڈے حاصل کیے جائیں۔ اس نے پرندے کو ذبح کیا اور اس کا پیٹ چاک کیا—مگر کیا دیکھتا ہے؟ اندر کچھ بھی نہیں تھا! اب وہ روزانہ ملنے والے سونے کے انڈے سے بھی محروم ہو گیا۔ سبق: لالچ بری بلا ہے۔

سرگرمی: لائبریری سرگرمی

- طلبہ لائبریری جائیں اور وہاں سے اپنی پسند کی کوئی کہانی، لطیفہ یا نظم پڑھیں۔ آدھے طلبہ نظم سنائیں اور آدھے طلبہ کہانی سنائیں۔ جو طالب علم سب سے دلچسپ انداز میں پیش کریں، انھیں شاباش دیں۔
- ایک ''پہیلی مکمل کرو'' سرگرمی کرائی جائیں۔ خالی جگہوں میں نام مکمل کریں۔ طلبہ کی رہنمائی کریں۔